UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra západoevropských studií

Lenka Švihlová

Postavení francouzštiny v současné politice mnohojazyčnosti EU

Diplomová práce

Praha 2009

Autor práce: **Bc. Lenka Švihlová**

Vedoucí práce: **PhDr. Michel Perottino, PhD.**

Konzultantka práce: **Mgr. Eliška Tomalová**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a uvedla všechny prameny a literaturu, ze kterých jsem vycházela.

v Praze, dne .....

.....

Poděkování

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala PhDr. Michelovi Perottinovi, PhD. za trpělivost a odborné vedení při psaní této diplomové práce, také však Mgr. Elišce Tomalové za cenné rady, zajímavé pohledy a laskavý přístup, v neposlední řadě ještě Mgr. Martině Peleškové za praktické poznámky a věnovaný čas a Mgr. Terezce Teršové za milou pomoc při korektuře textu.

Obsah

Obsah ..... - 5 -
Teze diplomové práce ..... - 7 -
Předmluva ..... - 12 -
Úvod ..... - 13 -
A. Vymezení tématu, výzkumný cíl ..... - 13 -
Jazyk a jazyková politika – vymezení pojmů ..... - 14 -
Jazyk a jeho role ..... - 14 -
Jazyková politika ..... - 16 -
Jazyk v optice teorie mezinárodních vztahů ..... - 22 -
B. Struktura práce a metoda ..... - 23 -
C. Rozbor literatury ..... - 25 -
Seznam zkratek ..... - 28 -
1. Mnohojazyčnost a jazyková politika EU ..... - 29 -
1.1. Mnohojazyčnost „s evropskou tváří“ ..... - 29 -
1.2. Mnohonárodnostní mnohojazyčná Evropa ..... - 31 -
1.2.1. Evropské jazykové rodiny ..... - 31 -
1.2.2. Jazyky a evropská integrace ..... - 34 -
1.2.3. Rovnováha jazyků v Evropě, EU ..... - 34 -
1.2.4. Národní nebo mateřský jazyk? ..... - 36 -
1.3. Francouzština jako součást evropské mnohojazyčnosti ..... - 38 -
1.3.1. Role francouzštiny v Evropě ..... - 38 -
1.3.2. Národní jazyk a jeho domácí percepce ve Francii ..... - 40 -
1.4. Politika mnohojazyčnosti EU ..... - 43 -
1.4.1. Vývoj politiky mnohojazyčnosti EU ..... - 44 -
1.5. Vliv politiky mnohojazyčnosti EU na pozici a percepci jazyků v EU a francouzštinu ..... - 55 -
1.5.1. Jazykové schopnosti a potřeby Evropanů jako důležitý aspekt ..... - 58 -
1.5.2. Jakým způsobem zvýhodňuje politika mnohojazyčnosti EU evropské jazyky? ..... - 59 -
2. Měnící se status francouzštiny na evropském kontinentě, EU ..... - 63 -
2.1. Francouzština v Evropské unii ..... - 63 -
2.2. Vztah Evropanů k francouzštině ..... - 64 -

2.3. Vymezení francouzštiny mezi ostatními evropskými jazyky ..... - 66 -
2.4. Frankofonie jako způsob boje za francouzskou kulturu a jazyk ..... - 68 -
2.5. Francouzská kulturní diplomacie a vnější jazyková politika ..... - 70 -
2.6 CEFRES jako další příklad francouzského přístupu v otázce francouzštiny ..... - 75 -
3. Hodnocení pozice francouzštiny v současné Evropě ..... - 77 -
3.1. Francouzština v každodenní praxi EU ..... - 77 -
3.2. Příklad českého přístupu k evropské politice mnohojazyčnosti a francouzštině ..... - 79 -
3.2.1 Přístup české vlády během předsednictví k politice mnohojazyčnosti - 79 -
3.2.2 Přístup k francouzštině a jejímu šíření ..... - 80 -
3.3. Lingua franca jako východisko? ..... - 82 -
Závěr ..... - 84 -
Résumé ..... - 87 -
Résumé en français ..... - 88 -
Resümee in Deutsch ..... - 90 -
Resumen en español ..... - 92 -
Seznam příloh ..... - 94 -
Přílohy ..... - 95 -
Seznam použitých zdrojů ..... - 108 -

Teze diplomové práce

Lenka Švihlová

Fakulta sociálních věd UK

Institut mezinárodních studií

Evropská studia

2. ročník magisterského studia

Předpokládaný název práce:

Postavení Francouzštiny v současné politice mnohojazyčnosti EU

Charakteristika tématu a návrh metody:

Ve své diplomové práci bych se chtěla věnovat tématu vícejazyčnosti, který je tolik vlastní rozmanité Evropě a to jak z hlediska kulturního tak jazykového. Na mnohojazyčnost se chci podívat z perspektivy Francouzštiny a její role z pozice evropských aktérů.

Samotné heslo Evropské unie zní „United in diversity“, a sice jednotná ve své rozmanitosti. Spojená Evropa od svého posledního rozšíření čítá 23 úředních jazyků, což zajisté není málo. Vícejazyčná Evropa je zároveň vícekulturní, neboť se zde nachází více kultur odlišujících se tradicemi a jazykem. To vše činí Evropu Evropou.

Na otázku proč jsem si vybrala právě toto téma, si mohu odpovědět následujícím způsobem. Mé bakalářské studium bylo zaměřeno na jazyky, tudíž toto téma mohu vnímat jako blízké, zajímavé a přitažlivé, dalším důvodem je přinejmenším stále rostoucí důležitost této politiky v rámci celé spojené Evropy, tedy otázkou celoevropskou.

Ve své diplomové práci se chci pokusit o prozkoumání této evropské jazykové různorodosti, jakým způsobem orgány Evropské unie přistupují a řídí jazykovou politiku EU, která má již plné samostatné zastoupení v Evropské komisi od 1.1.2007, a sice rumunského komisaře pro mnohojazyčnost Leonarda Orbana. Jakou roli hraje mnohojazyčnost v institucích Evropské unie? Které jazyky instituce EU upřednostňují a proč? Jaké hnutí, zájmové skupiny a zároveň jakým způsobem se snaží ovlivňovat politiku mnohojazyčnosti na supranacionální úrovni? Kdo se podílí na tvorbě jazykové politiky EU?

Zároveň ve své magisterské diplomové práci chci prozkoumat, jakou roli dnes hraje Francouzština v evropské mnohojazyčnosti na pozadí dnešní Evropské unie, jakým způsobem se dokáže profilovat v tak bohaté jazykové vaně Evropy. Kde se nachází její místo vedle jazyků velké komunikační skupiny jako je Angličtina nebo Němčina? Také bych chtěla zmínit, jak pozici francouzského jazyka v EU vnímá francouzská populace a jakým způsobem Francie bojuje o jazykovou prestiž svého

jazyka, neboť právě Francie je jednou z nejangažovanějších zemí politiky evropské mnohojazyčnosti.

Svou diplomovou práci chci zpracovat na základě empirického výzkumu dle vyšlých zahraničních publikací a stávajících internetových stránek Evropské unie, periodik a dalších možných dostupných zdrojů týkající se této problematiky. Své výsledky výzkumu budu ve své práci analyzovat.

Ve své práci bych chtěla zodpovědět tyto otázky:

- Mnohojazyčnost jako typický znak Evropy?
- Kdo působí jako policy makers v otázce evropské jazykové rozmanitosti?
- Pozice Francouzštiny v evropských institucích jako součásti evropské mnohojazyčnosti
- Jaká je role Francouzštiny v dnešní EU?
- Jakým způsobem Francie usiluje o posílení svých pozic na poli mnohojazyčnosti EU?
- Jaká budoucnost se Francouzštině otvírá – vytratí se zcela z evropských institucí či zažije svou renesanci?

Struktura práce:

1. Úvod obsahující formulaci problému, vymezení cílů práce, teoretická východiska, popis použité metody
2. Analýza současné evropské jazykové politiky (aktéři EU, princip mnohojazyčnosti, politiky)
3. Pozice francouzského jazyka na poli mnohojazyčnosti EU (pozice, role a její percepce
   ze strany aktérů EU versus Francie)
4. Závěry

Orientační literatura a internetové zdroje:

Monografie:

Abendroth-Timmer, Dagmar., *Mehrsprachiges Europa* [Europe of multilinguisme]. (Tübingen, 2001), 348 s.

Baggioni Daniel., *Langues et nations en Europe* [Langues and nations in Europe]. (Vědecká knihovna Payot, Paris, 1997), 378 s.

Bär, Marcus., *Europäische Mehrsprachigkeit durch rezeptive Kompetenzen* [European multilinguisme by receptive attribution]. (Shaker, Aachen, 2004), 206s.

Behr Ursula., *Mehrsprachigkeit, Sprachlernbewussheit*, [Multilinguisme, Good-will of languages learning]. (Univerzita Jena Centrum Didaktiky 2004), 90 s.

Beierwaltes Andreas., *Sprachenvielfalt in der EU – Grenze einer Demokratisierung Europas?* [The diversity of Languages in the EU – Limits for Democratization of Europe?] (Centrum pro výzkum evropské integrace, Univerzita Bonn, 1998), 30s.

Bochmann, Klaus., *Méthodologie de la linguistique de conflit* [Methodology of conflict linguistics], Asgard Verlag, 2003, 194 s.

Calvet Louis-Jean., *La guerre des langues et les politique linguistiques* [Language battle and language policy]. (Hachette, Paris), 1999), 294 s.

Carson Lorna., *Multilingualism in Europe.* (Peter Lang, Brusel, 2003), 118 s.

Hagège Claude., *Combat pour le français: au nom de la diversité des langues et des cultures* [The battle for French: diversity of languages and cultures]. (Odile Jacob, Paris, 2006), 256 s.

Hagège Claude., *L'avenir des langues* [Language future]. (Cerf, Niort, 2004), 242 s.

Labrie Normand,. *La construction linguistique de la Communauté européenne*, [Linguistic construction of European Community]. (Honore Champion, Paris, 1993), 450 s.

Phillipson Robert., *English – only Europe?: challenging language policy*. (London, 2003), 247 s.

Poche Bernard,. *Les langues minoritaires en Europe* [Minority languages in Europe]. (Grenoble, 2000), 191 s.

Rosén, Haiim., *Un demi-siècle de linguistique européenne* [A half century of European linguistic]. (Paris, 2001), 132 s.

Sborník:

Braunmüller Kurt, Ferraresi Gisella (ed)., *Aspects of multilingualism in European language history.* (Univerzita Hamburg, 2003), 291 s.

Bruha Thomas, Seeler, Hans-Joachim (ed)., *Die Europäische Union und ihre Sprachen* [European Union and her languages]. (Nomos, Baden-Baden,1998), 162 s.

Odborné články, periodika:

1) Hnízdo Bořivoj., *More Languages, Less French)*, (Perspectives 24/2005), Prague 2005,
Ústav mezinárodních vztahů, p. 61-68
2) Sitek Pavel., *Kolonizace myslí a kulturní imperialismus?*, (Mezinárodní politika 9/2005), Prague2005, Ústav mezinárodních vztahů, p. 27-28

3) Slama-Cazacu Tatiana., *Quelques aspects psycholinguistiques du plurilinguisme, multilinguisme*, (Les langues dans l'Europe de demain), Paris 1994, Presses de la Sorbonne Nouvelle, p. 61-63

4) Truchot Claude., *Les conditions du plurilinguisme*, (Les langues dans l'Europe de demain), Paris 1994, Presses de la Sorbonne Nouvelle, p. 79-85

Orientační webový seznam

Rödlach Christine., Sprachenpolitik in der EU als kulturgeschichtlicher Integrationsprozeß. (Vídeň, 4. 6. 2004) dostupný na:
http://www.inst.at/trans/15Nr/01_2/roedlach15.htm.

Werner Voigt., Zur Zukunft des Deutschen und anderer Sprachen in Europa. (Berlin, 7.3.2000), dostupný na:
http://www.tu-berlin.de/fb1/AGiW/Cricetus/SOzuC1/SOBFDtSpr/Archiv2/Vogt.htm

http://europa.eu/languages/cs/home.

http://europa.eu/languages/en/document/57.

http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages_en.html.

www.europarl.europa.eu.

http://eur-lex.europa.eu/cs/dossier/dossier_11.htm.

Podpis vedoucího práce:

Dr. Michel Perottino, PhD.
Katedra západoevropských studií
Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova v Praze

Předmluva

Snad každý by snil o jazykové jednotě celého světa, domluvit se svým mateřským jazykem i v tom nejzazším koutě naší planety. Avšak při této jazykové uniformitě by se zřejmě také jednalo o kulturní jednotvárnost a domnívám se, že by nás všechny přece jenom nudila. Veškeré bohatství kulturní a jazykové by se rozpustilo. Upřednostňování pouze jednoho jazyka na úkor postupného vytlačení až celkového ústupu ostatních jazyků bych si dovolila nazvat přinejmenším jazykovou utopií. V tomto kontextu mě napadají otázky typu, Co by znamenala jazyková uniformita a jaké důsledky by s sebou přinášela? Může být Evropa uniformní? A pokud by se Evropa stala uniformní můžeme pak ještě mluvit o Evropě? Co si vlastně představit pod evropskou uniformitou pomineme-li jazykovou rovinu?

Svou identitu jsme až dosud definovali v jisté sebevymezení vůči jiným identitám a v nejednom důsledku proti druhým identitám. Globalizace světa nás učí, ale i nutí, povýšit pluralitu na princip. Žijeme uprostřed plurality různých identit, sociálních, kulturních, náboženských, filosofických, civilizačních. Proto postmoderna jako deklarace principu plurality není dekadence. Případné směřování k planetární identitě je chimérou, protože identita se nevytváří u konferenčních stolků, ale na cestě dějin staletími. Otázka naší civilizační krize proto zní: Jak vybalancovat svou kulturní identitu a globální pluralitu, aby to nebyl balanc cvičených opic, ani „tanec kostlivců", ale nově odhalená, hluboká, naše lidská identita.[1]

Neexistuje de facto rozsáhlá debata (zejména v České republice) věnovaná nějaké konkrétní definici evropské politiky mnohojazyčnosti, její jasně definované pole působnosti, stanovená pravidla či normy na základě kterých by tato jazyková politika byla vymezována. Politika mnohojazyčnosti spadala v rámci společných evropských politik do společného sektoru pod vzdělávání, kulturu a mládež. Přistoupením nových zemí EU téma jazyků zřejmě natolik narostlo[2], že mu bylo na půdě Evropské komise vyčleněno samostatné místo a vznikla tak od ledna 2007 samostatná politika mnohojazyčnosti v čele s komisařem pro mnohojazyčnost Leonardem Orbanem.

[1] Otakar A. Funda, *Znavená Evropa umírá,* s. 117.
[2] Článek *Komise je připravena přivítat od 1. ledna 2007 tři nové úřední jazyky,* dostupný na webových stránkách [http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1854&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=fr – 24.3.2009].

Úvod

A. Vymezení tématu, výzkumný cíl

Tématem této diplomové práce je pozice francouzštiny od 90.let 20. století v současném uspořádání Evropy, tedy v Evropské unii v rámci společné koordinace jazykové politiky, jež je nazývána politikou mnohojazyčnosti.

Diplomová práce uvede čtenáře do kulturní politiky, kam svou povahou jazyková politika patří, neboť je její důležitou součástí. Francie se řadí mezi nejangažovanější země v kulturní politice a vůbec v podpoře a ochraně kultury jako takové. V Evropě představuje Francie v daném směru iniciativní zemi, které záleží na úrovni evropské kultury a vkládá do této sféry nejen značné úsilí, ale také nemalé finanční prostředky. Podívat se tedy na francouzštinu a její postavení v dnešní EU je zajímavé, jak z hlediska francouzského jazyka a jeho původního prvenství v integrované Evropě, tak z hlediska „kulturního poslání" Francie.

Práce se zaměřuje na zodpovězení několika klíčových otázek: V čem spočívá politika mnohojazyčnosti EU a jaký je její obsah? Jakým způsobem vysvětlit základní pojmy jako jazyk, mnohojazyčnost a jazyková politika? Kteří aktéři se podílí na koncepci společné jazykové politiky v integrované Evropě? Jakým způsobem by bylo možné definovat tuto politiku prostřednictvím analýzy, jež se nabízí? Jakou roli hraje francouzský jazyk v politice mnohojazyčnosti a evropských institucích? Zaujímá francouzština nějakou speciální úlohu na supranacionální úrovni, můžeme ji stále řadit mezi nejdůležitější jazyky Evropy? Napomáhá politika mnohojazyčnosti k zachování jazykové různorodosti a udržení francouzského jazyka v EU a vůbec jazyků jako účinný nástroj v boji proti angličtině? Vyjímá se jazyk galského kohouta nějakým způsobem v porovnání s ostatními evropskými jazyky? Jaký status je francouzštině vlastní? Prostřednictvím kterých nástrojů se snaží Francie ovlivňovat jazykovou politiku, šířit svůj jazyk a tím ovlivňovat jeho nadnárodní status?

Dalším faktem je, že francouzština hrála od počátku důležitou roli ve společných evropských nadnárodních institucích coby hlavní jednací a pracovní jazyk Evropského společenství, dle slov bývalého francouzského prezidenta Pompidoua jazyk vlastní Evropě. Záměrem zkoumání této diplomové práce je přinést analýzu evropské politiky mnohojazyčnosti a poodkrýt pozici francouzského jazyka skrze evropskou nadnárodní

optiku. Práce se zaměřuje na francouzský jazyk, neboť právě francouzština byla považována v globálnějším pojetí zejména ještě v období před druhou světovou válkou za hlavní diplomatický jazyk (jazyk Spojených národů, Evropského společenství) a právě francouzština byla nahrazena v daném pohledu angličtinou. Už jenom z těchto důvodů francouzština může aspirovat jako konkurenční jazyk expanzivní angličtině.

Rozšiřováním Evropské unie se zužuje stále užití francouzštiny v evropských institucích. Jazykovou politiku EU stejně jako praktické využívání a francouzského jazyka v Evropě ovlivňuje v mnoha směrech také mezinárodní situace (užívání jazyků ve mezinárodních institucích, v obchodě, ve vědě, vliv mobility pracovníků, atd.), jež implicitně zasahuje jak do národních tak nadnárodních struktur, které podílí na plánování výuky jazyků, šíření a propagaci. V geograficky stále větší Evropě, kulturně a jazykově bohatší, má francouzština stále menší místo a je válcována jazykem anglickým. Citlivé téma jazyků se dotýká každého členského státu a jeho národní identity natolik, že koordinovat velké množství jazyků v multinárodní Evropě je otázka opravdu nelehká. Je vůbec možné vést takovouto politiku efektivně s plošnou účinností? Francie jako jedna nejangažovanějších zemí v politice mnohojazyčnosti má zřejmé ambice nějakým možným způsobem zamezit plošné anglikanizaci evropského kontinentu a ve jménu respektování vícero jazyků ovlivňovat rovnováhu jazyků v Evropě. Existují další způsoby obrany ze strany Francie ve smyslu obnoveni ztráty „bývalých pozic“ svého národního jazyka či alespoň jeho šíření? Jaká je tedy faktická pozice francouzštiny v dnešní EU a jakým způsobem ji můžeme definovat?

Jazyk a jazyková politika – vymezení pojmů

Pro lepší orientaci čtenáře a seznámením se vůbec s problematikou jazyka a jazykové politiky je nutno definovat několik pojmů jako je jazyk, jazyková politika, terminologický aparát pro kategorizaci jazyků v rámci jazykové politiky, aktéry jazykové politiky a pro dokreslení ještě jakým způsobem si vykládá jazyk teorie mezinárodních vztahů.

Jazyk a jeho role

Jazyk vnímáme zejména jako nezbytný prostředek pro komunikaci v každodenním životě. Jazyk v sobě snoubí však mnohem více, jazyk je součástí kultury

národa, kde je jakýmsi nositelem určitého myšlení, vnímání světa, tradic. Právě prostřednictvím jazyka vyjádříme myšlenky, emoce, svět, jenž nás obklopuje, jazykem můžeme malovat obrazy v podobě poezie či prózy, publikovat své vědecké poznatky (...) Jazyk je sjednocujícím prvkem kultury, který velmi často přesahuje hranice států, právě v daném pohledu je jazyk ústředím definujícím rysy národní identity. Jazyk má svou moc pro zachycení a zachování historie a kulturních národních tradic. Jazyk je náš každý den, naše škola, práce, láska, náš život. Švýcarský lingvista Ferdinand de Saussure nazval jazyk sociálním produktem schopnosti mluvit a zároveň také jako souhrn nezbytných úmluv přijatých sociálním prvkem pro využití této schopnosti mezi jednotlivci.[3]

Na druhou stranu můžeme na jazyk však rovněž nahlížet jako na jakousi bariéru mezi jednotlivými národy či státy, kdy mnohojazyčnost brání volnému porozumění. Role jazyka je ve své podstatě ambivalentní, neboť na jedné straně by měl sloužit jako komunikační prostředek, přesto velmi často jazyková rozmanitost představuje nemalou překážku.

Obdobná myšlenka zřejmě ovlivnila řadu vědců, jež směřovali své úsilí k odstranění této dvojakosti jazyka. Východiska pro takovýto „komunikační jazykový paradox“ (na jedné straně komunikační prostředek, na straně druhé bariéra) nejdříve hledala skupina racionalistických filozofů jako byl René Descartes, který zamýšlel vytvoření univerzálního jazyka nenáročného, jak z hlediska psaní, tak mluvení, kde by myšlenky byly vyjádřeny algebraickými symboly. Gottfried Wilhelm Leibnitz přišel s tzv. racionální gramatikou bez skloňování a časování, přičemž myšlenky by byly tvořeny symboly a kombinacemi symbolů. Již na počátku sedmnáctého století přicházeli s myšlenkou vytvořit jazyky racionální, které by byly založeny na rozumu a měly ulehčit komunikaci mezi lidmi.[4]

Dvě stě let po filozofech racionalistického proudu navázali na jejich vizi lingvisté z různých koutů Evropy se snahou vytvořit jazyky umělé či poloumělé jako východisko jednotného mezinárodního jazyka. V roce 1868 to byl francouzský filolog Jean Pirro se svým universalglotem, o deset let později ho následoval německý katolický kněz Johann Martin Schleyer s volapükem. Za další desetiletí se zrodil

[3] Saussure Ferdinand, *Écrits des linguistique générale,* s. 15 – 20.
[4] Carton Fernanrd., *Les langues dans l'Europe de demain*, s. 15

nejslavnější umělý jazyk pro Evropu a následně celý svět esperanto, se kterým přišel polský doktor Ludwik Leyzer Zamenhof, jehož pseudonym byl Doctoro Esperanto (Docteur espérant – docteur qui espère), tedy doktor, který doufá.

Následníkem na počátku dvacátého století byl jednotný jazyk interlingua sestavený italským matematikem a lingvistou Giuseppem Peanou. Dalšími lingvistickými aktivisty, kteří měli stejný sen, tedy utvoření jednotného jazyka v jednotné Evropě, byli francouzský filozof Louis Couturat a francouzský markýz Louis de Beaufront. Tato dvojice pracovala na zjednodušení esperanta a nazvali tento jazyk ido. Ido následoval novial[5] a sice jazyk dánského profesora a jazykovědce Otta Jespersena. Další snahy patřily vietnamskému jazykovému badateli jménem Pham Xuan Tai, který v roce 1957 přišel s jazykem lingua sistemfrater neboli frater[6]. Jedním z posledních jazykových „vynálezců" byl původem francouzský Armén Noubar Agopoff s jazykem unilingua v roce 1965.

Jazyková politika

Jazyková politika je veřejnou politikou, avšak jazykem se zabývala a zabývá řada věd jako pedagogika, etnologie, etnografie, antropologie, sociologie, lingvistika, sociolingvistika. Od 70. let ji začala studovat také politická věda v rámci veřejné politiky, komparativní politologie a mezinárodní vztahy. Jazyková politika svou povahou náleží do oblasti vzdělávání, utváření struktury a ochrany jazyka, propagace jazyka, užití jazyka v médiích, v úředních tiskopisech, označení výrobků na trhu (...), ve které se potkává hned několik věd zároveň jako např. etnologie, etnografie, antropologie, pedagogika, sociologie, lingvistika, sociolingvistika a od 70. let také komparativní politologie. Jazyková politika se explicitně pohybuje na rozhraní veřejné a sociální politiky a politologie. Jazyková politika by měla být odpovědí na určitou normativní reflexi, de facto jakým způsobem nahlížet na multikulturní a mnohojazyčnou realitu. Jazyková politika se zabývá jazykem jakožto prostředkem

[5] Novial je mezinárodní pomocný jazyk, jehož základnu tvoří germánské a románské jazyky a gramatická část je silně inspirována anglickou gramatikou. [http://en.wikipedia.org/wiki/Novial – 18.11. 2007]
[6] Lingua Sistemfrater – Frater je jazyk konstruovaný na bázi slovní zásoby pan-evropské, ale s gramatikou pan-asiatskou se zjednodušenou fonetikou. [http://en.wikipedia.org/wiki/Frater – 18.11. 2007]

politické a národní identity, kdy jazyk představuje jakési ústředí národní identity, tedy nějakého národního vědomí či uvědomění.

Proč se zabývat jazykovou politikou? Odpovědí existuje zajisté nespočet, přestože je jazyk spojován zejména s národní identitou, významovou hodnotou národní kultury. Avšak je také jedním z nejdůležitějších nástrojů nacionalismu. Prognóza globálního vývoje jazyků na světě je taková, že odhady mluví okolo 6000 žijících jazyků v současné době a jazyková předpověď zní, že za sto let má vymizet až 90% jazyků.[7] Sem patří poznámka Bořivoje Hnízda, který zdůraznil rozdílnost chápání důležitosti zániku jazyků v porovnání se zánikem vzácných druhů zvířat či rostlin, přičemž o zvířatech či rostlinách se četně hovoří a dalo by se říci, že tato problematika je silně medializovaná, zatímco o zániku jazyků se informace téměř nevyskytují.[8] Právě na této poznámce si můžeme uvědomit určitou paradoxnost vědy a současných tendencí, kdy zánik nějaké druhu fauny či flóry se staví do mnohem větší důležitosti než např. zánik jazyků a s nimi kultur, tradic, myšlení, moudrosti (...) Ohrožení jazyků spočívá především v nedostatečném obhájení jejich statusu oficiálního jazyka.

V daném pohledu politický status jazyka a jeho uznání můžeme rozlišovat ve třech rovinách:

1) jazyky velké komunikační skupiny neboli jazyky mezinárodní (světové) – například angličtina, francouzština, španělština, ruština, arabština, čínština - typické pro mezinárodní organizace
2) národní jazyky neboli státní jazyky, častokrát nepřekračující hranice národních států – příklad češtiny, polštiny, irštiny (…)
3) regionální jazyky neboli vnitrostátní, vyskytující se pouze v určitém regionu – například bavorština, bretonština, alsaština (…)

Německý deník Die Zeit velmi krásně připodobnil otázku jazyků s medicínským problémem, kdy vlastně musí být stále pod dohledem, jinak se stává problémem chronickým nebo vážně patologickým.[9] Jakým způsobem charakterizovat oblasti zájmu jazykové politiky?

[7] Bořivoj Hnízdo, *K úloze jazyků v současné mezinárodní politice*, Politologický časopis, s.72-78
[8] Bořivoj Hnízdo, kurz „Jazyková politika“ na FSV UK, úvodní hodina dne 8.10.2008 – poznámky.
[9] Robert Phillipson, *English-Only Englllish,* s. 13, Thomas E. Schmidt, Die Zeit – 8. 8. 2001

Rozdělení dle Phillipsona jeden z hlavních pilířů jazykové politiky představuje identifikaci jazykového statusu, tedy jedná-li se o jazyk oficiální nebo pouze o jazyk pracovní, následně jazyk, jímž se mluví na území celého státu nebo pouze regionu, poté různé právní předpisy deklarující konkrétní práva mluvčích většinové jazykové skupiny nebo naopak minoritní jazykové skupiny, samozřejmě sem patří také vzdělávací jazykový systém a další různá opatření nebo zvyklosti v obchodní sféře, ale také v médiích a vědeckých pracích. Druhý pilíř spočívá v činnostech vyvíjejících úsilí a snahy o vylepšení jazyka, gramatiky, tvorbě nových pravidel nebo jenom udržení jejího současného stavu, jinými slovy veškeré aktivity podílející se na formování jazyka, což především patří do kompetence jazykových institutů. Posledním důležitým pilířem jazykové politiky jsou určité předpisy týkající se výuky cizích jazyků, jejího systému na základních a středních školách, konkrétněji se jedná o pravidla zvolení prvního a druhého cizího jazyka. Ústava a zákony upravují tuto celou problematiku.

Dle Kaplana je jazyková politika soubor myšlenek, zákonů, úprav, pravidel a praxe, která si bere za cíl ovlivnit změnu ve společenském systému (jazykovému, politickému společenskému diskurzu).[10]

Haarman vychází z předpokladu, že jazykové konflikty jsou konflikty zájmů například velkého a malého jazyka, kterému hrozí zánik.[11]

Nicméně jazyková politika představuje každé úsilí ze strany státu nebo také mezinárodní organizace, jež je soustředěno kolem jednoho či více jazyků. Jazyková politika může měnit status jazyka nebo jeho celek jako takový, má vliv na zvýšení výskytu používání daného jazyka a na druhou stranu zase koordinuje extrémní expanzi jednoho jazyka na úkor ostatních jazyků, nebo v případě druhého extrému zamezuje zániku některých jazyků. Zároveň může jazyková politika vést konkrétní kroky pro určité upřednostňování jednoho jazyka.

Dle Bernarda Spolskyho[12] jazyková politika by měla zkoumat především tři oblasti:

[10] Bernard Spolsky, *Language policy*, autor přednáší na Bar-Ilan University v Izraeli.

[11] Jonathan Pool, *Language planning,* International journal of sociology of language*,* 1/90.
[12] Bernard Spolsky, op. cit.

1) ***plánování a řízení jazykové politiky*** – zde se vyhodnocuje statut oficiálního jazyka, de facto jeho použití např. v současné Evropské unii a jejích institucích, otázka školství
2) ***jazykovou praxi*** - tedy jakým způsobem se jazyk profiluje v prostředí státu, rodiny, regionu, kdy se jedná o určitou analýzu sociolingvistické situace v daném prostředí
3) ***jazykovou ideologii*** – kde se zkoumá, jakým způsobem je jazyk spojen s politickou ideologií

Terminologický aparát pro kategorizaci jazyků v jazykové politice

V jazykové police pro definování pozice jednotlivých jazyků se používá následující rozdělení[13]:

1) **L1** - ***first language*** (první jazyk) – bývá nazýván převážně mateřský jazyk nebo častokrát také jazyk myšlení
2) **L2** - ***second language*** (druhý jazyk) – bývá často nazýván jako jazyk imperiální v návaznosti na historii kolonizace, je to jazyk každodenně používaný nad rámec své mateřštiny
3) **L3** - ***FL (foreign language)*** (cizí jazyk) patří sem také zkratka EFL (English foreign language)
4) **LWC** – ***Language of wider communication*** (jazyk širší komunikační skupiny)

Ad 1. První jazyk či mateřský jazyk je například čeština v ČR, němčina v Německu a Rakousku, italština v Itálii, dánština v Dánsku.

Ad 2. Druhý jazyk používaní při každodenní komunikaci vedle mateřského jazyka je příkladem bilingvnosti jako např. svahilština v Africe, kde obyvatelstvo používá daný jazyk společně s angličtinou, indonézština na ostrovech v Indonésii, kečuánština v Peru, v Belgii Vlám hovořící denně francouzsky (...)

Ad 3. Cizí jazyk, kde se daný jedinec učí cizímu jazyku, aby se jím mohl dorozumět, sem spadá výrazná skupina mezinárodních jazyků (jazyků mezinárodních institucí jako např. OSN) – angličtina, francouzština, španělština, ruština, čínština, arabština, japonština. 95 % Evropanů se učí převážně jako jazyk L3 angličtinu, francouzštinu, němčinu, španělštinu, italštinu a ruštinu.

[13] Bořivoj Hnízdo, kurz „Jazyková politika“ na FSV UK, op. cit.

Ad 4. LWC – Jazyk širší komunikační skupiny, kdy například Angličan mluví anglicky s Čechem či Portugalcem, sem patří na prvním místě tedy angličtina, ale také francouzština, španělština (...)

Lingua franca – je jazyk široce používaný, např. latina byla lingua franca Evropy v období středověku, poté ji následovala francouzština a nyní můžeme lingua franca nazvat angličtinu. Časopis *Respekt* popsal slovní spojení lingua franca tímto způsobem: *lingua franca označuje jazyk, který ke vzájemné komunikaci používá komunita lidí nesdílející společnou mateřštinu.*[14]

Pidgin (pidžin) – je jazyk, jímž se dorozumívají dvě strany, ale ani pro jednu z nich to není jazyk mateřský, který je častokrát nějakým způsobem modulovaný (př. Maďar mluví na obchodním jednání s Čechem anglicky, přičemž angličtina představuje v daném případě lingua franca, avšak se také jedná o business English).

Kreolština – je kreolizovaný jazyk původních tvarů, např. kreolizovaná angličtina mimo Evropu – Havajština (angličtina na Havaji), garifunština v Belize, francouzština mimo Evropu – réunionština (francouzština na ostrově Réunion). Při kolonizaci světa vznikali různé formy kreolizovaných evropských jazyků.

Aktéři jazykové politiky

Na rovině národní je jazyková politika více či méně ovlivňována mezinárodní situací, přesto však stát se svými institucemi má v rukou svůj národní jazyk, jeho směřování, udržování či snahy o šíření. Při utváření jazykové politiky, zejména jazykového statusu mají svou důležitou pozici jak stát, mezinárodní instituce, ale i regiony, města a podniky. V rámci národního státu se jedná zejména o úřední neboli státní jazyk, jehož status je definován dle ústavy daného státu. Např. v českém prostředí bylo stanoveno jazykové právo již dle Jazykového zákona č. 122/1920 Sb. podle § 129 ústavní listiny[15], kde byly stanoveny zásady jazykového práva v tehdejším Československu, a sice, že úředním a státním jazykem je jazyk československý.

[14] Pavel Jungwirth, článek *Lingua franca*, Respekt ročník 20/2009.
[15] Martina Šmejkalová, *Jazyk československý na českých a slovenských školách mezi učebními osnovami z let 1919 a 1927*, Slovo a slovesnost 1/2005, s. 32-47.

Ve Francii byla francouzština stanovena jako jediný jazyk výuky již na konci 19. století a v druhé polovině 20. století představuje intenzivnější přístup v rámci jazykové politiky Francie. Nejdříve v roce 1966 za vlády Georgese Pompidoua byla zřízena Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française (Výbor na podporu a šíření francouzského jazyka), který předcházel nynější instituci Conseil supérieur de la langue française (Nejvyšší rada francouzského jazyka).[16] Zásadními zákonnými kroky se staly loi Bas-Lauriol[17] a loi Toubon[18], zákony jenž byly pojmenovány dle svých navrhovatelů.

Zákon Bas-Lauriol z roku 1975 nařídil povinnost využívat francouzský jazyk v některých oblastech obchodu, v pracovních smlouvách, ale také v rozhlasovém a televizním vysílání (…). Zákon Toubon navázal na zákon Bas-Lauriol a rozšířil ho a zpřísnil kontroly užívání jazyka a sankce. Tyto dva nejdůležitější zákony jsou důkazem specifičnosti francouzského přístupu ke svému národnímu jazyku a ambicích šíření svého jazyka a tím i svého vlivu.[19] Dalším faktem je také reakce Francie na zvyšující se užívání angličtiny a vliv anglikanizace na jednotlivé národní jazyky.

Dalšími francouzskými aktéry, jež se nějakým způsobem snaží šířit francouzštinu, jsou různé asociace a agentury. Patří sem například l'Agence intergouvernementale de la francophonie (Mezivládní agentura pro frankofonii), l'Association internationale des professeurs de français (Mezinárodní asociace učitelů francouzštiny), l'Association européenne des diplômés français de l'enseignement supérieur, l'Actions pour promouvoir le français des affaires, l'Association pour la promotion de la francophonie en Flandres (…).[20]

Patří sem také jazykové instituty pečující o jazyk a jeho čistotu, které utváří jazykové normy jako například pravidla pravopisu či slovníky spisovných slov atd. Z pohledu ovlivňování spisovných tvarů a jejich podíl na vývoji jazyka a jeho percepce nemůžeme zajisté tyto instituce zapomenout. V českém prostředí v daném směru působí Ústav pro jazyk český, Akademie věd České republiky, ve Francii je to Francouzská akademie (l'Académie française).

[16] Hagège, op. cit. s. 201.
[17] Hagège, op. cit. s. 201.
[18] zákon Toubon dostupný na [http://www.langue-francaise.org/Loi_toubon.php – 20. 1. 2009].
[19] Eliška Tomalová, *Kulturní diplomacie, Francouzská zkušenost,,* s. 46-47.
[20] Hagège, op. cit. s. 152-153.

Důležitou roli hrají v jazykové politice také některá ministerstva, zejména ministerstvo kultury, ministerstvo školství, ministerstvo zahraničních věcí, avšak také Ministerstvo průmyslu obchodu např. ve smyslu národní jazykové politiky při označování výrobků na trhu. Na obchodní rovině v současném globalizovaném světě jsou vytvořené sítě nadnárodních korporací v rámci celého světa, kde si každý nadnárodní podnik vede svou vlastní jazykovou politiku, kdy například francouzská společnost na půdě svého závodu vede jednání pouze francouzsky a management se plynně dohovoří také anglicky.

Jazyk v optice teorie mezinárodních vztahů

Pro určité doplnění či pokus o širší komplexnost pojetí jazyka a jeho náhledu a něj lze uvést odlišný přístup teorie mezinárodních vztahů k politice týkající se jazyka. Abychom nezaměňovali jazykovou politiku s politikou jazyka a konkrétněji rozlišili rozdílnost těchto dvou politik vztahujících se k jazyku. Politika jazyka nahlíží na jazyk a jeho důležitost z jiného úhlu pohledu než jazyková politika, politika jazyka v daném případě představuje součást možného aparátu pro vysvětlení reality mezinárodních vztahů (behavioralismus, neorealismus, neoliberalismus) .

Jakým způsobem vnímá jazyk teorie mezinárodních vztahů (TMV)? Jakou důležitost přikládá TMV jazyku? Jakou další roli můžeme jazyku přičíst mimo jeho hlavní, tedy komunikační? Jazyk z pohledu mezinárodních vztahů je vnímán především jako prostředek vysvětlení mezinárodních vztahů pro odhalení reality, respektive teorie mezinárodních vztahů nahlíží na jazyk především jako na nástroj sociolingvistický, de facto studující především vztahy mezi jazykem a společností. Existují paralelně však také teorie mezinárodních vztahů, které nepovažují jazyk za důležitou součást svého výkladového aparátu.

Například pozitivitivisté nepřikládají jazyku a jeho analýze zrovna nějakou zásadní důležitost. Zatímco postmoderní přístupy považují studium jazyka za klíčovou součást zkoumání sociální reality. Rozvinuté přístupy teorií postmodernistického proudu francouzských myslitelů Jacquesa Derridy a Michela Foucaulta obohatili TMV o dekonstrukci, logocentrismus nebo genealogii.[21]

[21] Petr Drulák, *Teorie mezinárodních vztahů,* s. 119

Postmodernisté jsou toho názoru, že lidská skutečnost je bezvýhradně konstruována sociálním diskurzem, tedy jazykem. Jazyk nevnímají jako nástroj popisující nezávisle existující realitu, ale jako prostředek, který vytváří svět a uděluje mu význam. Otázku pravdivosti a skutečnosti při svém zkoumání hodnotí pomocí převládajícího diskurzu, diskurzivní analýzou[22], jazykové sociální vypovědítelnosti dané skutečnosti dle výroku.[23] Těchto metod se například často využívá při studiu evropské integrace. Diskurzivní analýza zde zkoumá vzájemnou slučitelnost politických diskurzů o EU jednotlivých členských států. Nicméně po zhodnocení role jazyka v teorii mezinárodních vztahů vidíme, že jazyk zde bývá užíván jako jeden z možných prostředků vědy pro analýzu reality, jinými slovy představuje nástroj bádání pro odhalení dané skutečnosti, jazyk jako nositel významu různých teorií či filozofií, jež je nutno analyzovat. Teorie mezinárodních vztahů nám evidentně ukazuje jinou perspektivu náhledu na jazyk než nám ji např. může charakterizovat politická věda, sociolingvistika či etnologie.

B. Struktura práce a metoda

Diplomová práce svou formou představuje případovou studii, která hodnotí kvalitativní metodou na základě obsahové analýzy textů, rozhovorů a dostupných informací elektronických zdrojů pozici francouzského jazyka na základě principu politiky mnohojazyčnosti, jejího přístupu k jazykům a skutečného využití francouzštiny ve společných institucích EU a vůbec v Evropě, zda-li se nějak zásadně mění politikou mnohojazyčnosti místo francouzštiny v Evropě. Téma práce je zpracováno analyticko-deskriptivním přístupem k problematice.

Hypotéza diplomové práce zní:

A) Mnohojazyčnost jako udržování národních jazyků v EU, může tedy přinést také více francouzštiny ve smyslu propagace vícero jazyků?
B) Mnohojazyčnost přináší více jazyků a v rozšířené EU se tím pádem v celoevropském kontextu vyskytuje méně francouzštiny, znamená to ztrátu pozic francouzštiny, francouzská strategie je tím důkazem?

[22] Diskurzivní analýza je jedna z metod používána především postmoderními přístupy TMV. Předmětem analýzy je diskurz, který chápe jako jazykový systém určující hodnotovou vypovědítelnost výroků. Dle diskurzivní analýzy každý výrok (politický) musí respektovat základní pravidla daného (politického) diskurzu, neboť by jinak byl bezvýznamný. Nastavení pravidel fungování diskurzu je důležité pro diskurzivní analýzu stejně jako použitelnost výroků pro legitimizaci určité dané politiky, Petr Kratochvíl, *Slovník teorie mezinárodních vztahů*, VŠE v Praze, s.16.
[23] viz Jazyk a MV (language and IR), Petr Kratochvíl, op. cit., s.28.

Zásadní publikací, která přispěla k inspiraci a sestavování hlavní hypotézy celé práce byl článek Bořivoje Hnízda *More languages less French*? (Více jazyků méně francouzštiny?) [24] viz kapitola o rozboru literatury.

Hlavní teze, na které je stavěna tato práce je, že politika mnohojazyčnosti si klade za cíl ochránit a udržet evropské jazyky tak, aby nezanikaly, měly by se tedy vyučovat a používat ve vyšší míře. V daném pohledu by se prostřednictvím mnohojazyčnosti měla francouzština využívat a vyučovat ve větší míře, neboť takový by měl být smysl této politiky. Zároveň důvod, proč Francie s nadšením prosazovala politiku mnohojazyčnosti v rozrůstající se Evropě s pravděpodobným očekáváním většího zastoupení jejich národního jazyka v evropských institucích, při vyjednávání a vůbec znalosti francouzštiny evropského obyvatelstva.

První část práce se tedy zaměřuje na teoretičtější výklad jazykové politiky, evropské mnohojazyčnosti, praktického využití francouzského jazyka v evropských institucích a vůbec ukotvení francouzštiny v tomto celém kontextu, který se jeví jako příležitost nebo vidina lepšího postavení postupně se vytrácejícího francouzského jazyka. Rozdělení evropské politiky mnohojazyčnosti EU na dvě roviny, interní a externí nevychází z žádných předložených zdrojů, je autorovo vlastní.

Druhá část představuje spíše antitezi, jelikož je postavena na odlišném chápání a vlivu politiky mnohojazyčnosti. Proklamovaná mnohojazyčnost a rozšiřování Evropské unie je chápáno spíše jako postupný zánik francouzštiny, neboť čím více má evropská rodina členů, tím pevnější pozici získává angličtina a tím více se francouzština vytrácí. Tato část je zároveň více empiricky zaměřená na proměnu statusu francouzštiny v rámci rozšíření EU dle posledních výzkumů jako určujícího faktoru pro definování postavení francouzského jazyka v současné mnohojazyčné Evropě. Druhá část zároveň nastiňuje angažovanost ze strany Francie v rámci jazykové politiky a šíření svého vlivu prostřednictvím propagace svého národního jazyka a kultury.

Třetí část je věnována zpracování empirických dat, neboli interpretaci výsledků zkoumané problematiky, kde je shrnuto faktické postavení francouzského jazyka v EU a příklad přístupu české vlády k jazykové politice a francouzštině v rámci předsednictví ČR v Evropské radě.

[24] článek od Bořivoje Hnízda, *More languages less French?*, Perspectives.

C. Rozbor literatury

Vzhledem k aktuálnosti a specifičnosti vybraného tématu diplomové práce neexistuje publikace, která by mohla dané téma pokrýt. Samotné téma je svou povahou multidisciplinární, což znamená, že vychází z několika přístupů jako je komparativní politologie, sociolingvistika a kulturní diplomacie.

V českém jazyce se nevyskytuje nebo alespoň se domnívám, žádná bibliografie, která by se věnovala problematice jazykové politiky obecně, natož nové politice mnohojazyčnosti Evropské unie. V češtině existuje sice celá řada jazykovědních publikací. Přesto bylo publikováno v českém jazyce několik málo článků, které přímo či nepřímo hovoří o jazykové politice. Mezi důležité považuji články publikované ve vědeckých periodických časopisech autorů zejména Bořivoje Hnízda, Iva Šlosarčíka, Pavla Sitka a Martiny Šmejkalové. Bořivoj Hnízdo ve svých článcích vychází zejména z přípstupu Bernarda Spolskyho, kde nejvýraznější článek v anglickém jazyce věnovaný právě proměně francouzštiny v Evropě po roce 2004 nazvaný *More languages less French* upozorňuje na negativní dopady rozšíření EU v roce 2004, na postavení francouzštiny. Za zmínku stojí také článek Pavla Sitka *Kolonizace myslí a kulturní imperialismus*? [25], kde autor píše o francouzském školství, kultuře, politice a tajných záměrech. Již v samotném úvodu se snaží odpovědět na otázku, jakým způsobem Francie reflektuje na novou pozici a jakou strategií se pokouší Evropě a celému světu dokázat, že Francie a francouzština mají svou důležitou roli. Odpověď se pokouší nalézt právě v kulturní diplomacii, tedy francouzským přístupem v rámci kultury. Zvolení své odpovědi si náležitě obhajuje důležitostí a rolí kultury při samotném utváření národní identity.

V zahraniční literatuře již sice nalezneme řadu publikací věnující se tématu jazyků z jiného než jazykovědního přístupu, avšak též žádnou publikaci speciálně zaměřenou na jazykovou politiku v současné spojené Evropě, tak aby se čtenář v této oblasti lépe orientoval. Pomocí francouzského a anglického jazyka se mi podařilo pronikat do jazykové politiky a přístupům jednotlivých autorů v této problematice. Publikace jsou převážně sociolingvistické a většina autorů v nich provádí komparativní analýzu přístupu k jazykům v různých zemích světa. Politologický přístup několika autorů se

[25] Pavel Sitek, *Kolonizace myslí a kulturní imperialismus*, Mezinárodní politika 9/2005

tedy více či méně častokrát prolíná se sociolingvistickým zkoumáním ve vztahu jazyka a společnosti.

Z politologického a sociolingvistického pojetí a zejména v otázce terminologického aparátu v jazykové politice představuje zásadní publikaci Bernarda Spolskyho, *Language policy*, která představuje jednu z klíčových publikací v otázce jazykové politiky jako takové. Čtenáře seznámí s problematikou jazykové politiky a teoretickými přístupy pro její zkoumání v sociolingvistické a politologické rovině. Chybí však nějaké bližší ukotvení jazykové politiky jako takové , např. v rámci kulturní diplomacie na vnitřní či vnější rovině nebo aktéři jazykové politiky, tudíž ani tuto publikaci nepovažuji za dostatečné mapování jazykové politiky.

Monografie Roberta Phillipsona, *English – only Europe?: challenging language policy*, se nejvíce přibližuje k problematice evropské jazykové politiky, avšak ani v této podobě jsem nenalezla jasnější přehled pro uchopení tématu. Vycházela jsem z této knihy především při definování politiky mnohojazyčnosti a některém dělení jazyků v rámci Evropy. Mimo jiné Phillipson akcentuje nebezpečí anglikanizace evropského kontinentu jako globálního fenoménu, který se nevyhýbá ani Evropě. Svou publikací chce varovat Evropu před možným úpadkem evropských jazyků na úkor angličtiny. Jazykovou politiku EU s podporou mnohojazyčnosti vidí jako možnou záchranu evropské kulturní diverzity a reakci na expanzi angličtiny.

Kniha Normanda Labrieho *La construction linguistique de la Communauté européenne* je zaměřená především na sociolingvistické rozložení jazyků, vývoj a roli jazyků v Evropském společenství. Přístupem ke zkoumanému jevu je spíše lingvistická a sociolingvistická nežli politologická. Inspirovala mě při rozboru evropských jazyků, avšak v jiných směrech mi nepřinesla žádné zásadní poznání studované problematiky.

Další sociolingvistický přístup k jazykům a jejich řízení jsou například monografie Calveta a Hagège, *Combat pour le français: au nom de la diversité des langues et des cultures* a Calvetovo *La guerre des langues et les politiques linguistiques*, kteří srovnávají jazykové prostředí a jejich plánování v několika zemích, zejména však mimoevropských. Zaměřují se na jednotlivé konflikty mezi jednotlivými jazyky a přístupy k nim na úrovni daného státu či regionu.

S důrazem na francouzštinu a její „výjimečnou roli“ v očích Francouze, jež bojuje za svůj jazyk a jeho tendence, a cítí potřebu vyzdvihovat francouzštinu nad ostatní jazyky jsou publikace od Bernarda Lecherbonnier, *Pourquoi veulent-ils tuer le français?*, a Odérica Delefosse, *Les langues dans l'Europe de demain*.Tyto knihy mi přinesly důležité dílčí lingvistické a sociolingvistické přístupy pro mapování pozice a důležitosti francouzského jazyka, jeho role a přístupu některých francouzských lingvistů a sociolingvistů k otázce plánování jazyků.

Z hlediska uchopení jazyka v teorii mezinárodních vztahů jsem vycházela z Petra Druláka, a jeho publikace *Teorie mezinárodních vztahů,* ale také *Slovníku teorie mezinárodních vztahů* Petra Kratochvíla. Tyto publikace obohatily práci o další pohled na jazykovou problematiku.

Studie Elišky Tomalové *Kulturní diplomacie, Francouzská zkušenost* přinesla do prostředí českého čtenáře možnost nahlédnout do problematiky kulturní diplomacie a udělat si srovnání jejích hlavních principů a aktérů v několika zemích, avšak zejména ve Francii, coby kulturní velmoci. Vzhledem k tomu, že v češtině se o kulturní diplomacii nevyskytovala dosud žádná studie, jedná se o jedinečnou publikaci svého druhu. Obohatila text zejména ve druhé části diplomové práce, kde jsem se zaměřila na francouzský přístup boje za francouzštinu prostřednictvím kulturní diplomacie.

Woltonova studie *Zítra frankofonie* přináší přehled o vzniku, vývoji, aktérech spolku frankofonie a vůbec smyslu sdružení zemí, které k sobě váže francouzský jazyk a historie.

Seznam zkratek

DGT	The Directorate-general for translation of the European Commission (Generální ředitelství pro překlady Evropské komise)
EU	Evropská unie
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda na clech a obchodu)
HDP	hrubý domácí produkt
L	language (jazyk)
L1	first language (první jazyk, mateřský jazyk)
L2	second language (druhý jazyk)
L3 = FL	foreign language (cizí jazyk)
LWC	language of wider communication (jazyk širší, větší komunikační skupiny)
OIF	Organisation internationale de la Francophonie (Mezinárodní organizace Frankofonie)
OSN	Organizace spojených národů
SVE	Střední a východní Evropa
WTO	World trade organization (Světová obchodní organizace)

1. Mnohojazyčnost a jazyková politika EU

1.1. Mnohojazyčnost „s evropskou tváří“

Jakým způsobem lze vysvětlit pojem mnohojazyčnost? Mnohojazyčnost jako universální fenomén typický nejen pro Evropu, mnohojazyčnost jako tolerance několika jazyků na jednom místě, mnohojazyčnost jako multikulturnost, mnohojazyčnost tedy jako vícero vnímání světa a života, mnohojazyčnost jako barevnost a pestrost života a přírody a v rámci našeho kontinentu mnohojazyčnost jako nevyčíslitelné bohatství Evropy.

Evropský komisař pro politiku mnohojazyčnosti Leonard Orban definuje *mnohojazyčnost jako schopnost mluvit jazykem jiných lidí a také to, že jiní lidé jsou schopni mluvit naším jazykem. Mnohojazyčnost podle něj patří k základním principům evropského projektu. Jazyky odrážejí rozmanitost našich kultur a identit a zároveň umožňují vzájemné porozumění a představuje jedno z priorit Evropské komise.*[26]

Dánský profesor Robert Phillipson považuje mnohojazyčnost za budoucí možnou *„mantru EU“, neboť dle jeho názoru nejlepší způsob jak spojit lidi dohromady, je respektovat jejich odlišnosti, než-li je unifikovat.*[27]

Italský reprezentant z Evropského výboru regionů Roberto Pella *vidí mnohojazyčnost nejen jako kulturní jmění, nýbrž také jako ekonomický nástroj, který by měla Evropa využívat. Evropská unie, která se sama považuje za liberální model demokracie, sociální rovnosti a ekonomicky prosperující politický systém, musí prosazovat politiku mnohojazyčnosti.*[28]

Mnohojazyčnost může být také viděna jako překážka bránící v komunikaci, v dnešním globalizovaném a kosmopolitním světě; v integrující se Evropě zároveň jako bariéru k dalšímu vývoji v boji proti konkurenceschopnosti Evropy na mezinárodním poli, soutěžení a dohánění Spojených států amerických a dalších podobných cílů, které si Evropa dává za své. Globalizace přestavuje již rozjetý vlak, který s sebou veze

[26] Leonard Orban, fórum o mnohojazyčnosti dostupné na webovém linku [http://forums.ec.europa.eu/multilingualism/cs/ - 7. 4. 2009].
[27] Robert Phillipson, *English-Only Europe?* s. 129.
[28] Roberto Pella, Evropský výbor regionů a jeho činnosti dostupné na webovém linku [http://www.cor.europa.eu/eppweb/activities/educ.htm – 7.4. 2009].

angličtinu jako jazyk obchodní, vědecký a technologický. Dokáže však Evropská unie čelit celé globalizační smršti? Může vůbec zastavit celkem rozjetý vlak? Zastavit zajisté ho možné nebude, přesto se však může snažit EU o jeho zpomalení.

Jedinečnou hodnotu evropského kulturního bohatství si začíná čím dál více spojená Evropa zřejmě uvědomovat a přikládat čím dál vetší důraz na řešení otázek jazykové politiky a udržení typických jazykových znaků. Vždyť právě mnohonárodnostní, mnohokulturní a mnohojazyčná je přece naše Evropa a pokud chceme zachovat kulturní a jazykové odlišnosti jednotlivých evropských národů, nemůžeme nechat otevřené pole pro laissez-faire v otázce jazykové politiky EU, ale tedy společnými kroky koordinovat a rozvíjet to, co je evropské, jelikož jediné o co se mohou Evropané dnes vlastně opírat je společná kulturní tradice a společná historie starého kontinentu. Ovšem problém Evropy tedy tkví v tom, že z jedné strany se účastní a angažuje vší silou globalizace a ze strany druhé pociťuje jakým způsobem vlastně ztrácí svou evropskou „tvář".

Podíváme-li se na historii a mapu Evropy za posledních sto let, uvědomíme si, že přirozenost společnosti evropských národních států je spíše unilingvní, s výjimkou některých bilingvních zemí (příklad Belgie, Lucembursko, Finsko), avšak i v tomto případě je možno mluvit pouze o úzkém kruhu vybrané společnosti nežli o národu jako takovém, kdy například nelze tvrdit, že každý Belgičan mluví francouzsky i vlámsky, přestože oba jazyky mají politický status oficiálního jazyka. Chce-li tedy politická elita Evropské unie mluvit o politice mnohojazyčnosti, měla by se nejdříve podívat na fakt, že mnohojazyčnost je naprosto přirozeným rysem mnohonárodnostní Evropy. Dále však také jakým způsobem chce ovlivňovat to, co je již svou historií starého kontinentu dané.

V odborných článcích a publikacích[29] zaměřených na problematiku evropské mnohojazyčnosti se vyskytuje ještě jeden pojem, a sice termín „vícejazyčnost". Nahlédněme tedy do rozdílného vnímání mnohojazyčnosti (francouzsky multilinguisme, německy Vielsprachigkeit) a vícejazyčnosti (francouzsky plurilinguisme, německy Mehrsprachigkeit).

1) ***Mnohojazyčnost*** je vysvětlována jako výskyt existence několika jazyků na nějakém ohraničeném teritoriu, nejčastěji tedy státu,

[29] Slama-Cazacu 1994, Hnízdo 2005, Calvet 2005.

kde vedle sebe žije několik jazyků zároveň (na národní úrovni např. Lucembursko, na nadnárodní Evropská unie).

2) ***Vícejazyčnost*** je spíše chápana jako kapacita člověka mluvit a myslet v několika jazycích mimo svou mateřštinu. „*Vícejazyčností můžeme označit schopnost ukládání vícero jazyků v rámci jednoho jedince, zatímco mnohojazyčnost slouží k označení nějakého kontextu (kontinentu, země, regionu), v nějakém společenství, kde dominuje jeden jazyk a paralelně koexistuje velké množství jazyků (příklad Evropy).*“[30]

1.2. Mnohonárodnostní mnohojazyčná Evropa

1.2.1. Evropské jazykové rodiny

Evropské jazyky se na starém kontinentu vyvíjí snad již od dob biblického mýtu o Zmatení jazyků při stavbě Babylonské věže, kdy Bůh z obav rostoucí moci lidstva zapříčinil, že si lidé přestali navzájem rozumět, neboť každý mluvil jiným jazykem a jejich moc byla okamžitě oslabena. Pozastavíme-li se již na této myšlence, uvědomíme si, že jazyk je opravdu silný nástroj, jenž se dá využívat pro ovládaní lidstva jako jeden z prostředků moci.

Připomeňme si základní tři rodiny jazyků[31], jimiž mluví obyvatelstvo dnešní Evropy, respektive Evropské unie. První skupinu tvoří jazyky indoevropské **viz příloha č. 1**, které se dělí ještě na další podskupiny, jako jsou jazyky baltské, keltské, germánské, románské a slovanské, druhou skupinu tvoří jazyky ugrofinské a poslední skupinu tvoří jazyky izolované neboli ostatní, kam patří například řečtina.

Evropa je charakteristická svou bohatostí jazykovou i kulturní. Můžeme zároveň říci, že jazyková a kulturní různorodost nalézá v nové spojené Evropě, avšak Evropě národních států, nebývalý nový rozměr. Je to právě evropský kontinent, který se na základě silného nacionalismu potýkal dlouhá léta s válkami, trýzněním až postupným

[30] Tatina Slama-Cazacu, *Quelques aspects psycholinguistiques du plurilinguisme et multilinguisme,* s. 61-62.
[31] Phillipson, s. 31-32, primární zdroj Encyklopedia of the languages of Europe, Oxford – Blackwell, 1998.

sebezničením.[32] Mnohonárodnost, mnohokulturnost a mnohojazyčnost začínají někteří Evropané vnímat jako svou perlu, kterou se snaží uchránit před velkou vlnou pod názvem globalizace, která svým rozsahem a silou bere vše a válcuje. Evropa začala hledat svou jednotu, navracet se k hodnotám, které znala již ve středověku, kdy např. mobilita studentů byla dosti podporována a tím i evropský mezikulturní dialog. Zatímco v dobách, kdy se jednotlivé národy topily ve svém nacionalismu a národním protekcionismu mezinárodní mobilita nepřicházela až na výjimky v úvahu. Kdežto dnes evropská mobilita pracovníků, studentů, respektive volný pohyb osob, je jednou ze základních svobod Evropské unie a tedy již určitá samozřejmost.

Zpátky k tématu rozdělení jazyků a k otázce, jestli existují jasné hranice mezi evropskými a asijskými jazyky a kde tyto hranice vůbec jsou nebo kde by ty hranice měly být? Mohou být považovány za evropské jazyky turečtina, arménština, gruzínština, když už jenom geografickou polohou jsou součástí Malé Asie? Další otázka asociovaná v daném pohledu, kterou si v současné době stále častěji klade Evropská unie, ve smyslu kterým směrem se má dále ubírat, zda rozšiřovat nadále své teritorium a pokud ano, tak který stát nebude již možné přijmout za člena EU? Kde jsou limity a možné hranice?

Současné uspořádání Evropy, supranacionální „superstát“ Evropská unie si musí určit svůj konkrétní cíl cesty ve svém rozšiřování a prohlubování společných politik. Zároveň jako dobré vodítko jí evropské jazykové rodiny nemohou sloužit, neboť by ji mohly svést z cesty. Čeho by se ale držet měla, je otázka společných evropských hodnot, tvořené společnou historií a náboženstvím, kde pro Evropu je jednoznačné křesťanství, jejímž prostřednictvím se výhradně vyjímá od Asie a současně tvoří určitý celek.

Vyjma rozdělení jazyků dle jejich základních struktur jako jsou jazyky románské, germánské, slovanské či ugrofinské, můžeme jazyky v dnešním složení Evropy vlastně rozdělit na jazyky komunitární, národní, regionální, imigrantské, původní či obchodní. Komunitární jazyky tvoří jazyky, kterými se mluví na území Evropského společenství, tedy dnešní Evropské unie. Evropská unie od 1.1. 2007 čítá 23 oficiálních jazyků při počtu 27 členských zemí. Jazyky národní tvoří jazyky jednotlivých států, které si střeží svou autonomii v rámci svého teritoria. V tomto

[32] Otokar A. Funda, *Znavená Evropa umírá*, 2002

případě se však ještě jednotlivé státy rozdělují na uniligvní (jednojazyčné) a bilingvní či multilingvní.

Učebnicovým příkladem vícejazyčné země je země s hlavním městem Evropy, mám na mysli zajisté Belgické království, které je rozdělené na vlámskou, valónskou a malou germanofonní oblast, kde se tedy střetávají tři jazykové a kulturní rodiny. Belgické obyvatelstvo je výrazně a řekla bych i zásadně rozštěpené v důsledku odlišnosti jazykových komunit. Belgie stejně jako Švýcarsko, ve kterém výše zmíněné soužití funguje ještě mnohem efektivněji, jsou takovým zmenšeným modelem Evropské unie, kde dokáže žít vícero kultur a jazykových komunit na jednom místě, navzájem se tolerovat a navíc ještě mít pocit národního uvědomění. Vlastně tyto modely se staly určitým vzorem či odkazem při budování vize společné Evropy a věhlasného Evropanství, společné evropské identity.

Důležitou roli hrají v Evropě také jazyky regionální, tedy jazyky které se vyskytují na území některého regionu v rámci jedné země, tyto jazyky můžeme zároveň nazývat jazyky minoritními jako je bretonština nebo alsasština.

Další skupinu jazyků, které na malém kontinentě můžeme nalézt, je samozřejmě skupina jazyků imigrantů,[33] kdy imigranti přináší svůj jazyk a s ním také svou kulturu, jejichž prostřednictvím svým způsobem obohacují již celkem bohatou evropskou vanu jazyků.

V poslední či neposlední řadě stojí jazyky obchodní, kde vede bezkonkurenčně angličtina a na plné čáře vítězí, avšak nejen jako jazyk obchodní, ale také jako jazyk techniky, rozvoje a vědy, angličtina jako jazyk globalizace světa. Nicméně kromě silně imperiální angličtiny v obchodním a výrobním světě se stále ještě dodržuje velmi často určitý zvyk v případě zahraničních investic při implementaci filiálek, že např. francouzská, italská či německá firma vyžaduje od personálu znalost jejich rodného jazyka, přičemž management bývá často bilingvní, tedy vede jednání v jazyce anglickém a třeba francouzském.

[33] Norman Labrie, *La construction linguistique de la communauté européenne.*

1.2.2. Jazyky a evropská integrace

První vážné zmínky o určité koordinaci používání jazyků nalezneme v Jednotném evropském aktu, neboť Římské smlouvy představovaly čistě ekonomický zájem a tudíž tzv. prohlubování společných politik nalezneme až v pozdějších snahách. Jazyková politika a její ligvistické programy[34] se vyvíjely postupně v evolučním kontextu komunitárních společných ekonomických zájmů. Postupným propojováním dalších společných politik za předpokladu narůstajícího členstva Evropského společenství a rostoucího počtu jazyků, potom zejména vstup Velké Británie do Společenství a proměna světa globalizačními vlivy (...), tyto všechny události a tendence ovlivňovaly vývoj role jazyků v Evropském společenství.

Do roku 1973 byly oficiálními jazyky Evropského společenství francouzština, němčina, italština a holandština, hlavním jednacím jazykem byla francouzština a hlavními pracovními jazyky byly francouzština a němčina. V roce 1970 podíl francouzštiny u pracovních dokumentů jako procedurálního jazyka byl 60% a němčiny 40%. Rozšíření Evropského hospodářského společenství v roce 1973 zaznamenalo nárůst oficiálních jazyků na číslo 6, kdy přibyla angličtina a dánština. V roce 1989 byl podíl francouzštiny 49%, němčiny už pouhých 9%, avšak angličtina obsadila již 30% pracovních dokumentů. V roce 1997, kdy uvnitř společenství existovalo 11 oficiálních jazyků, nepatřilo prvenství již francouzštině, nýbrž angličtině, zastoupení francouzského jazyka bylo 40% a anglického 45%. Za další tři roky následující roky, tj. v roce 2000 obsadila angličtina již 55% pracovních dokumentů a francouzština 33%.[35] V roce 2007 patřilo francouzštině 14% a angličtině 72%.

1.2.3. Rovnováha jazyků v Evropě, EU

Při počtu sedmadvaceti členských zemí bylo oficiálně uznáno 23 oficiálních jazyků Evropského společenství, současné tedy Evropské unie. 23 jazyků, takové je souhrnné číslo oficiálních jazyků pro společné vyjednávání všech zástupců členských zemí a fungování v rámci společných či společně koordinovaných politik. Představa jednání např. v Evropském parlamentu, který ze všech institucí Evropské unie nejvíce

[34] Jedním z prvních jazykových programů byla například EUROTRA I, II, III, orientována na výzkum v oblasti překladů, následovala terminologická databanka EURODICAUTOM nebo LINGUA, týkající se podpory výuky evropských jazyků.

podporuje mnohojazyčnost,[36] vyvolává smíšené pocity při šíření a udržování mnohojazyčnosti v EU, a to zejména u odpůrců udržování velkého aparátu překladatelů a tlumočníků.

Tabulka č. 1: Přehled jazykového rozčlenění v průběhu evropské integrace

Rok rozšíření EU	Členské země EU	Oficiální jazyky EU	Celkový počet
1958	**Německo, Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemí**	**němčina, francouzština, italština, holandština**	**4**
1973	**Dánsko, Irsko, Velká Británie**	**dánština, angličtina**	**6**
1981	**Řecko**	**řečtina**	**7**
1986	**Španělsko, Portugalsko**	**španělština, portugalština**	**9**
1995	**Rakousko, Finsko, Švédsko**	**finština, švédština**	**11**
2004	**Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Malta, Kypr, Maďarsko, Litva, Estonsko, Lotyšsko, Polsko**	**čeština, slovenština, slovinština, maďarština, litevština, estonština, lotyština, polština, maltština**	**20**
2007	**Rumunsko, Bulharsko**	**rumunština, bulharština, irština**	**23**

Je však nutno připomenout, že Evropské společenství na svém počátku téměř nemělo starosti nad jednacím jazykem při jednáních mezi členskými zeměmi, jelikož ve třech členských zemích se mluvilo francouzsky, tudíž hlavním jednacím jazykem jednoznačně byla francouzština. Ve stále rozšiřující se Evropské unii se měnila otázka jednacího jazyka a přistoupením Velké Británie a Irska se pozice jazyka velkého revolucionářského národa stále oslabuje.

Pro doplnění a komplexnější orientaci na evropskou integraci z jazykové perspektivy s rostoucím počtem členských zemí a narůstajícím počtem oficiálních

[35] Robert Phillipson, *English-Only Europe?*, s. 130.
[36] Evropský parlament a mnohojazyčnost - informace dostupné na linku [http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=CS&id=155 – 10.4.2009].

jazyků EU. Viz. výše **Tabulka č. 1** dokládá vývoj a nárůst oficiálních jazyků v Evropském společenství. Nárůstem oficiálních jazyků nových členských zemí vyvolávalo uvnitř evropského integračního seskupení určité tenze v prosazování národního jazyka své země. Na příkladě Irska je možné si prohlédnout či uvědomit tyto „národní ambice". Irsko vstoupilo do Evropského společenství již v roce 1973 a uspokojilo se s oficiálním jazykem angličtinou. Během největšího rozšíření EU ve své historii v roce 2004 byl nárůst oficiálních jazyků zvýšen z 11 na 20. Byly uznány také „malé jazyky" (jazyky malé komunikační skupiny) jako například maltština (...) Irsko tedy využilo situaci a prosadilo svou irštinu, která se třicet let v překladech a tlumočení zřejmě vyskytovat nemusela.

1.2.4. Národní nebo mateřský jazyk?

Častokrát se také hovoří o národním jazyce ve smyslu mateřského jazyka, kdy se vlastně mateřský jazyk považuje za jazyk národní a naopak. Francouzský sociolingvista Louis-Jean Calvet však naopak popírá pojem mateřský jazyk a tvrdí, že nelze mluvit o mateřském jazyce, nýbrž o prvním jazyce, ve stejné analogii zamítá možnost mluvit o mateřském jazyce jako národním jazyce.[37] Výkladové slovníky sice definují mateřský jazyk jako jazyk země, ve které jsme se narodili, stejně jako jazyk, který jsme přejali od své matky, odtud název jazyk mateřský. Ať už se nazve jazyk, kterým mluvíme od narození, jazykem mateřským či prvním jazykem dle Calveta, není možné generalizovat totožnost jazyka mateřského s jazykem národním, ať už zde zmíníme třeba rozdílné jazykové prostředí imigrantů či emigrantů.

Z pohledu „mateřského jazyka" je nejpoužívanějším jazykem němčina, kterou mluví v Evropské unii víc než 90 milionů obyvatel (Německo 82,3 milionů obyvatel[38] a Rakousko 8,2 milionů[39]) bez přihlédnutí ke germanofonním oblastem v Lucembursku či Belgii. V Evropské unii mluví téměř jedna pětina obyvatelstva německy, kdy němčina představuje mateřský jazyk. Druhý nejpoužívanější mateřský jazyk ve spojené Evropě ztělesňuje angličtina (Spojené království Velké Británie a Severního Irska a téměř všichni obyvatelé Irska). Třetí místo zaujímá francouzština (v metropolitní

[37] Louis-Jean Calvet, *La guerre des langues et les politiques linguistique*, Paris 1999.
[38] statistická data dostupná na CIA The World factbook [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/contributor_copyright.html – 25.1. 2009].

Francii více než 62 milionů[40]a ve frankofonní části Belgie, kde hovoří více než 1/3 obyvatelstva mateřštinou galského kohouta, což znamená více než 3 miliony Belgičanů [41]), který těsně míjí anglický jazyk. Čtvrtá příčka v Evropě náleží italštině (téměř 58 milionů Italů[42]) v pohledu nejužívanějšího evropského mateřského jazyka. Přehled jednotlivých členských států EU a jejich vazbu na mateřský jazyk viz. **příloha č. 2.** Nejsilněji zastoupené mateřské jazyky jako L1 v EU můžeme procentuelně shrnout takto:

1) němčina cca. 18%
2) angličtina cca. 13%
3) francouzština cca. 12%
4) italština cca. 11%

V této perspektivě by bylo zcela logické, kdyby hlavním evropským jazykem se stal jazyk německý, neboť jím hovoří největší počet obyvatelstva Evropy již od útlého věku. Hlavním jazykem se němčina v EU však nestala, přestože v evropském prostředí ztělesňuje jazyk velké komunikační skupiny. Německo se totiž narozdíl od Francie neangažuje v takové míře v boji lepšího umístění svého národního jazyka a je celkem otevřené anglikanizaci němčiny. Například v reklamě angličtina převálcovala jejich mateřský jazyk a organizace jako DAAD (Deutscher Akademischer Austausch Dienst), Humboltova nadace či kulturní služby velvyslanectví se postupně vzdávají svého národního jazyka ve jménu anglického jazyka jako globálního jazyka (globalais)[43]. Zatímco Francie je silně zainteresována prosazovat svůj národní jazyk a kulturu do světa a nevzdává své boje o své „důležité místo“ coby vlivné země.

[39] statistická data dostupná na CIA The World factbook [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/contributor_copyright.html – 25.1. 2009].
[40] statistická data dostupná na Institut national de la statistique et des études économiques [http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=99&ref_id=CMRSOS02137 – 20.1. 2009].
[41] statistická data dostupná na National Statistics UK [http://www.statistics.gov.uk/CCI/nugget.asp?ID=6 – 20.1. 2009].
[42] statistická data dostupná na The World factbook [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/contributor_copyright.html – 25.1. 2009].
[43] Jürgen Trabant, *L'antinomie linguistique*, s. 67 – 79.

1.3. Francouzština jako součást evropské mnohojazyčnosti

1.3.1. Role francouzštiny v Evropě

Francouzský jazyk je součástí evropské jazykové mozaiky, kde každý jazyk má svou charakteristickou menší či větší roli. Velikost role jednotlivého jazyka je určována historií, tradicí, ale také konkrétními ambicemi daného národního státu. V kontextu Francie navíc se překrývá pojem národní a státní (national), čímž je Francie specifická, neboť Francouzskou republiku tvoří jeden národ hovořící francouzsky, tedy Francouzi. Vzhledem k tématu diplomové práce, jež zaostřuje optiku zkoumání evropské mnohojazyčnosti z perspektivy francouzského jazyka, podívejme se tedy na určité ukotvení tohoto jazyka v rámci jazykové barevnosti Evropy. Jaká je role francouzštiny v mnohojazyčné Evropě? Překračuje hranice své dřívější působnosti nebo naopak je spíše charakteristická ústupná tendence ?

1.3.1.1. Role francouzštiny v historickém kontextu

Francouzština zažila svou slávu tzv. „belles époques“ během tří období a sice ve středověku přes zřejmou přítomnost latiny, pokračovala během klasicismu prostřednictvím děl svých literárních velikánů jako byl například Voltaire, Diderot či básníků jako Baudelaire, Rimbaud nebo Appolinaire a další jiná světově proslulá jména, poté v období kolonizace v 19. století.

Největší rozkvět francouzského jazyka se psal v časech za vlády kardinála Richelieu[44], následně během působnosti krále slunce Ludvíka XIV., kdy francouzský vliv módy, architektury či jazyka se šířil do celé Evropy. V období Francouzské revoluce byla francouzština uznána jako jazyk francouzského národa a Francouzské republiky. V témže časovém úseku se nastartovala kariéra francouzštiny coby diplomatického jazyka[45], kdy vybraná elita mluvila francouzsky od Paříže až po Petrohrad.

[44] Kardinál Richelieu založil Académie française (Francouzskou akademii), jež měla za úkol ucelit, zpřehlednit francouzský jazyk a dát mu určitá pravidla a gramatiku, aby se stala jazykem umění a vědy, Claude Hagège, op. cit., s. 18.
[45] Podpisem francouzsky redigované Rastadské smlouvy (Traité de Rastadt) mezi Ludvíkem XIV. a Karlem VI. v roce 1714., Claude Hagège, *Combat pour le français*, s. 22.

Poslední velkou slávu zažila francouzština během velké koloniální expanze, kdy prostřednictvím jazyka šířila Francie svůj vliv, svou ideologii a to především do Afriky, kde se výrazně podílela na formování vlastních elit dle svého francouzského obrázku. V roce 1883, období III. Francouzské republiky, byla založena l'Alliance française (Francouzská aliance), kterou následovala za dvě desetiletí l'Alliance israélite universelle[46] (Izraelská aliance). Jedno z hlavních hesel P. Fonaina, bývalého generálního sekretáře Francouzské aliance „nejen kolonizovat, nýbrž přinést svou kulturu"[47]. Na tomto příkladě se názorně vykresluje jeden ze základních principů expanzivní politiky francouzského národa, ale samozřejmě nejen jeho.

1.3.1.2. Francouzština v období evropské integrace

Poválečná Evropa v letech 1951 – 1957 měla konečně možnost realizovat sen celé řady svých přívrženců, obhájců a budovatelů spojené Evropy, a tak započala svou integraci. Na počátku společné cesty šesti zakládajících evropských zemí hrála francouzština hlavní roli. Ve třech zemích z původní šestky byla a je francouzština oficiálním jazykem, proto bylo naprosto jednoznačné, že hlavním jednacím a pracovním jazykem Společenství bude jazyk země galského kohouta.

Avšak Evropské společenství se stále rozrůstalo, přibývalo nejen nových zemí, ale i nových jazyků. S přibývajícím počtem zemí a jazyků byla narušována rovnováha francouzštiny uvnitř Společenství a krok za krůčkem začala být vytlačována angličtinou. Do přistoupení Velké Británie a Irska do Evropského společenství pracovním jazykem byla pouze francouzština, od tohoto okamžiku se však začaly objevovat pracovní texty v malém množství v angličtině. Zlomový okamžik nastal rozšířením Evropské unie v roce 1995 o Švédsko, Finsko a Rakousko, kdy skandinávské země byly ochotné pracovat pouze v angličtině. V roce 1997 bylo tedy v Evropské komisi již největší množství anglicky produkovaných textů, 45,4% celkového počtu stran, zatímco francouzsky už jen pouhých 40,4%. V roce 2004 francouzských textů bylo už pouze 26% celkového počtu stran a po dalším rozšíření EU byl nárůst angličtiny

[46] l'Alliance israélite universelle byla založena roku 1860 pro šíření francouzského jazyka a kultury v židovském prostředí., Claude Hagège, op. cit. , s. 22.
[47] (Pas seulement coloniser, mais apporter sa culure), P. Foncin tvrdil, že materiální zisk neznamená nic bez dobytí morálního, tedy jinými slovy, že je třeba vštípit kulturu a jazyk pro plnohodnotnou expanzi a koloniální zisk. Claude Hagège, op. cit., s. 23.

a pokles francouzštiny ještě viditelnější, kdy anglické texty tvořily 72%, francouzské již pouhých 12% a německé 2,6% .[48]

Současná francouzština zůstává sice stále velkým jazykem, mezinárodním jazykem, jinými slovy jazykem velké komunikační skupiny, avšak ve společné spojené Evropě se její užívání a výuka stále snižuje a bývá často užívána teprve až jako druhý komunikační jazyk EU. Tudíž francouzštině zbývá druhý stupínek při řazení jazykových vítězů na soutěžním poli v evropské lingvistické rovině a navíc se i tento druhý stupínek stále snižuje. Většina písemných dokumentů v prostředí evropských institucí je produkována v anglickém jazyce a ve výrazně menším množství pak ve francouzštině nebo němčině.

K otázce rozrůstajícího se Evropského společenství je celkem vhodná hypotéza, jež má přímou souvislost s pozicí francouzštiny, a sice že rozšiřování Evropské unie, Evropského společenství, mělo vždy negativní vliv na pozici francouzského jazyka a tím současně přímý vliv na ústup z evropských institucí a posunutí na druhou příčku coby jednacího jazyka EU.

1.3.2. Národní jazyk a jeho domácí percepce ve Francii

Termín národní jazyk dle výkladové encyklopedie reprezentuje národní identitu určitého národa či státu. Například ve Francii představuje francouzština jazyk národní a zároveň i státní, jelikož je to jediný oficiální jazyk páté Francouzské republiky. Právě na příkladě francouzského pojmu státní a národní dojdeme ke zjištění, že Francouzi ve své podstatě de facto nevidí rozdíl mezi významem státní a národní, existuje ve francouzském jazykovém kontextu pouze jedno slovo national, které vystihuje oba jazykové významy – státní i národní. Na příkladě Francie je celkem znatelně vidět jakýsi pokus o homogenizaci národní identity a jejího nastavení, které probíhalo od dob slavné Francouzské revoluce. Zatímco na příkladu Belgie je možné si všimnout, že národní jazyk zde není pouze jediným jazykem jediného národa v rámci jednoho státu jako je tomu u Francie. Když se řekne, že je někdo Belgičan, neznamená to, že je součástí jedné národní identity a mluví jediním národním jazykem v rámci celého

[48] Evropská komise, *Translating for a multilingual Community*, 2008

teritoria Belgického království, nýbrž že jeho národnost je walonská (francouzská) či vlámská, jelikož na území Belgie se mluví dvěma respektive třemi národními jazyky.

U přístupu k národnímu jazyku ze strany Francie coby bývalé koloniální mocnosti, která má neustálé ambice stát se znovu velmocí nebo alespoň polovelmocí není nikterak překvapivá skutečnost, že francouzský jazyk, který již v Evropském společenství nehraje prim, stále leží v žaludku mnohým Francouzům jako nedořešená otázka, jež musí být náležitě vyřešena. A tak veškeré negativní dopady evropské integrace na Francii a francouzský jazyk zanechávají na revoluční a nacionalistické francouzské duši stín, který se snaží prosvítit svou kulturní diplomacií, respektive ovlivňováním ostatních kultur svou vlastní kulturou a šířením svého jazyka na vlnách kulturních prostředků a samotné výuky francouzštiny.

Osmnácté století se stalo pro Francii osudovým, neboť během Francouzské revoluce bylo zjištěno, že pouze čtvrtina francouzské populace mluví francouzsky, jelikož většina dává přednost v komunikaci svému regionálnímu jazyku, a to např. bretonštině, alsasštině, okcitánštině, baskičtině (...) Všechny tyto jazyky byly nazvány vesnickými nářečími a francouzština byla propagována a ztělesňována jako jazyk měšťanů, elit, vzdělání a kultury. Postavení francouzštiny na francouzském území postupně krystalizovalo, vesnické dialekty byly utlačovány, právnickým a administrativním jazykem se stala francouzština. Roku 1670 Ludvík XIV, známý pod přezdívkou „král slunce“, představitel královského absolutismu, pronesl následující myšlenku: „*Lesk literárních děl období klasicismu zajišťuje francouzskému jazyku úspěch evropských rozměrů. Dle současníků, ať už mám na mysli Francouze nebo cizince, francouzštinu je slyšet v celé Evropě*“[49]. V tomto si lze povšimnout, že jazykový rozptyl francouzštiny přesahoval teritorium francouzského území a zasahoval až do vzdálených míst evropského kontinentu.

Francouzština byla evropským jazykem kultury, literárního umění, vědy, vybraných elit a vůbec jazykem v Evropě velmi moderním a populárním. Cesta jazyka francouzského jako jazyka diplomatického byla odstartována *Rastadtskou smlouvou, sepsanou ve francouzštině mezi Ludvíkem XIV. a Karlem VI. v roce 1714, jež stvrzovala*

[49] Claude Hagège, op. cit., s. 19

mezinárodní roli francouzského jazyka a započala jeho kariéru coby diplomatického jazyka.[50]

A tak se tento jazyk stal „evropskou výsadou" a byl používán v určitých kruzích od Paříže až po Petrohrad. Svou zásadní roli ve vývoji francouzštiny měl taktéž kardinál Richelie, jež založil Francouzskou akademii „l'Académie française", která měla za úkol vylepšovat strukturu francouzského jazyka a pečovat o něj. Velkou měrou přispělo k šíření francouzštiny tisk a distribuce novin, které rozšířily francouzský jazyk také mimo hlavní region Ile de France, čímž ovlivnily ostatní i nejvzdálenější francouzské regiony.

Francouzská revoluce představuje pro statut a pozici francouzštiny v galské zemi důležitý milník, neboť v této důležité epoše (grandiózní) francouzské historie, která ovlivnila nejen jejich zemi, ale svůj vliv šířila po celém evropském kontinentě, zapsala se také v jazykové rovině, kdy francouzština byla uznána a poté ustanovena jako jazyk francouzského národa a Francouzské republiky (Le français comme la langue de la Nation française et de la République). Důležité je dodat, že právě Francouzská revoluce podpořila lingvistické, ideologické a politické ambice.

Dalším významným krokem ve vývoji francouzštiny coby oficiálního jazyka Francouzské republiky, bylo stanovení francouzského jazyka jako jazyka francouzského národa v období III. Republiky. Přínosem v této oblasti byl zákon o povinné školní docházce Jules Ferry[51], který zahájil nejen státem financovanou povinnou školní výuku, ale také další rozšíření francouzského jazyka v rámci celého teritoria Francouzské republiky. Během následujícího 20. století byla pozice francouzštiny ještě více posílena, neboť došlo k plošnému nahrazení regionálních dialektů. 15. června roku 1995 byl vydán nový zákon o francouzském jazyce, který hovoří, že francouzština je jediným výhradním oficiálním jazykem francouzského teritoria.

.

[50] Claude Hagège, op. cit., s. 19

[51] Jules Ferry, celým jménem Jules François Camille Ferry mj. francouzský ministr školství, který v letech 1881 – 1882 stanovil povinnou školní docházku ve Francii.

1.4. Politika mnohojazyčnosti EU

Politika mnohojazyčnosti EU je odpovědí na složitou jazykovou situaci v Evropském společenství, přičemž její hlavní úsilí je nalézt rovnováhu mezi jednotlivými oficiálními jazyky členských států. Politika evropské mnohojazyčnosti tvoří zvláštní hybrid politických přístupů k jazykům členských států a bývá častokrát vnímána jako nelogicky koordinovaný mechanismus, jež zatěžuje společný evropský rozpočet. Prolínají se tu pak dva fenomény, fenomén unifikace úředního jazyka, který je přirozený a fenomén ochrany a udržování jazyků jakožto symboly národního a kulturního bohatství, kdy se akcentují také pouze regionální či minoritní jazyky (příklad Německa a hornolužická a dolnolužická srbština).

Evropská jazyková politika vykazuje jistá specifika. Jazyková politika EU je řízena jak na nadnárodním principu v evropských institucích, tak na národní úrovni jednotlivých členských států, kde může být ve většině případech pouze harmonizována na základě různých doporučení, neboť politika školství spadá do společných politik EU v rámci třetího pilíře Maastrichtského chrámu. Touto nenásilnou formou se mohou tedy političtí aktéři evropské mnohojazyčnosti pokusit ovlivňovat jazykovou politiku národních států EU. Jazyková politika na národní úrovni se začala postupně rodit po geografických změnách Evropy, rozpadem monarchií a utvářením národních států, kde měly vlády národních států zájem zakotvit v zákoně dominující jazyk jako jazyk úřední.[52] V kontextu Evropské unie se hovoří o oficiálních a pracovních jazycích EU.

Evropská unie ovlivňuje politiku napříč Evropou, zároveň ve svém spojení působí silněji a stabilněji na světovém mezinárodním poli a její společná měna Euro se stala druhou nejsilnější světovou měnou. Společná evropská politika spočívá především v koordinování národních politik a zájmů, jenž bývají vyjednávány a schvalovány na supranacionální tedy nadnárodní úrovni. Jazyky představují prostředek, pomocí něhož jsou jednotlivé politiky vyjednávány. Evropské jazyky tvoří základ evropské komunikace a vzhledem k velkému výskytu jazyků v Evropské unii je komunikace mezi jednotlivými národy dozajista značně ztížena.

[52] Zákon č. 122/1920 Sb., § 129 ústavní listiny Československa

1.4.1. Vývoj politiky mnohojazyčnosti EU

V roce 1995 a 2001 bylo učiněno několik důležitých rozhodnutí, včetně přijetí Bílé knihy s názvem „Výuka a učení - směrem k učící se společnosti“. Během těchto důležitých vyjednávání, jež se staly klíčovými pro budoucnost jazykové politiky byly stanoveny cíle dle několika rovin.[53]

1) ***Mezi individuální cíle byly zařazeny:***
   a. *Rovné příležitosti pro všechny jednotlivce a sociální skupiny*
   b. *Adekvátní výuka prvního cizího jazyka pro všechny*
   c. *Adekvátní výuka druhého cizího jazyka pro minority*
   d. *Odstraňování negramotnosti u dospělých*

2) ***Mezi sociální cíle:***

a. *Vyrovnaná sociální integrace – jednotný přístup ke službám, servisu pro znakovou řeč*
b. *Mezikulturní tolerance, potírání předsudků a rasismu – Jazykové znalostní programy*
c. *Kulturní a intelektuální rozvoj – šíření výuky cizích jazyků jako kulturní nezbytnost*
d. *Otevírání se cizím kulturám – brzký začátek učení se cizím jazykům, podpora výuky imigrantských jazyků*
e. *Efektivnější výuka cizích jazyků – inovace ve výukové metodice, pomocí odborného školení*
f. *Pokrokové vzdělávání ve výuce cizích jazyků na základních a středních školách*

3) ***Mezi národní cíle bylo zahrnuto:***

a. *Rozšířené ekonomické příležitosti – jazyková výuka z ekonomických důvodů*
b. *Odborný výcvik jazyková výuka pro zvýšení mobility a zaměstnanosti*
c. *Regionální soudržnost – výuka regionálních jazyků a jazyků sousedních zemí*
d. *Národní soudržnost – zajištění kompetencí národních jazyků, respektující jazyky a kulturu pro občany, jež nejsou rodilými mluvčími*
e. *Rozmanitost – výuka širého spektra cizích jazyků*

[53] Phillipson, *English – only Europe?*, s. 102-103.

4) Další cíle EU:

a. *Evropská koherence – výměna zkušeností v oblasti kvality testování mezi zeměmi, implementace společného evropského rámce pro jazykovou výuku, spolupráce s jazykovými centry a instituty v ostatních členských státech*
b. *Spolupráce a mobilita – výuka dvou cizích jazyků*
c. *Národní a evropská bezpečnost – jazyková výuka dle geopolitické důležitosti, vnější podpora jazyků a kultury EU*

V Maastrichtské smlouvě[54] o Evropské unii se hovoří, že veškeré texty týkající se zahraniční a společné bezpečnostní politiky, jež jsou přijímány nebo prezentovány během jednání Evropské rady, stejně jako všechny ostatní texty, jsou ihned překládány do všech oficiálních jazyků Společenství, v současnosti tedy do 23 oficiálních evropských jazyků. Paralelně dle Maastrichtské smlouvy má každý občan EU právo adresovat se na všechny evropské instituce ve všech 23 oficiálních evropských jazycích a zároveň v témže jazyce obdržet odpověď.

Další aspekt Maastrichtu, jenž přinesl jazykové politice mnohojazyčnosti větší váhu a důležitost byla dohoda v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky týkající se textů, které jsou při zasedání Evropské rady nebo Rady EU prezentovány či projednávány, o okamžitém překladu do všech oficiálních jazyků. Z toho vyplývá, že texty týkající se společné zahraniční a bezpečnosti politiky, mluvíme tedy o druhém pilíři třípilířového chrámu EU, veškeré publikované texty vychází jednoznačně ve všech 23 oficiálních evropských jazykách, princip mnohojazyčnosti je plně zachován.

Velký krok kupředu v oblasti evropské jazykové politiky učinila EU zcela jasně v roce 1995, kdy jazyková politika během zasedání Rady Evropské unie[55]nabyla zcela nových rozměrů a byla začleněna hierarchicky mezi důležité politiky nejvyšší supranacionální úrovně. Od tohoto zlomového okamžiku se na společném evropském poli otázce kulturní rozmanitosti a mnohojazyčnosti Evropy věnuje stále větší

[54] Mastrichtská smlouva o založení Evropské unie, jako Společenství se třemi pilíři (Evropské společenství, společná zahraniční a bezpečnostní politika a policejní a justiční spolupráce) byla podepsána v nejstarším holandském městě Maastricht 7. února 1992 a vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Journal officiel n.C191 dostupný na webovém linku [http://eur-lex.europa.eu/fr/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html– 20.1. 2009]

[55] V roce 1995 při zasedáních Rady Evropské unie se ministři zahraničních věcí společně usnesli, že budou usilovat o zlepšení a zpestření studia a výuky jazyků v rámci vzdělávacích systémů Evropské unie.

pozornost. Za zmínku stojí přinejmenším zajímavé, že průlom v jazykové politice EU byl učiněn během předsedajících států Francie a Belgie.

Do Amsterdamské smlouvy[56] byla zahrnuta Charta základních práv a svobod, která v článku 21. zmiňuje zákaz jakékoli diskriminace tedy i jazykové. Dle této charty článku 41. se může každý občan EU obrátit na instituce EU v jednom ze smluvních jazyků a v témže jazyce musí obdržet odpověď.

V roce 2001 zasedala Rada Evropské unie složená z ministrů školství, kteří se společně shodli podporovat jazykovou rozmanitost Evropy. Zároveň byl tentýž rok prohlášen „Evropským rokem jazyků". Od této chvíle si někteří vysocí úředníci Evropské unie začali uvědomovat důležitost jazykové a kulturní rozmanitosti a angažovat se v tomto poli působnosti jakožto udržení evropského klenotu, tedy evropské kulturní a jazykové rozmanitosti, jež tímto způsobem často prezentují. Zářným příkladem bylo rozhodnutí, jež ke konci „Evropského roku jazyků" přijal Evropský parlament podporující jazykovou diverzitu a jazykovou výuku.

Charta základních práv a svobod EU[57] přijatá v roce 2000 obsahuje článek 22 o povinnosti respektování jazykové různorodosti EU a zakazuje jakoukoli jazykovou diskriminaci. Je v ní uvedeno, že respektování jazykové diverzity je základní hodnotou Evropské unie stejně jako respekt k člověku a jiným kulturám. Charta základních práv a svobod[58] mluví také o jazykové diverzitě v institucích EU, kde stanovuje princip jazykové různorodosti prostřednictvím korespondence evropských občanů s nimi. Od této chvíle každý občan EU (dle článku 7 Charty základních práv a svobod EU) má právo se obrátit na jakoukoli instituci EU ve svém mateřském jazyce (samozřejmě za předpokladu, že je oficiálním jazykem EU dle článku 314) a obdržet odpověď ve stejném jazyce.

Při posledním setkání Rady EU nad otázkou evropské mnohojazyčností, které proběhlo v květnu 2008, vydala Rada EU rozhodnutí týkající se mnohojazyčnosti (Council conclusions on multilingualisme) **viz příloha č. 3 -** Rozhodnutí Rady EU o

[56] Amsterdamská smlouva, jež představovala revizi Maastrichtu, byla podepsána 2. října 1997 a vstoupila v platnost 1. května 1999, dostupná na webovém linku [http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf– 11.9. 2008].
[57] Charta základních práv a svobod EU představuje prozatím politickou deklarace bez právní závaznosti.
[58] Charta základních práv a svobod EU dostupná v plném znění na webovém linku [http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm - 21.9. 2008].

mnohojazyčnosti. Koordinace evropské mnohojazyčnosti na národní a nadnárodní rovině

Jazyková politika v rámci celého teritoria EU je koordinována jak v rámci jednotlivých institucí Evropské unie, tak v rámci jednotlivých členů Evropského společenství. V praxi to znamená, že jsou vedeny vlastně paralelně dvě jazykové politiky EU, první typ můžeme nazvat instituční jazykovou politikou EU, tedy jazykovou politiku, která se profiluje implicitně na úrovni evropských institucí, a druhou národní jazykovou politikou EU, která je z části koordinována nadnárodní jazykovou politikou, a zbytek kompetencí je přenášen na jednotlivé národní státy. Z čehož vyplývá, že jsou vedeny dvě roviny koordinování jazykových politik v rámci společné Evropy.

Na rovině instituční jazykové politiky EU si jednotlivé instituce nastavují pracovní jazykové prostředí. Na rovině národní se jedná především o koordinaci výuky cizích jazyků, především jakým způsobem bude předepsán pro výuku první a druhý cizí jazyk na základních, středních školách a učilištích, a zajisté sem spadá národní jazyková politika, definování národního jazyka, jeho statusu coby úředního jazyka a určité péče jazyka pro jeho udržení a vývoj.

Nicméně instituční jazyková politika EU představuje koordinaci nastavení jednotlivých jazyků při pracovních jednáních, supranacionálních konferencích, zasedání Evropské rady nebo Rady EU, mezivládních jednání, pracovní jazyky Evropské komise (angličtina, francouzština, němčina), Evropského soudního dvora, Evropského parlamentu, Evropské centrální banky, Evropské investiční banky, Evropských výborů, celé sítě evropských Agentur nebo evropských dokumentů jako je např. Evropský patent.

Do nadnárodní koordinace evropské jazykové politiky spadá také například jednotné označování výrobků v rámci jednotného vnitřního trhu Evropské unie či respektování jazykových standardů jiné členské země při volném pohybu zboží. *Např. německý výrobek prodávaný ve Francii musí kvůli ochraně spotřebitele obsahovat návod pro použití ve francouzském jazyce, tak, jak to vyžadují francouzské normy*

pro označování výrobků a pro jazykovou politiku Francie, přestože německé zákony pro uvedení výrobku na trh daný návod nevyžadují.[59]

Na počátku integrace evropského kontinentu hrála francouzština hlavní roli. Byla vyjednávacím jazykem, pracovním jazykem všech společných nadnárodních institucí, avšak v důsledku evropské evoluční integrace a celosvětové globalizace se nalomila její pozice, jak v rámci celosvětové diplomacie, tak v rámci evropské nadnárodnosti. S s přibývajícími členskými státy přibývalo evropských jazyků do Evropského společenství a musely se stále častěji řešit dohady o statusu pracovních jazyků EU.

Přihlíželo se k počtu evropského obyvatelstva hovořícího mateřským jazykem nejvíce zastoupeným, k tzv. „světovosti jazyka“, lidově řečeno, a dalším různým aspektům. Koncový výsledek je nakonec trilingvní, kdy se používají především tři evropské jazyky jako jednací a tzv. „draft languages“ neboli pracovně-přípravné jazyky, v zastoupení angličtina, francouzština a němčina. Tyto tři jazyky jsou nazývány interně v evropských institucích také jako procedurální jazyky, což znamená, že v těchto třech jazycích prochází evropské dokumenty legislativním procesem.[60] Běžný standart je tedy používání třech pracovních jazyků, přesto však si ještě jednotlivé instituce upravují svůj interní jazykový systém.

1.4.1.1. Jazyková politika institucí EU, aktéři a jejich postoj k francouzštině

Jazyková politika EU již výše byla zmíněna a rozdělena na institucní a národní. Institucní jazyková politika EU se tedy explicitně vymezuje na nastavení vnitro-institucního pracovního prostředí, jinými slovy udělení evropským jazykům status pracovního a jednacího jazyka, redakce webových stránek, atd.

Obecně by bylo možné tvrdit, že jazyková politika jednotlivých institucí Evropské unie je ve své podstatě jednotná, pořad se točí kolem tří hlavních evropských jazyků, angličtiny, francouzštiny a němčiny, přesto je tento standardní institucní evropský jazykový model narušen, neboť některé instituce jako např. Evropský soudní dvůr mají svou jazykovou tradici, jistým způsobem neměnnou a svou jazykovou

[59] Ivo Šlošarčík, *Jazyková politika EU a její potenciální konflikt s komunitárním právem*.
[60] Rozhovor s Martinou Peleškovou, reprezentantkou DGT Evropské komise ze dne 9.4. 2009.

politikou se právě vymykají klasickému evropskému modelu s převládající angličtinou a stále ještě používanou francouzštinou a němčinou.

Lze však určitým způsobem shrnout převládající tendence v přístupu k jazykům a vyvodit určité paradigma, které platí de facto pro všechny EU instituce. Jazykové paradigma pro každodenní fungování opakující se ve všech institucích tvoří angličtina, francouzština a třetí místo je poté variabilní – bývá to častokrát němčina, ale rozhodující bývá také lokalizace evropské instituce a velikost tamního jazyka (LWC), jedná-li se například o Španělsko, třetí jazyk bývá španělština.

A. Příklad Evropské komise

Evropská komise je jednou z nejdůležitějších institucí Evropské unie, přezdívána jako „iniciátor evropských politik“, vede stejně jako každá jiná evropská instituce svou vlastní jazykovou politiku, která se sama vymezuje na daném konkrétním institučním teritoriu. Jinou roli bychom ji pro změnu přisuzovali při sestavování strategických akčních plánů pro podporu mnohojazyčnosti v rámci celého Evropského společenství.

Evropská komise pro svou každodenní práci využívá Generální ředitelství pro překlady DGT, které svou kapacitou patří mezi největší překladatelská centra světa. Generální ředitelství pracuje pouze a výhradně pro Komisi, aby byla zachována určitá neutralita a izolovanost od jednotlivých národních vlivů a ostatních institučních aspektů, což samozřejmě koresponduje se samotnou povahou Evropské komise, která si snaží udržovat image nadnárodní instituce s čistým evropským supranacionálním rysem. DGT Evropské komise vysílá do každého členského státu jednoho až dva pracovníky, aby zastupovali překladatelský servis při Zastoupení Evropské komise v každém členském státě. Tito vyslaní pracovníci slouží na národní úrovni nejen pro překladatelské služby, ale zároveň spolupracují především s ministerstvy školství, školskými institucemi a různými jazykovými a kulturními instituty jako např. Institut français, Goethe institut a další, jejichž prostřednictvím se snaží šířit evropskou mnohojazyčnost.[61]

Překladatelské ředitelství DGT v současnosti zaměstnává kolem 1750 překladatelů na plný úvazek a kolem 600 externích lingvistů - asistentů sídlících

[61] Zastoupení Evropské komise v České republice data dostupné na [http://ec.europa.eu/ceskarepublika/index_cs.htm – 20.1. 2009].

v Lucemburku a Bruselu rozdělených do 23 jazykových oddělení podle úředních jazyků EU. Pouze v jednoduchosti, když si tedy sečteme obě tato čísla, získáme počet 2300 překladatelů. Při počtu 23 oficiálních jazyků EU vychází 100 překladatelů na každý jazyk EU, což v rámci jednoho jazyka není zrovna málo. Překladatelská činnost se v Evropské komisi zvýšila během 10 let o 600 tisíc stránek, neboť v roce 1997 ředitelství DGT přeložilo 1,126 milionu stránek a v roce 2007 to činilo již 1,762 milionu stran, čímž samozřejmě přímou úměrou narostly také náklady na toto evropské překladatelské monstrum. Při daném počtu stránek a použití třech pracovních jazyků EU jsou zdrojové texty pro překlad redigovány ze 72% anglicky, ze 14% francouzsky, z 2,6% německy a zbytek v ostatních oficiálních komunitárních jazycích.[62] Z hlediska faktického využití francouzského jazyka v Evropské komisi se tedy francouzština nadále řadí na druhé místo nejdůležitějších jazyků, přestože počet vyprodukovaných zdrojových stran ve francouzském jazyce k překladu za posledních 15 let rapidně klesl. V Evropské komisi zůstává francouzština jako druhý klíčový jazyk, ze kterého se překládá do ostatních oficiálních komunitárních jazyků.

B. Příklad Evropského parlamentu

Evropský parlament si vede svou interní jazykovou politiku, kde se snaží být nejvíce otevřený evropské mnohojazyčnosti tím, že práce poslanců nevyžaduje znalost žádného cizího jazyka mimo svou mateřštinu. Každý poslanec EP si může vybrat, jakým jazykem bude mluvit a vše bývá následně překládáno či tlumočeno. Jinými slovy si Evropský parlament vytváří image největšího propagátora evropské mnohojazyčnosti bez ohledu na efektivnost či náklady. Do jisté míry je to zřejmě dáno také tím, že europoslanci jsou volení zástupci jednotlivých národů prostřednictvím přímých voleb, jež probíhají na území každého členského státu a žádný kandidát na post europoslance není diskriminován svými jazykovými schopnostmi či dovednostmi. Což tedy v praxi vypadá tak, že poslanec a priori nemusí ovládat žádný cizí jazyk a jeho projevy nemusí být uvězněné v hloubce znalosti cizího jazyka, čímž chce Evropský parlament zpřístupnit práci v jeho složkách každému a zároveň zaručit určitou transparentnost a legitimitu a také přiblížit danou nadnárodní instituci blíže občanům EU.

[62] Evropská komise, Office des publications officielles des Communautés européennes 2008 Luxembourg, *Multilinguisme et traduction*, s. 1-19.

Pracovními jazyky se v Evropském parlamentu rozumí všech 23 oficiálních úředních jazyků, přičemž zde má všech 23 jazyků stejnou váhu. K fungujícímu a efektivnímu principu mnohojazyčnosti na půdě Evropského parlamentu slouží překladatelské a tlumočnické oddělení a oddělení kontroly právních dokumentů.

Překladatelské oddělení Evropského parlamentu zaměstnává kolem 700 překladatelů, mají za úkol překládat prioritní dokumenty (dokumenty pro plenární zasedání, dokumenty politických stran, rozhodnutí evropského Ombudsmana, korespondenci s občany EU a institucemi členských států a rozhodnutí vnitřních orgánů EP), platí určité obecné pravidlo, a to vždy ze zdrojového jazyka do své mateřštiny. V daném případě se jedná o 506 jazykových kombinací v rámci 23 oficiálních jazyků EU. V oblasti překladů v rámci Evropského parlamentu byl vytvořen zjednodušující systém tzv. zprostředkujících jazyků, které jsou reprezentovány známou trojicí, konkrétně v podobě anglického, francouzského a německého jazyka, v plánu ještě zůstávají ještě další zprostředkující jazyky jako je jazyk španělský, italský či polský. V kontextu EP se tedy udržuje nejvyšší míra mnohojazyčnosti ze všech evropských institucí, avšak v rámci překladatelské praxe přetrvává stále stejná jazyková trojkombinace angličtiny, francouzštiny a němčiny.[63]

V rámci tlumočení v Evropském parlamentu se využívá služeb Ředitelství pro tlumočení Evropského parlamentu, které zaměstnává okolo 350 tlumočníků v pozicích úředníků a kolem 2500 externích tlumočníků. Při plenárním zasedání bývá využívá kolem 800 až 1000 tlumočníků, kdy veškeré projevy bývají tlumočeny do všech 23 oficiálních jazyků EU. Jelikož se i v případě tlumočení vyskytuje 506 jazykových kombinací a není vždy zrovna lehké najít tlumočníka, který by disponoval současně jak zdrojovým tak cílovým jazykem, funguje zde analogie systému překladů EP, tedy ulehčující systém zprostředkujících jazyků, kdy se tlumočí ze zdrojového do cílového jazyka přes tzv. pivotní (zprostředkující) jazyk, tedy anglický, francouzský či německý.

Posledním aparátem, který využívá Evropský parlament ve své interní mnohojazyčné komunikaci, je oddělení kontroly právních předpisů, jehož tým tvoří 170 právníků lingvistů, jež ověřují správnost kvality textů, a to jak z roviny právnické, tak

lingvistické. Evropský parlament tedy prosazuje na půdě své instituce politiku mnohojazyčnosti v nejvyšší míře, tedy každý oficiální jazyk EU je zde nejvýše respektovaný jazyk, přesto však opět zvláštní postavení zde mají pracovní jazyky neboli jazyky zprostředkující komunikaci mezi jednotlivými jazykovými skupinami, kde francouzština zaujímá opět svou důležitou pozici coby druhého pilotního jazyka.[64]

C. Příklad Evropského soudní dvora

Evropský soudní dvůr má svou specifickou lingvistickou zvláštnost, a sice, že francouzština na jeho poli hraje stále prim. Evropský soudní dvůr vyžaduje od svých zaměstnanců znalost francouzského jazyka, neboť právě jazyk země galského kohouta je jazykem právnickým. Pro veškerou interní komunikaci je využívána francouzština, stejně jako veškeré pracovní dokumenty či podklady bývají překládány do francouzštiny. Komunitární právo (acquis communautaire) bylo utvářeno od samého založení Evropského společenství ve francouzštině a má tedy svou neměnnou tradici, kdy koncepce Evropského soudního dvora vychází z francouzského systému soudnictví, které se stalo inspirací pro nadnárodní soudní systém v rámci Evropského společenství.

Osobitý přístup ESD k jazykové politice je určován především francouzskou právnickou terminologií, francouzština nabízí přesné právní termíny a je pro daný obor lingvisticky plně konzistentní. Pokusy o anglické verze byly neúspěšné, jelikož texty byly zmatečné a odborně pak nedostatečné, neboť angličtina disponuje právnickými termíny ve srovnání s francouzštinou pouze v malé míře. Veškerá jednání a zasedání Evropského soudního dvora nebo Evropského soudu první instance probíhají výhradně ve francouzském jazyce a bývají tlumočeny do ostatních jazyků. Evropský soudní dvůr vlastní svůj tlumočnický a překladatelský servis v podobě Překladatelského ředitelství ESD, které zaměstnává kolem 800 překladatelů, jež jsou rozděleny do 20 jazykových odborů a vyprodukují ročně okolo 700 000 stránek.[65] Pro tlumočnické služby využívá ESD také svůj vlastní separátní tlumočnický aparát.

---

[63] Informace o EP a jazykové praxi jsou k dispozici na [http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=155&pageRank=2&language=CS – 27.9. 2008].

[64] Strategie mnohojazyčnosti Evropského parlamentu ke stažení na [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/organes/cult/cult_20060712_1500.htm – 20.1. 2009].

[65] Informace o ESD a jazykové praxi jsou dostupné na: [http://curia.europa.eu/en/instit/services/traduction/regime.htm - 28.9. 2008]

Po zhodnocení institucní jazykové politiky Evropského soudního dvora dojdeme tedy k závěru, že v právním prostředí zůstává francouzština na přední příčce a svou pozici si zde nadále udržuje a zřejmě i nadále udrží.

D. Příklad Výboru regionů a Evropského hospodářského a sociální výboru

Výbor regionů stejně jako Evropský hospodářský a sociální výbor disponují společným překladatelským oddělením. Toto oddělení čítá 23 překladatelů (17+6), kteří sídlí v Bruselu, a jejich překladatelská práce je položena na stejné bázi jako je tomu např. u Evropského parlamentu, kde se udržuje docela vysoký stupeň mnohojazyčnosti a funguje zde stejný princip systému zprostředkujících jazyků, které zde tvoří opět jazyk anglický, francouzský a německý. Nicméně i v tomto dalším institučním prostředí francouzština představuje druhý nejdůležitější jazyk pro interní pracovní komunikaci.[66]

E. Příklad Evropského účetního dvora

Evropský účetní dvůr svůj vlastní překladatelský aparát, který pracuje čistě pouze pro něj, aby mohl být nezávislý stejně jako je tomu v případě DGT Evropské komise, přestože se samozřejmě nedá srovnávat objem překladů či zaměstnanců. Evropský účetní dvůr respektuje politiku mnohojazyčnosti, ale zároveň také z pragmatického hlediska používá tzv. metodu „draft language“ (pracovního klíčového jazyka), kde svou vedoucí pozici drží angličtina a francouzština. Na dalším příkladě evropské instituce vidíme důležitou roli francouzského jazyka.[67]

F. Příklad sítě evropských agentur

Evropské agentury si vedou také svou vlastní jazykovou politiku, kdy respektují trojkombinaci jazyků (draft language) Evropské komise, francouzštinu, angličtinu a němčinu, přičemž výhradní zastoupení ve všech agenturách EU má globalizační jazyk anglický. Každý pracovník jakékoliv agentury EU musí disponovat znalostmi

[66] Výbor regionů a Evropský hospodářský a sociální výbor k dispozici na [http://www.eesc.europa.eu/index_en.asp – 10.2. 2009] a [http://europa.eu/institutions/consultative/cor/index_en.htm – 10.2. 2009].
[67] Evropský účetní dvůr a jazyková politika k dispozici na [http://eca.europa.eu/portal/page/portal/aboutus/PresidentandMembers/multilingualism – 15. 2. 2009].

anglického jazyka a dalšího jazyka EU, kdy se vždy přihlíží k tradičnímu pořadí jazyků ať už v podobě tzv. zprostředkujících jazyků či pracovních jazyků institucí Evropské unie. Další roli týkající se statusu jazyka na půdě evropských agentur a rozmístění užití jednotlivých jazyků má také samozřejmě jejich geografická poloha, kdy například agentura sídlící v Parmě přivítá alespoň základy italštiny, nebo agentura sídlící v Lisabonu základy portugalštiny.[68]

1.4.1.2. Jazyková politika členských států na národní úrovni

Národní jazykovou politikou je možné nazývat jazykovou politiku vedenou v jednotlivých státech, která je však koordinována v celoevropském měřítku. Jedná se tedy o společnou jazykovou politiku EU všech členských států se společnými vizemi a reformami týkající se především oblasti školství.

Každý členský stát si vede svou vlastní jazykovou politiku, ve které je čistě v kompetenci jednotlivých členských států si stanovit svůj národní jazyk se statusem oficiálního jazyka úředního jazyka, který bývá výhradně používán na všech úřadech, školách, v médiích (...) Národní jazyk představuje základní stavební prvek kulturní identity či identity každého národního státu. Důležité je také zmínit, že pokud se stát konfrontuje s vyšším počtem národů s rozdílnými jazyky, o to důležitější roli má jazyková politika v daném národním státě. V Evropské unii je takovým příkladem Belgie či Lucembursko.

Každý členský stát se snaží udržet si svůj tradiční model, na který je v rámci svého teritoria již historicky navyklý, a zároveň je na svůj národní jazyk dostatečně hrdý. Na úrovni členských států to v praxi funguje tedy tak, že si každý členský stát EU reguluje svou vlastní jazykovou politiku uvnitř svého státu samostatně a určuje status oficiálního jazyka v rámci svých národních, nadnárodních či regionálních jazyků. Např. v České republice je stanoven jeden úřední jazyk čeština, kdežto například ve Velkovévodství lucemburském jsou úředně stanovené tři jazyky – francouzština, lucemburština a němčina.

[68] Síť evropských agentur k dispozici na [http://europa.eu/agencies/community_agencies/index_en.htm – 15.2. 2009].

Viz úvod této kapitoly, jednotlivé národní jazykové politiky jsou v rámci Evropské unie společně koordinovány. Ministři školství se dohodnou na společných krocích harmonizace či určité unifikace školství a jazykové politiky právě ve výuce a poté své společné vize realizují na území své země např. prostřednictvím tzv. Národních plánů výuky cizích jazyků[69] nebo Společného evropského referenčního rámce pro jazyky,[70] které stanovují priority členským státům ve smyslu šíření mnohojazyčnosti, která by měla přispívat k:

1) *hospodářské konkurenceschopnosti, růstu a zaměstnanosti*
2) *celoživotnímu učení a mezikulturnímu dialogu*
3) *rozvíjení prostoru pro evropský politický dialog prostřednictvím komunikace s občany v jejich jazycích*[71]

Zároveň usilovat o to, aby každý občan EU ovládal nejméně dva další jazyky EU mimo svůj jazyk mateřský, přičemž se klade největší důraz na znalost anglického jazyka jako současného klíčového jazyka pro mezinárodní komunikaci a zároveň nejjednoduššího jazyka, který umožní nejrychlejší způsob porozumění mezi jednotlivými národy, vědci, ekonomy, obchodníky (...) Jedním z hlavních cílů národní politiky EU je de facto zvyšování jazykových znalostí u všech obyvatelů EU a vědomí evropské kulturní a jazykové rozmanitosti.

1.5. Vliv politiky mnohojazyčnosti EU na pozici a percepci jazyků v EU a francouzštinu

Jazyková politika na nadnárodní evropské úrovni se stala čím dál více aktuálním tématem při rozšiřování Evropské unie, neboť z počátku evropské integrace se spojilo pouze šest evropských zemí a hlavním jednacím jazykem byla stanovena francouzština jako jazyk většiny členských zemí Společenství a jazyk hlavních měst tehdejšího EHS ale platné i v dnešní EU, Bruselu, Štrasburku a Lucemburku. V rámci rozrůstající se společné evropské rodiny narostl počet členských států a počet oficiálních národních

[69] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, *Národní plán výuky cizích jazyků*, dostupný na [http://aplikace.msmt.cz/PDF/JT010NPvyukyCJnaNet.pdf – 20.2. 2009].
[70] Rada Evropy (Council of Europe), *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*, Manual for relating Language Examinations to the Common European Framework (CEFR) k dispozici ke stažení na [http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Manuel1_EN.asp#TopOfPage – 20.2. 2009].

jazyků na počet 23 jazyků. Cílem jazykové politiky je tedy koordinovat a vybalancovat vysokou koncentraci jazyků v kontextu EU.

Dle Strategického plánu pro mnohojazyčnost 2005[72] (New Framework Strategy for Multilingualism: 2005) si Evropská unie stanovuje cíle jako šíření mnohojazyčnosti prostřednictvím výuky cizích jazyků a zároveň, že každý Evropan by měl mimo svůj mateřský jazyk mluvit dalšími dvěma evropskými jazyky, zde se jedná tedy o politiku na vnější úrovni EU. Na rovině vnitřní se jedná o jazykovou politiku institucí EU, která respektuje všech 23 oficiálních národních jazyků, avšak z důvodu nákladnosti největšího překladatelského útvaru světa a pro jednodušší a rychlejší proceduru při jednání či interní spolupráci stanovuje pracovní jazyky, kdy na prvním místě stojí angličtina, následuje francouzština a třetí pozici zaujímá němčina.

Politika mnohojazyčnosti EU, jak ji interpretují aktéři EU, by měla přinášet jednotlivým národním jazykům větší respekt a váhu, zároveň ochraňovat regionální či minoritní evropské jazyky (galicijština, katalánština, lužická srbština)[73], kdy se snaží tímto řekněme líbivým způsobem poukázat na důležitost každého evropského národa a státu. Jednotlivé členské státy, tedy především ty malé mohou tímto způsobem mít jakýsi pocit větší sounáležitosti s EU a důležitosti svého národního státu a jazyka, přestože se třeba jedná o malý stát s jazykem malé komunikační skupiny (příklad Česká republika, Slovensko, Litva). Velký důraz se v politice mnohojazyčnosti klade na výuku jazyků a rozvoj vícejazyčného obyvatelstva Evropy.

Politika mnohojazyčnosti oslavuje evropskou diverzitu coby bohatou kulturní a jazykovou vanu, na kterou vydává Evropská unie ze svého rozpočtu značnou část zejména na překladatelský a tlumočnický servis, do jazykového vzdělávání, takže dnešní Evropan má zřejmě mnohem větší možnosti a svobodnější volbu ke studiu jazyků, než tomu bylo například za posledních padesát let.

---

[71] viz Politický program pro mnohojazyčnost k dispozici na [http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/80&format=HTML&aged=1&language=CS&guiLanguage=en – 27.1. 2009].

[72] Strategický plán pro mnohojazyčnost je dostupný na [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/organes/cult/cult_20060712_1500.htm – 20.1. 2009].

[73] Přehled evropských národních a regionálních jazyků s oficiálním statutem dostupný na [http://ec.europa.eu/education/languages/languages-of-europe/doc139_en.htm – 15.2. 2009].

Navíc v dnešním světě politicko-mediální skutečnosti, jež masově ovlivňuje obyvatelstvo napříč Evropou, si proklamovanou politikou mnohojazyčnosti, utváření evropské národní identity, respektive evropského občana, zřejmě více lidí uvědomuje důležitost ovládat vícero jazyků. A například při mezinárodních propagačních akcích typu Evropský rok jazyků nebo Evropský den jazyků se role jazyků viz **Přiloha č. 4** a dalších jiných v Evropě výrazně akcentuje a pak je již však na samotném občanovi, jakým způsobem ho proklamovaná mnohojazyčnost a důležitost vícejazyčnosti osloví a motivuje ke studiu jazyků pro širší uplatnění v rámci vytvoření efektivního společného pracovního trhu EU.

Nutné je však zmínit rozdílnost jednotlivých zemí v percepci mnohojazyčnosti a ovládání dvou jazyků nad rámec své mateřštiny. Jinak vnímají potřebu mluvit cizími jazyky malé země (Belgie, Holandsko, Lucembursko, Malta), jejichž převážná část obyvatelstva mluví dalším jazykem a rodiny jsou často bilingvní či multilingvní. Velké země (Francie, Španělsko, Itálie, Velká Británie) nejsou téměř vůbec zainteresované do výuky jazyků či potřeby ovládat několik jazyků najednou. Výrazný aspekt jejich laxnosti k cizím jazykům tvoří samozřejmě nejen velikost země, ale také status jejich národního jazyka na mezinárodním poli (angličtina, francouzština, španělština).

Lze tedy tvrdit, že přirozeností obyvatelstva malých národních států je potřeba ovládat několik jazyků najednou, zatímco u velkých národních států, kde mateřský jazyk představuje navíc ještě jazyk velké mezinárodní komunikační skupiny, je u obyvatelstva zcela běžný rys unilingvnosti a nepotřebnosti se učit jiným jazykům. *Svou zásadní roli zde hraje teorie politické kultury jednotlivých zemí porozumět přirozené potřebě se učit cizím jazykům pro komunikaci s jinými národy, a nikoliv třeba talent pro učení jazyků. V daném kontextu se pak nerozlišuje na EU a její „ původní patnáctku“ či „novou desítku“, nýbrž na „velké“ a „malé“ jazykové komunity či národy.*[74]

Evropský výměnný program Erasmus využily již tisíce studentů napříč celou Evropou, jehož prostřednictvím mají jedinečnou možnost poznávat rozdílné evropské kultury a učit se přímo v terénu cizím jazyků, což představuje nezaplatitelné zkušenosti a přínosy při formování člověka. Myslím, že v případě mladých lidí se výše zmíněná

[74] Bořivoj Hnízdo, *Plurilingualism and European Identity*, s. 8.

teorie překračuje a právě díky nim se pomalu mění klasický model Evropana vázaného pouze na svou mateřštinu a svou rodnou zemi.

1.5.1. Jazykové schopnosti a potřeby Evropanů jako důležitý aspekt

V rámci jazykové politiky Evropské unie, která si bere za cíl propagaci vícejazyčného obyvatelstva, je zajímavé, ale i nezbytné, zmínit některé skutečnosti týkající se schopnosti jednotlivých národů mluvit cizím jazykem, stejně jako jejich konkrétní potřeby mluvit několika jazyky zároveň nad rámec své mateřštiny. Podle průzkumů Eurobarometru[75] uskutečněných mezi obyvatelstvem Evropské unie je schopno pouze 56% obyvatelstva EU dorozumět se alespoň jedním cizím jazykem, minimálně dvěma jazyky už to je 28% evropského obyvatelstva a třemi a více jazyky se dokáže domluvit pouhých 11% Evropanů, z čehož vyplývá, že 44% obyvatelstva se kromě své mateřštiny nedorozumí.

Schopnost a potřeba dorozumět se vícero jazyky je dána samozřejmě již u každého Evropana zvlášť, neboť se člověk s vlohami pro výuku několika jazyků již narodí a tyto předpoklady dále rozvíjí, či na druhou stranu nemá potřebu se učit cizím jazykům, což je příklad Angličanů, jelikož se jejich rodným jazykem domluví v celém světě, a tudíž i na evropském kontinentu.

K nejlépe jazykově vybaveným Evropanům patří obyvatelstvo malých národních států, kde žije již několik bilingvních rodin a kde se mimo rodný jazyk děti dohovoří nejčastěji anglicky. Zatímco obyvatelé velkých národních států, jako je například Francie, Španělsko, Itálie, necítí tak silnou potřebu učit se novým jazykům, natož přistoupit k trendu mateřský jazyk plus angličtina zejména v Nizozemí a Švédsku.

Dle **přílohy č. 5** můžeme porovnat znalosti jazyků obyvatelstva jednotlivých členských zemí EU. K nejlépe jazykově vybaveným národům patří Lucemburčané, kteří ze 70% ovládají minimálně tři jazyky, což je v evropském měřítku zrovna výjimečné. Následují Belgičané, jejichž trilingvnost je běžná u více než poloviny obyvatelstva. Z tohoto pohledu vícejazyčného obyvatelstva patří nejhorší hodnoty velkým národům, tedy Francouzům, Španělům, Polákům či Britům.

[75] Special Eurobarometer 243/Wave 64,3 – TNS Opinion & Social, 02/2006, s.8

Při celkovém zvážení dojdeme k názoru, že kapacita člověka a jeho schopností učit se cizím jazykům je dozajista velmi důležitý faktor, ale také individuální faktor určující vztah k cizím jazykům a zároveň schopnost obyvatele Evropy. Schopnosti člověka nejsou v daném směru vždycky natolik klíčové, jelikož velikost národa a jeho národního státu, geografická poloha či historie hrají ještě mnohem důležitější roli, než bychom mohli vůbec očekávat.

1.5.2. Jakým způsobem zvýhodňuje politika mnohojazyčnosti EU evropské jazyky?

Po přístupu nových členských zemí se zásadně změnila jazyková bilance mezi členskými státy, přibyla ruština jako dědický důkaz historické trajektorie rozdělené Evropy, a posílila se pozice angličtiny v institucích EU, a zároveň výrazně oslabila pozici francouzštiny. V daném evropském jazykovém podhoubí se daly národní státy EU do nového boje za své národní jazyky coby oficiální jazyky, popř. pracovní jazyky nebo zprostředkující jazyky, příklad italštiny či španělštiny (...) Vyvstala nutnost zasáhnout zásadnějším způsobem do koordinace jazykové politiky na evropské úrovni.

V návaznosti na zvyšující se počet národních jazyků uznaných jako oficiální jazyky EU a v pocitu nějaké větší odpovědnosti za jazyky ve společné Evropě, jisté upřednostňování některých jazyků jako pracovních či jednacích, zareagovala Evropská komise tak, že vyčlenila jeden svůj samostatný resort a věnovala ho právě *Evropské mnohojazyčnosti*, aby Evropská unie zviditelnila důležitost řešit jazykovou politiku a zároveň podporovat národní a regionální jazyky jako kulturního a jazykového bohatství Evropy. Od 1. ledna 2007 byl jmenován komisařem pro Evropskou mnohojazyčnost Rumun Leonard Orban. Je tedy nasnadě, že právě od tohoto okamžiku je evropská politika mnohojazyčnosti transparentnější politikou, ale především stále důležitější politikou EU.

Evropská komise se v tomto duchu snaží vyvíjet různé iniciativy na podporu a šíření evropských jazyků, evropské diverzifikace prostřednictvím různých nadnárodních programů, jež umožňují rozšiřovat mezikulturní a mezinárodní dialog v Evropě, jenž jsou z převážné části financovány ze společného evropského rozpočtu.

Podobným způsobem byli inspirováni také ministři školství členských a kandidátských zemí a na základě této iniciativy se rovněž dohodli pro zřízení velkých transkontinentálních výzkumných center a programů, jako například EUROCORES – Evropská nadace pro vědu nebo ALLEA (All European Academies) – Evropská federace národních akademií věd[76], jejichž prostřednictvím dochází k velké výměně informací mezi jednotlivými evropskými vědeckými pracovišti.

Evropská komise propaguje jazykovou rozmanitost, především studium a výuku cizích jazyků pro zvýšení vzájemného porozumění evropského obyvatelstva, tedy odbourávání určitým způsobem jazykové bariéry v bohaté evropské kulturní a jazykové vaně, paralelně udržování a zachování minoritních jazykových skupin, jako je např. baskidština, alsasština, korzičtina, bretonština, velština a další jiné. Představa je taková, že každý Evropan by měl kromě svého mateřského jazyka mluvit alespoň dvěma dalšími evropskými jazyky.

Dle zdrojů Evropské komise byla mnohojazyčnost začleněna do portfolia Evropské komise teprve v roce 2004 a právě od tohoto okamžiku za ni Komise explicitně zodpovídá. Z toho vyplývá, že právě Komise se stala hlavním aktérem jazykové politiky teritoria EU. V roce 2005 při jednání s Evropskou radou, Evropským parlamentem, Hospodářským a sociálním výborem a Výborem regionů předložila svou Rámcovou strategii pro mnohojazyčnost[77], definovala své cíle a jednotlivé kroky k realizaci evropské jazykové politiky. Mezi její hlavní tři cíle nadále patří:

1) podpora jazykové výuky a propagace jazykové různorodosti ve společnosti

2) propagace zdravé mnohojazyčné ekonomiky ve smyslu zdůraznění role jazyků jako nezbytné součásti nejen evropské kultury ale také evropské ekonomiky

3) zpřístupnit občanům Evropské unie evropskou legislativu, procedury EU a informovanost v jejich mateřském jazyce

[76] Evropská federace národních akademií věd byla založena roku 1994 jako Federace 53 Akademií věd ze 40 evropských zemí.
[77] A new framwork strategy for multilingualisme, dostupný na webu: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0596:FIN:EN:PDF – 14. 8. 2008]

Evropská komise koordinuje politiku mnohojazyčnosti pomocí různých společných multilaterálních projektů, kterými zesiluje používání evropských jazyků, zvyšuje interkulturní dialog ve společné Evropě a vůbec celém světovém globalizačním procesu, motivuje evropské občany ke studiu cizích jazyků, propagaci multilingvního prostředí, rozvíjení komunikace mezi jednotlivými národy, v poznávání jednotlivých národních evropských kultur. Klíčové aktivity jsou tedy výuka a studium jazyků, které jsou uskutečňovány v rámci celoživotních vzdělávacích programů jako Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Lingua, Grundtvig a další jiné.

Mimo Evropskou komisi také a Evropský parlament například pro rok 2008 společně s Radou Evropy připravily na základě rozhodnutí[78] Evropský rok 2008 mezikulturního dialogu, kdy bylo spuštěno několik celoevropských projektů. Cílem tohoto roku je přiblížení stále se rozrůstajících evropských kultur v rámci formování celoevropské kultury, kde se střetává rozmanitost jazyková, náboženská, etnická či kulturní. Evropská unie je stále rozmanitější a tuto rozmanitost vidí jako velkou přednost, kdy se evropský občan má stále čím kulturně obohacovat a čerpat také různá ponaučení z rozličného bohatství evropských kultur, národů či tradic.

Jaké jsou tedy konkrétní plody této politiky?

Politika mnohojazyčnosti, tedy udržování evropských jazyků a šíření jejich výuky, může přinést pozitivní výsledky ve smyslu zachování kulturních a jazykových tradic, které mají svou dlouhodobou historii, ve smyslu uvědomění si společné rysy evropské identity, která je multikulturní a multijazyčná a zároveň jedinečná, a k pochopení ostatních kultur je zapotřebí se naučit daný jazyk, ve kterém se ukrývá veškeré tajemství a myšlení daného národního kontextu. Respektováním, udržováním a šířením důležité role evropských jazyků, de facto politikou mnohojazyčnosti (přesněji řečeno vícejazyčnosti) může být tedy v Evropě ovlivněna jazyková situaci tak, že jednotlivé národní jazyky zůstanou a nebudou převálcované angličtinou a celkovým globálním vývojem světa i jazyků.

[78] rozhodnutí č. 1983/2006/ES

Jazyky velké komunikační skupiny, jako je příklad francouzštiny, budou dále hrát svou důležitou, a to nejen kulturní roli. Politika mnohojazyčnosti může být tedy také chápána jako nástroj proti angličtině podporována zejména ze strany Francie a Itálie. Význam politiky mnohojazyčnosti pro francouzštinu může být zejména ve smyslu jistého zachování francouzštiny jako důležitého jazyka velké komunikační skupiny (světového jazyka) v rámci EU. Šířením mnohojazyčnosti se vedou různé kroky také k šíření francouzštiny, což by mohlo vést k pevnějším pozicím tzv. „velkých" jazyků jako obrana před monoligvní Evropou ovládnutou angličtinou. Mohli bychom tedy vést v tomto duchu hypotézu, že mnohojazyčností bude více francouzštiny v EU, neboť angličtina má již utvořené určité mantinely a šířením všech oficiálních jazyků budeme šířit také francouzštinu.

2. Část

2. Měnící se status francouzštiny na evropském kontinentě, EU

2.1. Francouzština v Evropské unii

Změny pozice francouzského jazyka v současném uspořádání Evropy za posledních 50 let jsou jednoznačné. V rytmu rozšiřování EU francouzština postupně opouští své pozice, jejichž prostřednictvím měla možnost žít jako hlavní jazyk integrující se Evropy. Do prvního rozšíření Evropského společenství v roce 1973 měla svou pozici jistou jako klíčový jazyk společných institucí a při společných nadnárodních jednáních.

Postupným vývojem Evropského společenství a přístupem nových zemí francouzský jazyk ztrácí svůj supranacionální lesk, ve smyslu ústupu ze svých dřívějších pozic ve jménu jazyka anglického. Vyhlídky francouzského jazyka coby hlavního jazyka evropského kontinentu, tak jak si to přál francouzský prezident Georges Pompidou, který tvrdil, že angličtina je jazyk vlastní americkému kontinentu a francouzština evropskému[79], se de facto zásadně změnily.

Každá nová členská země, každý nový oficiální jazyk Evropského společenství, následně Evropské unie, znamenal pro francouzštinu menší šance coby jednotícího jazyka všech spojených evropských národů. Neoficiální status francouzštiny jako hlavního jednacího a pracovního jazyka se tak zásadně změnil, že ve statistikách figuruje vždy jako jazyk druhý a jeho postavení je stále slabší.

Při pohledu na vývoj pracovních jazyků jenom od roku 1997 například v Evropské komisi, kde produkované texty ve francouzštině představovaly 40,4% a v angličtině 45%. V roce 2004 francouzské texty dosahovaly již 26% a anglické 62% celkového počtu a v roce 2007 francouzština dosáhla pouze na 12%, zatímco angličtina již na 72% všech pracovních textů v Komisi.[80] Pracovní jazyky Evropské unie nemají žádný oficiální status a přesné vymezení v rámci ostatních

[79] Odéric Delefosse, *Les langues dans l'Europe de demain*, Presses de la Sorbonne Nouvelle, Paris 1994, s. 17.

oficiálních jazyků spojené Evropy. Jedná se tedy zřejmě o přirozený výběr pracovních jazyků, který se přirozeným vývojem mění, zejména tedy proporčně co se angličtiny a francouzštiny týče.

2.2. Vztah Evropanů k francouzštině

Francouzština je dnes vnímána především jako bývalý jazyk diplomatů a právníků, vybraných elit, jako jazyk který nádherně zní a především jako jazyk frankofonní části světa, v Evropě představuje oficiální jazyk několika států (Francie, Belgie, Monako, Lucembursko, Švýcarsko). Z hlediska výuky bývá považována francouzština jako jazyk relativně náročný ke zvládnutí, jak ze stránky gramatické, tak fonetické a eventuelně právě z těchto důvodů bývá častokrát upřednostňována relativně jednodušší angličtina. Obtížnost francouzštiny může ztělesňovat jeden z důvodů, proč se francouzsky nedokáže domluvit takový počet obyvatelstva Evropy jako např. anglicky či německy, samozřejmě bez povšimnutí role angličtiny v současném globalizovaném světě.

V 17 z 27 členských zemí Evropské unie stojí na první příčce angličtina jako nejrozšířenější jazyk výuky a schopnosti komunikace, zároveň platí tedy fakt, že anglicky se domluví největší počet obyvatelstva EU, neboť se i nejvíce obyvatelstva učí anglicky. Francouzština zaujímá první místo v Lucembursku, kde po lucemburštině francouzsky hovoří 90% obyvatelstva, následně je to Velká Británie s 23% francouzsky hovořící populace a třetí zemí je Irsko, kde francouzštinu ovládá 20% obyvatelstva. Na druhé příčce coby cizí jazyk stojí francouzština v 8 z 27 zemí, konkrétně v Belgii (48% obyvatelstva mluví francouzsky), Německu (15% obyvatelstva), Španělsku (12% obyvatelstva), Itálii (14% obyvatelstva), Kypru (12%), Rakousku (10%), Portugalsku (26%) a Rumunsku (24%). Třetí místo patří francouzštině v pěti zemích EU, v Dánsku (12%), Řecku (8%), Holandsku (29%), Švédsku (11%) a na Maltě (17%). [81]

V zemích bývalého východního bloku, tedy zemích SVE francouzský jazyk se na prvních třech pozicích vůbec neobjevuje, neboť obyvatelstvo SVE uvádí znalost angličtiny, němčiny a ruštiny. V pobaltských zemích a Bulharsku obyvatelé uvádí

[80] Evropská komise, Office des publications officielles des Communautés européennes 2008 Luxembourg, *Multilinguisme et traduction*, op. cit. s. 6.

na prvním právě znalost ruštiny. Na daném výčtu příkladů je možné vidět, že nejen mocenský vliv bipolárního rozdělení světa byl rozhodující pro utváření důležitosti v postavení cizích jazyků v daném konkrétním národním státě. Také sama geografická poloha hraje dodnes svou důležitou roli či příbuznost jazykových rodin viz. příklad Rumunska, které je od Francie geograficky vzdálené a bylo po několik desetiletí pod taktovkou Sovětského svazu. Přesto v Rumunsku francouzsky mluví 24% populace a francouzština se řadí na druhé místo nejfrekventovanějších cizích jazyků v Rumunsku, což v rámci francouzštiny na teritoriu SVE je de facto výjimečný.

Ostatně dle reportů Eurobarometru 2006 jsou rozdíly v pojetí důležitosti cizích jazyků bývalé „východní" Evropy a „západní" Evropy neboli „starých členských zemí EU" či „nových členských zemí EU" průkazné např. v otázce užitečnosti jazyků v rámci osobního nebo kariérního rozvoje. Nová desítka (země SVE) vnímá důležitost angličtiny ze 72%, zatímco stará patnáctka ze 68%, druhý nejdůležitější jazyk pro nové země je němčina se 48%, pro staré země francouzština s 23%, třetí nezbytný jazyk pro „nováčky" je ruština s 10%, pro původní patnáctku španělština s 19%, francouzština je pro nové země až na čtvrtém místě s pouhými 5%.[82] Dle výsledků dotazníků Eurobarometru nové členské země EU jsou téměř pětkrát méně motivováni učit se francouzský jazyk neboť němčinu či ruštinu vidí jako mnohem důležitější pro jejich růst.

V otázce nejdůležitějších jazyků Evropy se ve své podstatě země bývalého východního bloku a země západní Evropy zásadně rozcházejí. Dochází zde ke střetu pohledů v přístupu k evropským jazykům. Nicméně bývalé komunistické země chtě nechtě museli přistoupit na systém draft languages v rámci neoficiální jazykové politiky evropských institucí, kde se stále opakují jazyky – angličtina, francouzština a němčina.

Nutné je podotknout, že se přístup k jazykům a jazykové politice po rozpadu západního a východního bloku změnil. Např. v České republice procento mladých lidí, kteří ovládají ruštinu je dnes již velmi malé ve srovnání s generací jejich rodiči a francouzština by se v průzkumech řadila ve vyšším procentu a na třetím místě.

---

[81] Průzkumy Eurobarometru, European Commission, *Special Eurobarometr 243/Wave 64,3 – TNS Opinion & Social*, February 2006, s.13.
[82] Dle dotazníku QA2a - průzkumy Eurobarometru, European Commission, *Special Eurobarometr 243/Wave 64,3 – TNS Opinion & Social*, February 2006, s.31.

2.3. Vymezení francouzštiny mezi ostatními evropskými jazyky

V rámci jednotlivých států EU se tedy rozhoduje, které jazyky by se měly především vyučovat na základních a středních školách jako LWC, tedy jako jazyky velké komunikační skupiny. Celkem evidentní je také fakt, že rozhodující faktor hraje geografie neboli poloha daného státu, její sousedé a dále jazyková blízkost cizích jazyků jejich národnímu jazyku, kdy např. ve Španělsku se mimo angličtiny vyučuje spíše francouzština či italština, stejný příklad je třeba v Itálii. Zatímco např. v České republice se po anglickém jazyce vyučuje v dosti velké míře němčina nežli nejen geograficky vzdálená italština či španělština, což je více než logické, když velká část sousedů a hlavně převážná část strategických partnerů České republiky mluví německy.

Rozšířením Evropské unie se společná jazyková vana ještě zvětšila o mateřské jazyky, které by v EU asi nikdo neočekával. Lze dodat, že tam prostě nepatří. Sem spadá ruština a turečtina, neboť ruský jazyk například v Lotyšsku představuje mateřský jazyk pro 26% obyvatelstva a v Estonsku pro 17%. Turečtina je mateřský jazyk (L1) pro 8% obyvatel Bulharska.[83] Další nový aspekt, jenž ovlivnil jazykovou rovnováhu v EU byl fakt, že velká část populace nových členských zemí střední a východní Evropy (SVE) uvádí v otázce znalosti cizího jazyka ruštinu.

Rozšířená unie o nové země SVE tedy neznamená pouze geograficky posunutí hranic Schengenského systému a rozšíření společného prostoru, nárůst velkého množství oficiálních jazyků EU, nýbrž také ještě nad rámec těchto všech faktů nové kolonky ve statistikách či grafech zaměřených na průzkum jazykové reality Evropského společenství, kdy se vmísily mezi čistě evropské jazyky zejména ruský a turecký jazyk. Další samostatnou kapitolu bychom samozřejmě mohli vést o jazycích imigrantů, jichž je Evropa více než plná, kteří přišli z různých koutů a do jisté míry narušují endemit evropské kultury, na stranu druhou obohacují a seznamují Evropany s svou cizí kulturou.

Nicméně dle průzkumů Eurobarometru přetrvává nejrozšířenějším cizím jazykem v rámci celé Evropy angličtina, která má samozřejmě tendenci více expandovat. Téměř 38% evropské populace dle statistik ovládá jako L3 právě

angličtinu, němčinu a francouzštinu zmiňuje 14% Evropanů, španělštinu a ruštinu 6%, italštinu 3% a polštinu 1%.[84] Z čehož vyplývá, že angličtina je nejčastěji vyučovaným L3 jazykem nejen v celém světě, ale také v EU, přičemž rodilí mluvčí anglického jazyka představují 13% celkové populace EU, když přičteme hodnotu 38% coby znalost angličtiny jako cizího jazyka získáme nadpoloviční většinu anglicky mluvícího obyvatelstva v Evropě viz **příloha č. 5** a **příloha č. 6**.

Z toho vyplývá, že lingua franca je v současnosti v Evropě právě angličtina. Třetina evropské populace hovoří německy, tedy němčinou jako L1, kdy 18% převládají rodilí mluvčí a 14% má němčina jako cizí jazyk L3. Na třetí pozici dřímá jazyk našeho zájmu, tedy francouzština, kterou mimo své rodilé mluvčí hovoří jako jazyk L3 14% občanů EU. V celkovém počtu francouzsky (L1 + L3) hovořících Evropanů dojdeme k výsledku, že přibližně čtvrtina (26%) EU se domluví francouzsky, což de facto je polovina anglicky mluvící evropské populace (L1 + L3). Němčina a francouzština jsou druhým nejoblíbenějším či nejfrekventovanějším L3, kterému se Evropané učí.

Další výsledky ukázaly, že model vícejazyčného Evropana dle socio-demografických kategorií, tak jak ho diktuje či si přeje politika mnohojazyčnosti, tedy evropského občana, který mluví dvěma cizími jazyky, pomineme-li mateřštinu, splňují pouze: mladí lidé, dobře vzdělaní, pohybující se v mnohojazyčném prostředí, častokrát manažeři nebo studenti, jež jsou motivováni se učit cizím jazykům.[85]

---

[83] Průzkumy Eurobarometru, European Commission, *Special Eurobarometr 243/Wave 64,3 – TNS Opinion & Social*, February 2006, op. cit.
[84] Český statistický úřad, *Evropané a jejich jazykové znalosti*, článek dostupný na [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropane_a_jejich_jazykove_znalosti – 25.2. 2009].
[85] Průzkumy Eurobarometru, European Commission, *Special Eurobarometr 243/Wave 64,3 – TNS Opinion & Social*, February 2006, s.10.

2.4. Frankofonie jako způsob boje za francouzskou kulturu a jazyk

Francie si ztrátu bývalé pozice svého národního jazyka, francouzštiny, zřejmě dostatečně uvědomovala, neboť, nejen že se vytratila na počátku 20. století jako hlavní diplomatický jazyk v rámci celého světa, ale po druhé světové válce měla co dělat, aby se udržela coby světový jazyk např. v OSN, kde byla výrazným způsobem posunuta, neboť byla předběhnutá arabštinou a ruštinou a její původní hlavní role zcela nahrazena angličtinou.

Analogická situace nastala také v rámci Evropské unie, kde francouzština vystupuje se stále menší a menší důležitostí v rámci společných jednání či v evropských institucích. Francouzský vliv zaznamenal výrazný pokles a Francie coby bývalá velmoc s „nejdůležitějším jazykem" byla de facto odstavena na druhou kolej. V dané situaci jí nezbývalo moc na vybranou, buď se vyrovnat s porážkou a ústupnou tendencí, nebo se pokusit obnovovat své pozice a dokazovat si, že francouzský jazyk, kultura a francouzský vliv jsou pro svět důležité, a prostřednictvím různých nástrojů tuto důležitost vyhlašovat do světa. Frankofonií Francie společně se svými členy chce světu ukázat, jak důležitou roli hraje francouzský jazyk, kultura a francouzský vliv napříč celou zeměkoulí.

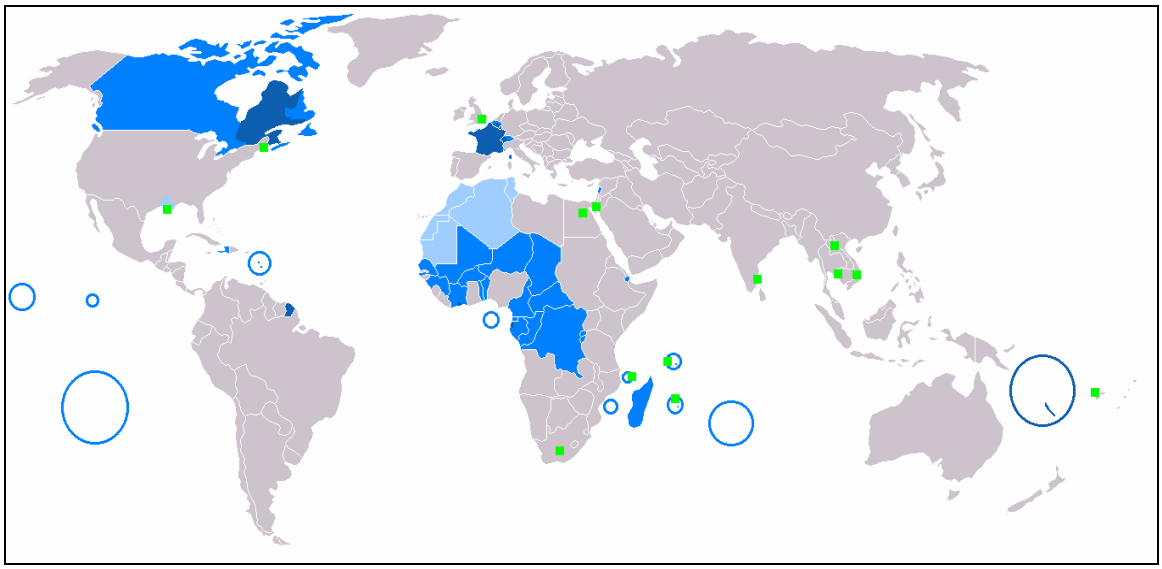

Obrázek č. 1: Mapa frankofonie

Francouzský sociolog Dominique Wolton, který je členem nejvyšší rady Frankofonie, a který uskutečnil řadu analýz zaměřených na společnost, komunikaci a kulturu, tvrdí, že kulturní kohabitace je nezbytnou podmínkou pro postoupení v globalizaci. Frankofonii začleňuje mezi další výrazné kulturní rodiny těmito slovy: *Stejným způsobem jako hispanofonie, lusofonie nebo arabofonie, jinými slovy ostatní kulturní vrstvy, jež vybarvují kontinenty, tak frankofonie je neodmyslitelnou součástí celosvětové kulturní diverzity a globalizace.*[86]

Pro vysvětlení rozdílů pojmů frankofonie a Frankofonie je nutné uvést krátké definice dle výkladové encyklopedie Hachette:

frankofonie *(la francophonie) – policko-kulturní sdružení lidí a zemí, které spojuje společný jazyk – francouzština*

Frankofonie *(la Francophonie) – společenství zemí francouzského jazyka, představuje označení instituce OIF (Organisation internationale de la Francophonie) pro Mezinárodní organizaci Frankofonie, kde jsou členové také nefrankofonní země.*

Frankofonie jako uvědomění si společného francouzského jazyka a kultury vznikala již koncem 19. století. Frankofonie jako mezinárodní organizace sdružující příslušné země vznikla v roce 1970 Niameyskou smlouvou[87]. K zemi galského kohouta se v tomto roce připojilo dalších dvacet zemí, jež bylo vázáno nějakým způsobem na Francii ať už společným jazykovým, kulturním či historickým kontextem. Zpočátku se to týkalo především afrických zemí, respektive bývalých francouzských kolonií v Africe, následně se připojila řada dalších zemí.

Nyní čítá frankofonie 56 členských států **viz příloha č. 7** a **příloha č. 8**, 14 zemí má pozorovatelský status jako např. Česká republika, přestože v České republice hovoří francouzsky méně než 5% obyvatelstva. Účelem českého přístupu k frankofonii je zájem udržovat a rozvíjet dobré vztahy s frankofonními zeměmi, podporovat jejich kulturní a politické ambice a vůbec kulturní a jazykový pluralismus. Frankofonie je spolek zemí, pro něž je francouzský jazyk nejen národním, oficiálním jazykem (Francie), jedním z oficiálních jazyků (Belgie, Lucembursko, některé africké země) nebo kulturním jazykem (Maroko, Alžírsko, Rumunsko a další). V současné době

[86] Dominique Wolton, *Demain la francophonie*, 2006 Paris

frankofonie však sdružuje i země jiných frankofonních kultur a její hlavní kulturní dialog je prostředek, šíří mír, demokracii a rozvoj.

Cíle Mezinárodní organizace Frankofonie lze rozdělit do tří hlavních oblastí: ekonomické, kulturní a demokratické. Základními úkoly frankofonie je šířit mír, demokracii, dodržování lidských práv, uchování jazykové různosti a kulturní plurality, dále rozvíjet a zvyšovat vzdělávání a vzdělávací systémy, ekonomickou a sociální spolupráci. Mezinárodní agentura Frankofonie, Univerzitní agentura Frankofonie, Mezinárodní asociace starostů Frankofonie a z velké části také francouzská televizní stanice TV5 a francouzská univerzita Senghor v Egyptě významně přispívají k plnění zmíněných cílů. [88]

Podpora výuky francouzského jazyka v rámci Mezinárodní organizace Frankofonie (Organisation internationale de la Francophonie – OIF) má svou důležitou roli v oblasti šíření francouzského jazyka a francouzské kultury. Finanční podpora Frankofonie má své zásadní vymezení také čistě v Evropské unii, kde zdůrazňuje francouzský jazyk jako druhý pracovní a jednací jazyk EU. *Akční plán pro francouzštinu v Evropské unii* (Plan d'action pour le français dans l'Union européenne) je program OIF, kterým tato mezinárodní organizace vychovává frankofonní obyvatelstvo Evropy, a jehož rozpočet činí více než 2 miliony Eur.[89]

2.5. Francouzská kulturní diplomacie a vnější jazyková politika

„*Francie zaujímá v Evropě pozici zvláštního poslání, a sice jako ochránkyně kultury - kulturní primát, elementární pojítko mezi jazykem a kulturou.*" (Claude Hagège)

Kulturní hodnoty a jejich zachování je snahou řady politiků, ale také např. vědců, u kterých by se z počátku zdálo, že kultura nebo jazyky nejsou zrovna jejich parketou, jako tomu bylo např. u Wernera Heisenberga, zakladatele kvantové fyziky, který ve svých autobiografiích napsal, že zdůrazňuje důležitost kultury jako takové a

[87] Convention relative à l'Agence de coopération culturelle et technique – smlouva uzavřená 20. března 1970, dostupná na[http://www.admin.ch/ch/f/rs/i4/0.440.7.fr.pdf – 15. 3. 2009].
[88] Jaroslav Jírů, *Frankofonie*, Mezinárodní politika 6/2007
[89] Článek *Čeští úředníci se učí francouzsky* dostupný na webovém linku [http://www.france.cz/spip.php?article1678 – 4. 4. 2009].

roli, kterou hraje v jeho životě fyzika, ve smyslu filozofických úvah obzvláště v dílech Platona, kterého četl v řečtině. Tedy je nutno střežit jazykovou a kulturní různorodost, jíž se věda vyživuje a jazyk francouzský je srdcem evropské kultury, stejně jako jím byla latina.[90]

Francouzská kulturní diplomacie se zaměřuje zejména na širší publikum než např. Obchodní nebo Ekonomická diplomacie, proto spadá do veřejné diplomacie. Jejím hlavním polem zájmu je kultura, proto se nazývá kulturní diplomacie. Její úloha spočívá v šíření kultury jako měkké moci státu za neúčasti vojska, jaderních zbraní a dalších různých donucovacích prostředků pro politickou moc. [91]

Kulturní diplomacie se tedy zabývá především propagací kultury a jazyka jako měkkých sil, kterými je možno ovlivňovat jednotlivé národy, země. Šíření kultury, jazyka, informovanosti, vytváření image v zahraničí, to vše může ovlivňovat myšlení při politických rozhodnutích. Tzv. vytváření národní značky neboli výše jmenované vytváření image v zahraničí, kdy jde o způsob marketingu – prezentace státu jako značky a vůbec jeho celková percepce v zahraničí. V daném případě Francie jako „pays de luxe“ produkující samé luxusní předměty, zemí módy, stylu, parfémů, kultury a vědy.[92]

Kulturní diplomacie Francie nechávala od konce 19. století prostor Alliance française (Francouzská aliance), aby šířila výuku francouzského jazyka, kultury a frankofonních reálií. V kritickém poválečném období se Francie cítila obzvlášť oslabená, vytrácela se jí relativně pevná půda pod nohami coby světové velmoci. Země galského kohouta se v poválečném období ve znamení dekolonizace musela postupně vzdávat svých držav v zámoří, Africe (...) V rytmu ustupující moci francouzského imperialismu, ztráty výsadního postavení hlavního diplomatického jazyka a ustupujícího prvenství jednacího jazyka v Evropském společenství v důsledku jeho rozšiřování se musela dřívější koloniální velmoc vyrovnávat se zcela novým postavením a nalézat odpovědi na nové otázky, jakým způsobem se pokusit obnovit a alespoň částečně znovuzískat bývalý primát.

[90] Claude Hagège, op. cit. s. 129
[91] Eliška Tomalová, *Kulturní diplomalcie a mezinárodní vztahy*, Mezinárodní politika 8/2007
[92] Eliška Tomalová, *Kulturní diplomacie, Francouzská zkušenost,* 2008

Kulturní diplomacie se pak následně snaží komplexní francouzskou národní identitu „exportovat do zahraničí“, vyvážet „svou tvář“ v rámci nation branding, neboli vytváření určité image francouzského národa, země a jazyka v zahraničí. V tomto kontextu je velice známé francouzské image jako „pays de luxe“ (země luxusu), kdy se Francie snaží vytvořit povědomí o Francii nejen jako země s bohatou historií, kulturou, ale také zemí luxusních produktů.

Není tedy divu, že Francie dává velký důraz na svůj jazyk jako klíčový instrument francouzské kultury. Perspektivu francouzského jazyka a jeho šíření má za úkol již výše zmíněná Alliance française, která se dnes pyšní svou sítí po celém světě. V České republice je zastoupena ve větších městech a společně je všechny zastřešuje Institut français de Prague (Francouzský institut v Praze) hierarchicky postavený pod Francouzskou ambasádou v ČR. Alliance française ztělesňuje jeden ze stěžejních pilířů francouzské kulturní diplomacie ve smyslu šíření a propagace francouzského vlivu. Alliance française úzce spolupracuje s lokálním publikem, jemuž předává znalosti o francouzském jazyce a kultuře svými vyslanými školenými lidmi, jež působí vždy na určité období v nějaké zemi v rámci diplomatické jazykové mise. Francouzská aliance funguje především na principu jazykovém, avšak organizuje nebo spoluorganizuje četné kulturní akce typu vernisáží, Francouzských dnů, koncertů (...) Francouzská aliance coby organizace kulturní diplomacie je kofinancována z části Francouzskou republikou.

Na tomto faktu je možné si všimnout důležitosti této kulturní jazykové mise Francouzů, neboť při zakládání sítě Alliance française hradili plně veškeré náklady; i přes svou již vybudovanou síť nadále si drží dohled nad svými institucemi v zahraničí a dokládají svůj zájem zástupci francouzských lektorů v jednotlivých zemích a finanční podporou výuky a šíření francouzské kultury. Svým přístupem ke kulturní politice a diplomacii Francie jako jediná země v Evropě představuje kulturní špičku. Pracovní aparát kolem 6000 lidí vyslaných do zahraničí realizuje misi francouzské kulturní diplomacie, ať už v podobě Alliance française nebo kulturních institutů a center, Centre culturel, Institut culturel.

Aktér	**Oblast činnosti**	**Výhody zapojení**
Centrální administrativa	definice celkové strategie	strategická vize kulturní diplomacie jako celku
Cultures France	správa finančních prostředků	společná správa ministerstva zahraničních věcí a ministerstva kultury, znalost kulturního prostředí ve Francii
Kulturní radové	networking, utváření kulturních kontaktů mezi francouzským a lokálním kulturním prostředím	kontakty s institucemi a s profesionály v oblasti kultury, přístup k velvyslanci
Aliance française	zejména výuka jazyka	provázanost s lokálním prostředím, nízké náklady na provoz, rozsáhlá a kvalitní nabídka jazykových služeb
Kulturní centra	výuka jazyka, kulturní činnost	„referenční bod" kulturního života (platí u rozvojových zemí)

Přehled aktérů zapojených do francouzské kulturní diplomacie[93]

Mezi nejdůležitější aktéry kulturní diplomacie Francie se však řadí francouzská kulturní centra, jejichž síť ve své oblasti nemá konkurenci, čímž se Francii přiřazuje výše zmíněné prvenství v rámci kulturní diplomacie jako takové. Činnost a koordinaci kulturní diplomacie má v kompetenci kulturní rada na kulturním oddělení zastupitelského úřadu v dané zemi (Service de coopération et d'action culturelle – SCAC). U významnějších velvyslanectví je kulturní činnost ještě specifikována a delegována na atašé viz příklad Francouzské ambasády v Praze.[94]

Oddělení pro kulturu a spolupráci
Francouzské velvyslanectví v České republice

Rada pro kulturu a spolupráci

1) Oddělení vědecké a univerzitní spolupráce
Atašé pro vědeckou a univerzitní spolupráci

2) Oddělení jazykové a vzdělávací spolupráce
Atašé pro spolupráci v oblasti francouzštiny

3) Oddělení technické a evropské spolupráce
Atašé pro technickou a evropskou spolupráci

4) Oddělení audiovizuální spolupráce
Audiovizuální atašé
Knižní oddělení

Svou specifickou roli ve francouzské kulturní diplomacii zaujímá také silný protekcionismus v audiovisuální politice, zejména jedná-li se o tvorbu filmů. Audiovizuální politika se v zahraničí těší také velké podpoře ze strany Francie. V této oblasti působí Radio France international, které vysílá také do frankofonní Afriky, televizní kanál TV 5, jenž operuje také ve Spojených státech amerických. Jeho hlavním

[93] Eliška Tomalová, op. cit. s. 70.

přispěvovatelem je Francie. Informační kanál France 24, nazývaný jako „Chirakovo dítě“, vytvořila Francie jako silného konkurenta BBC nebo CNN. Francie tímto svým novým projektem chtěla nalomit americko-anglický informačně-mediální monopol, se kterým nebyla vždy zrovna spokojená s jejich zpracováním informací a vůbec hodnotou informace, kterou předávali. Televizní kanál France 24 má tedy mimo jiné ukázat francouzský pohled na aktuální dění. Francouzské nabourání dosavadních světových mediálních struktur dokazuje opět francouzskou aspiraci na světovou velmoc nebo alespoň polohegemona.

Do jaké míry jsou francouzské projekty kulturní diplomacie, zároveň také jazykové politiky efektivní? Co se však Francouzům zajisté odepřít nedá, je, že nechat volně působit veškeré vlivy na jejich jazyk a kulturu, ekonomickou terminologií tzv. laisser-faire, by nebyl krok správným směrem, protože alespoň Francie dokazuje především Spojeným státům amerických, že mají svého protivníka a konkurenta a ne každý je bude v Evropě slepě následovat.

Zvláštní opatrnost věnuje Francie v otázce kulturní diplomacii kinematografii. Francouzskou kulturní výjimku si Francie vyžádala na jednání WTO (World trade organisation), tedy po jednání Urugvajského kola GATT v letech 1990 a 1998. Jedná se o ochranářské opatření francouzské kinematografie, kdy Francie nepřistoupla Spojeným státům americkým na plnou liberalizaci služeb v této oblasti. Podobným způsobem nutí Francii liberalizovat služby však také Evropská unie, ale Francie si nadále drží svůj kulturní výjimku. Konkrétně se to týká stanovení speciálních ochranných kvót pro udržení francouzského podílu ve světové kinematografii, podpora francouzského filmu a francouzských filmových tvůrců.[95]

Hlavním cílem Francie je explicitně udržet v kinematografii jako takové nejen svůj jazyk a šířit ho prostřednictvím filmu, avšak implicitně šířit zároveň svou kulturu, udržovat určitou filmovou prestiž a kvalitu. Francie se totiž zásadně nechce stát oběti masové produkce pouze pro čistě „komerční účely“ jako je tomu u filmového magnáta Spojených států amerických.

---

[94] Eliška Tomalová, op. cit. s. 69.
[95] Eliška Tomalová, *Francouzská zahraniční audiovizuální politika: globální vysílání po francouzsku*, Mezinárodní politika, 7/2006

Francouzský jazykovědec a profesor Claude Hagège ve své knize „*Combat pour le français*“ popsal *exception culturelle* tímto způsobem: „*kulturní výjimka neznamená pouze to, že kultura není zboží, ale že francouzská kultura je především implicitně evropská, jež svou symbolickou dimenzí dalece překračuje HDP a měla by být především chráněna před dominantní americkou kulturou“*. Výrok Clauda Hagège evokuje další myšlenku francouzské kulturní výjimky jako důležité evropské kultury, která je natolik velká a pevná, tedy se vyjímá z modelů ostatních evropských zemí ve smyslu amerického antagonisty, aby mohla lépe ustát v bojích s Angličtinou a americkou kulturou. Nutné je také zdůraznit Francii jako zemi, která se vyčleňuje od ostatních evropských zemích svou angažovaností na kulturním a jazykovém poli.

Otázka je, nakolik prosazuje například politiku evropské mnohojazyčnosti v rámci propagaci evropských jazyků jako takových nebo se pouze schovává za evropskou mnohojazyčnost, aby obhájila globálněji a efektivněji své vlastní zájmy a pod evropskou maskou si obnovovala své dřívější pozice. Nicméně na dalším příkladě francouzské zahraniční politiky si tedy můžeme opětovně všimnout vzepření Francie především vůči Americe. On totiž sám antiamerikanizmus má ve Francii celkem hluboko zapuštěné kořeny a negativně hodnotit vše, co vychází z amerického kontinentu, má ve Francii svou tradici, vždyť už sám Montesquieu byl názoru, že z Ameriky nepřichází nic dobrého, jelikož tam není zrovna vhodné prostředí (...) Situace je nyní již odlišná, neboť zejména mladí lidé přijímají americkou kulturu, která se „nenásilnou formou“ šíří do celého světa, bezproblémově a nepřemýšlí nad hodnotami té či oné kultury.

2.6 CEFRES jako další příklad francouzského přístupu v otázce francouzštiny

Cefres (Centre français de recherche en sciences sociales) jako Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách působí v Praze pod ředitelstvím Univerzitní vědecké a výzkumné spolupráce francouzského Ministerstva zahraničních a evropských věcí. Mezi jeho hlavní poslání patří rozvíjení vědecké sítě v České republice a střední Evropě, zprostředkovávat kontakty mezi univerzitními a výzkumnými centry ve Francii

a střední Evropě v oblasti humanitních a společenských věd.[96] Výzkumný ústav Cefres představuje další aktivitu Francie v zahraničí, jejíž prostřednictvím zvýhodňuje pozici francouzsky mluvícím studentům a badatelům ve společenských vědách, neboť jim nabízí řadu stipendií, knihovnu, organizaci řady zajímavých kulturních a společensko-vědních seminářů. Také Cefres lze přiřadit k diplomacii Francie v rámci jazykové politiky, protože i Cefres si utváří svou jazykovou politiku. *Například bývají upřednostňováni mladí badatelé francouzsky mluvící a francouzsky publikující před nefrankofonními a veškeré dokumenty musí být vždy překládány do francouzštiny.* Dále dle slov Michela Perottina, tajemníka Cefresu, *existuje nový francouzský zákon o webových stránkách, dle kterého platí nové pravidlo u vícejazyčných webových stránek, že musí být trojjazyčné, pokud se tam vyskytuje angličtina.. Například pokud jsou webové stránky ve francouzštině a angličtině je nutné je přeložit ještě do dalšího třetího jazyka.*[97] Tímto způsobem Francie de facto zakazuje výskyt francouzštiny v samotné verzi s angličtinou, neboť vyžaduje vždy třetí jazyk.

[96] Informace o Cefresu dostupné na webovém linku [http://www.cefres.cz/cz/prezentace.php] – 18.5. 2009.
[97] Michel Perottino, rozhovor dne 13.5.2009 v Cefresu v Praze.

3. Část

3. Hodnocení pozice francouzštiny v současné Evropě

3.1. Francouzština v každodenní praxi EU

Podíváme-li se na praktickou jazykovou realitu v evropských institucích viz kapitola o evropských institucích, nelze tvrdit, že by anglický jazyk, jakožto nejpoužívanější jazyk pro jednání, publikování textů, jako současný jazyk vědy, techniky, obchodu a vůbec globalizace, byl dostačujícím a klíčovým jazykem při každodenní práci překladatele DGT. Každý překladatel Generálního ředitelství pro překlady musí ovládat jak angličtinu tak francouzštinu a ve valných případech němčinu, přičemž každý překladatel v praxi ovládá čtyři evropské jazyky mimo své mateřštiny. Trojkombinace anglicky, francouzsky a německy vybaveného překladatele je jedním ze základních předpokladů evropského profilu pro jeho práci v Evropské komisi. Nicméně právě ve vzorci angličtina, francouzština a němčina putují veškeré dokumenty do legislativního procesu a v daném případě jsou jazyky nazývány tzv. procedurálními jazyky.

Proč nedostačuje angličtina jako hlavní a klíčový jazyk pro překlady v evropských institucích, v daném případě v Evropské komisi? K jakému účelu disponují všichni překladatelé francouzštinou a téměř všichni němčinou a ve velké míře italštinou? Proč se stále udržuje francouzština v Evropské unii, když je přeci zjevný rozmach angličtiny v celém světě?

Na otázky podobného typu a další jiné související s mnohojazyčností v Evropské komisi jsem se pokusila najít odpověď přímo u profesionálů, kteří pracují v Generálním ředitelství pro překlady a mají přímý přehled o evropské jazykové problematice v praxi. Martina Pelešková[98], reprezentantka Generálního ředitelství pro překlady při Zastoupení Evropské komise v České republice, zmínila důležitost zejména francouzštiny a následně němčiny či italštiny při samotném procesu překládání oficiálních dokumentů Evropské komise týkajících se různých odborných směrů jako je energetika, zemědělství, rybářství, doprava, letectví (...) vlastně kopírující stěžejní politiky EU, kdy

překladatel sice sáhne ze 70% po textu v anglickém jazyce, ale tento text v angličtině ne zrovna vždy bývá přeložitelný. Překládají se zde převážně právní předpisy, politické dokumenty, korespondence s občany EU a různými institucemi, internetové stránky, tiskové zprávy, projevy, technické normy (...)

Je nutno připomenout si fakt, že tvůrci evropských dokumentů jsou pouze z malé části rodilí mluvčí anglického jazyka a ne zrovna každý odborník je lingvista. Proto překladatelé výchozí text převedou nejčastěji do francouzštiny, aby rozklíčovali veškerá nedorozumění a nedostatky a text byl poté dostatečně srozumitelný a „jasný" pro překlad do mateřského jazyka každého členského státu.

Evropskou mnohojazyčnost si Martina Pelešková také pochvaluje ve smyslu zvyšování kvality textu, kdy při tak vysokém počtu cílových jazyků má překladatel při své korektuře možnost srovnat svůj překlad s překlady ostatních jazyků, a tím zaručit větší objektivnost textu a tedy jeho kvalitu. To, že s textem pracuje velký počet lingvistů, zvyšuje jeho kvalitu. Angličtina představuje jazyk číslo jedna, je nejoblíbenějším jazykem téměř ve všech oblastech, už jen kvůli své mnohem jednodušší struktuře například oproti francouzštině. Přesto není angličtina zrovna nejvýhodnějším jazykem kvůli své frazeologické povaze, kdy se překladatelé často ztrácí v jednoduché skladbě vět, které mohou mít široký úhel významů, neboť angličtina není zrovna květnatým jazykem a např. pro právo není anglický jazyk tzv. konzistentní a nemůže předběhnout právnický jazyk - francouzštinu.

V důležitosti přítomnosti francouzštiny a němčiny či italštiny třeba právě v tomto institučním prostředí nacházíme jednu ze zásadních rolí důležitosti evropské mnohojazyčnosti a udržování vícejazyčné a vícekulturní Evropy. Mimo výstupů důležitých dokumentů do všech úředních jazyků či požadovaných dokumentů pro korespondenci využívá Evropská komise ve své interní komunikaci tři tzv. procedurální jazyky, kterými jsou angličtina, francouzština a němčina.

Další lingvistický servis, který využívá Evropská komise tvoří obdobné ředitelství avšak v podobě tlumočnických služeb, a sice Generální ředitelství pro tlumočení a konference, které však narozdíl od Generálního ředitelství pro překlady

[98] Interview s Mgr. Martinou Peleškovou, reprezentantkou Generálního ředitelství pro překlady v Evropské komisi dne 24. 9. 2009 při Zastoupení Evropské komise v České republice.

nepracuje výhradně pro Komisi, ale pracuje také mimo jiné pro Radu ministrů, Výbor regionů, Hospodářský a sociální výbor, Evropskou investiční banku.

V čele Generálního ředitelství pro tlumočení a konference stojí evropský komisař pro mnohojazyčnost Leonard Orban, jinak se ředitelství stará o veškerou organizaci konferencí pro generální ředitelství jednotlivých útvarů Evropské komise a dohlíží na hladký průběh tlumočení do všech oficiálních jazyků EU. Generální ředitelství pro tlumočení a konference zároveň zabezpečuje tlumočnický servis pro více než 11000 zasedání pro všechny své výše jmenované instituce, přičemž představuje největší tlumočnický servis světa. A co se ještě navíc evropské politiky mnohojazyčnosti týče, pomáhá při sestavování nových strategií pro mnohojazyčnost EU.

3.2. Příklad českého přístupu k evropské politice mnohojazyčnosti a francouzštině

3.2.1 Přístup české vlády během předsednictví k politice mnohojazyčnosti

Česká republika převzala od Francie 1. ledna 2009 předsednické křeslo v Radě EU a otevřeli se jí tím nebývalé možnosti v pohledu ovlivňování politik spojené Evropy. Prosazováním předem stanovených priorit, kterými by měla navazovat na předešlou předsedající zemi, a zároveň by následující země neměla být v rozporu s úřadující tak, aby docházelo k určité kontinuitě ve vedení a budoucnosti Evropské unie. V pracovním programu českého předsednictví[99] pro období od 1. ledna do 30. června 2009 s hlavním heslem „Evropa bez bariér“ nenajdeme ani pod vzděláváním ani pod kulturou zmínku o jazykové politice EU a upřednostňování některých jazyků či prosazování mnohojazyčnosti a jazykové výuky Evropanů.

Evropská politika mnohojazyčnosti v rukou české vlády zřejmě nezaznamená nějaké zásadní posuny směrem ke vzdělanému jazykově vybavenému obyvatelstvu či konkrétnímu řešení jazykové balance v evropských institucích. Zůstává však otázkou nakolik je zanedbatelné se zabývat touto politikou. Anebo se nevyjadřovat z čistě

[99] Pracovní program českého předsednictví *Evropa bez bariér,* dostupný na webovém linku [http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/programme-and-priorities/program-a-priority-478/ - 4.4.2009].

pragmatického přístupu, neboť malá země EU a navíc nová členská země z bývalé SVE sovětského bloku navíc s jazykem malé komunikační skupiny evropského obyvatelstva by vůbec mohla se nějak zásadně vyjadřovat k „velkým“ (angličtina, francouzština, španělština, italština) jazykům Evropy. Možné prosazování anglického jazyka jako jediného jednacího jazyka na půdě evropských institucí by mohl urazit zejména francouzskou, případně i německou stranu, a tak se česká vláda pravděpodobně raději nijak neangažuje v této ne zrovna jasné politice mnohojazyčnosti, která se pokouší nalézt jakousi rovnováhu jazyků.

Další důležitou součástí příkladu českého přístupu k této politice je však také koordinace evropských jazyků při jednotlivých zasedáních v rámci nynějšího předsednictví. Vláda předsedající země si určí prioritní jazyky pro jednání a tlumočení. Slovinská vláda si při svém předsednictví zvolila pouze slovinštinu a angličtinu. Česká vláda doplnila češtinu s angličtinou ještě o francouzštinu, přičemž angličtina a francouzština jsou jazyky, do kterých jsou veškerá jednání tlumočena. Následně je volba jazyků také v kompetenci jednotlivých ministerstev. Například Ministerstvo spravedlnosti ČR si zvolilo jako hlavní jednací jazyky češtinu, angličtinu a francouzštinu, a poté co přidali k angličtině ještě francouzštinu, byli atakováni Italy, že by jednání mělo být tlumočeno také do italštiny.[100] Názorný příklad běžného postupu a reakcí jednotlivých členských států EU, jejichž jazyk má rysy LWC nebo k nim nějakým způsobem směřuje je takový, že mají tendenci prosazovat svůj jazyk a zvyšovat jeho důležitost na nadnárodní rovině.

3.2.2 Přístup k francouzštině a jejímu šíření

V přístupu České republiky k francouzštině je určitě důležité zmínit členství ČR v Organizaci Frankofonie, kam vstoupila v roce 1999 jako pozorovatelská země. Členství ČR ve Frankofonii dokazuje zájem České republiky rozvíjet vztahy s frankofonními zeměmi, potažmo Francií, jako prioritní zemí v oblasti kulturní, politické a ekonomické. V době předsednictví ČR v čele Evropy slaví Česká republika 10 let členství v Mezinárodní organizaci Frankofonie a tak Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR ve spolupráci s Francouzským institutem a zastupitelskými úřady frankofonních zemí v ČR připravilo

[100] Rozhovor s Mgr. Janou Novou, vedoucí Oddělení protokolu Ministerstva spravedlnosti 25. 4. 2009.

soutěž „Frankofonie“ a „Gallica“ v rámci tzv. akce Dny frankofonie v ČR 2009 (20. – 23. března 2009), přičemž se soutěžilo v disciplíně francouzský jazyk a literatura. Slavností vyhlášení a předávání cen a diplomů se uskutečnilo v prostorách Ministerstva zahraničních věcí ČR za přítomnosti ministra zahraničních věcí ČR Karla Schwarzenberga, velvyslance ČR ve Francii Pavla Fišera a velvyslance Francie v České republice Charlese Friesse.[101]

Dle zmíněných iniciativ ČR zjevně záleží na dobrých vztazích s Francií a dle několika průzkumů znalost jazyka Molièra a Voltaira v České republice roste. Například začátkem prosince 2008 byly 396 úředníkům ministerstev ČR během příprav na předsednictví ČR v Radě EU předány diplomy z francouzštiny. V dubnu 2006 totiž podepsala Vláda České republiky tzv. *Memorandum o provádění výuky francouzštiny v české státní správě* **viz příloha č. 9.** , jejímž podpisem česká vláda ztvrdila zapojení úředníků do výuky francouzského jazyka, a mohla tak získat jazykové vzdělání za podpory Mezinárodní organizace Frankofonie, Francie, Francouzského společenství Belgie a Lucemburského velkovévodství.

Dle těchto skutečností můžeme shrnout přístup české vlády následujícím způsobem, a sice, že se výrazně neangažuje v prosazování politiky mnohojazyčnosti a šíření jazykové výuky Evropanů coby vícejazyčného obyvatelstvo v pohledu posílení tzv. evropské identity, což dokládá pracovní program předsednictví ČR v Radě EU, přestože se ve společném 18-ti měsíčním programu francouzského, českého a švédského předsednictví[102] politika mnohojazyčnosti objevuje. Česká vláda tedy nevyvíjí žádnou aktivní iniciativu v podpoře jazykového vzdělávání v celoevropském měřítku, ale zároveň se ani nebrání šíření francouzštiny u české populace.

Po pádu komunistického režimu v České republice v roce 1989 byla jako první cizí jazyk pro výuku zrušena ruština, čímž se zcela obrátila jazyková výuka v České republice, neboť nejvyučovanějším jazykem v současnosti je angličtina (avšak v příhraničních oblastech, např. s Bavorskem a Saskem, tedy se Spolkovou republikou

[101] Článek publikovaný *Dny Frankofonie v ČR 2009*, publikovaný na oficiálních webových stánkách Ministerstva zahraničních věcí ČR dostupný na webovém linku [http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/frankofonie/dny_frankofonie_v_cr.html – 4.4. 2009].

[102] Konečné znění 18-ti měsíčního programu Rady vypracovaného francouzskou, českou a švédskou delegací, dostupný na webovém linku [http://www.businessinfo.cz/files/2008/080728_programtriafinal.pdf – 4.4. 2009].

Německo je to němčina), druhé místo přísluší výběru daného studenta a nabídce konkrétní školy, tedy mezi němčinou, francouzštinou, španělštinou a italštinou.[103]

3.3. Lingua franca jako východisko?

Evropská mnohojazyčnost jako přirozený fenomén Evropy je vnímána v pozitivním pohledu jako přednost Evropy ve smyslu kulturního bohatství, v negativním pohledu jako nevýhoda Evropy coby velká bariéra viz. kapitola Evropská mnohojazyčnost.

Reflexe je vyvolávána zejména na půdě evropských institucí jako je Evropská komise, Evropský parlament, Evropská rada, Evropský soudní dvůr (...), jinými slovy řečeno v prostředí, ve kterém dochází ke střetu evropských jazyků v každodenní praxi. Pro každodenní fungování v multikulturním a multijazyčném prostředí je reflexe nad otázkou několika jazyků na jednom místě a jejich určitého vymezení přirozenou reakcí v dané sociální realitě. Prvotní reflexe nad evropskou mnohojazyčností v integrované Evropě přicházela tedy již v úplném počátku jejího zrození a postupným rozšiřováním teritoria a nárůstem jazyků uvnitř společenství důležitost postavit se k tématu jazyků narostla.

Je otázka, nakolik vybízí citlivost evropských jazyků k nějaké reflexi běžného Evropana, který pro svou práci a každodenní život nepotřebuje jiný než svůj mateřský jazyk. V jeho pohledu může evropská mnohojazyčnost a veškerá angažovanost v jejím směru přijít jako téměř zbytečná a celá procedura tlumočnická a překladatelská na nadnárodní evropské úrovni jako příliš nákladná a ne moc významná činnost.

Reflexe v akademickém prostředí nad jazykovou politikou a mnohojazyčností existuje zejména u lingvistů, sociolingvistů, sociologů a politologů, kteří se snaží nějakým způsobem danou problematiku analyzovat viz. úvodní kapitola Rozbor literatury.

Ať už se jedná o evropského úředníka, vědeckého pracovníka nebo běžného evropského občana, u řady z nich by se jevily hlavní tendence v přístupu k evropské mnohojazyčnosti jako důležité a přirozené součásti Evropy či naopak ulehčit evropskou

[103] Statistické informace týkající se výuky jazyků v členských státech EU dostupné na webovém linku

jazykovou složitost stanovením lingua franca jako jednotného evropského jazyka. Nicméně neoficiálně se tak postupně stává angličtina jako lingua franca, která přes nevůli zejména ze strany Francouzů ovládá postupně evropský kontinent.

[http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/061EN.pdf – 15.4.2009].

Závěr

Spojení francouzštiny a politiky mnohojazyčnosti EU v této diplomové práci není nikterak nahodilé. Francouzština po několik století hrála svou důležitou roli nejen v Evropě, ale i v různých koutech světa. Na půdě Evropského společenství držela svůj prim téměř čtyři desítky let. Její postupný ústup z prvenství hlavního jednacího jazyka je častokrát negativně spojován mj. s rozšiřováním Evropského hospodářského společenství, zejména pak Evropské unie. Zlomový okamžik nastal rozšířením EU v devadesátých letech, kdy přistoupily skandinávské země s Rakouskem a tyto země severní Evropy odmítaly vést jednání v jiném jazyce než anglickém. Od této doby zaznamenává francouzština změnu v obsazení prvních pozic v evropských institucích a při jednání na nadnárodní úrovni, a sice záměnou francouzštiny za angličtinu.

Francie jako jeden z předních členských států EU akcentuje propagaci mnohojazyčnosti jako nástroj v boji proti angličtině, ale především k prosazování svého francouzského jazyka. Angažovanost ze strany Francie v prosazování politiky mnohojazyčnosti je tedy častokrát považována či podezírána za skrytou propagaci francouzštiny v integrované Evropě. V tomto duchu francouzština si jde s politikou mnohojazyčnosti ruku v ruce.

Politika mnohojazyčnosti Evropské unie se může tedy jevit jako určitá šance ostatních jazyků stojících proti angličtině, pro určité zviditelnění se a uznání ve smyslu statusu oficiálního jazyka EU či jednacího a pracovního jazyka. Konkrétně pro francouzštinu by politika mnohojazyčnosti mohla pomoci alespoň k částečnému znovuzískání „dřívějších pozic“ v Unii. Skutečnost je však taková, že francouzštině evropská mnohojazyčnost naopak „škodí“. Čím více je EU mnohojazyčná tím více je francouzština vytlačována a její původní postavení již v nedohlednu.

Politika mnohojazyčnosti EU nepředstavuje jedinou iniciativu Francie pro šíření svého jazyka, využívá k tomu další nástroje, kterými přesahuje hranice Evropy. Francie a její jazyková politika v rámci kulturní diplomacie a frankofonie zaujímá vůbec zajímavý přístup země, které zcela evidentně záleží na tom, aby se její jazyk rozvíjel a mezinárodně šířil, čímž nenásilným způsobem předává svůj vliv, potvrzuje moc a dokazuje světu a Evropě, že pokud není hegemonem, musí působit alespoň jako polohegemon.

Politika mnohojazyčnosti EU může se svými cíli napomoci mnohonárodnostnímu obyvatelstvu EU v řadě oblastech, jako např. ve smyslu většího pocitu sounáležitosti s dnešní „jednotnou“ avšak rozmanitou Evropou, většího respektu k evropským kulturním hodnotám, většího zájmu Evropanů učit se cizím jazykům, neboť se jim nabízí široká škála vzdělávacích projektů a výměnných pobytů podporovaných ze společného evropského rozpočtu. Motivací Evropanů ke studiu jazyků a poté samotnou výukou a především využíváním cizích jazyků v komunikaci se určitým způsobem smazávají jazykové a národnostní bariéry v kulturně barevné Evropě. Na druhou stranu politika mnohojazyčnosti EU má sice hezké ale příliš naivní vize, jako např. aby každý Evropan mluvil dvěma cizími jazyky. Na tento „evropský jazykový sen“ však dosáhne sotva čtvrtina Evropanů. Konkrétně francouzštině může přinést v některých směrech v EU určité zachování sebe sama jako jazyka velké komunikační skupiny.

Francouzština sice nyní již nehraje hlavní roli na rovině supranacionální Evropy, nýbrž její role je stále nepopíratelná a důležitá. Přes narůstající působnost a vliv angličtiny představuje francouzština stále druhý nejdůležitější jazyk Evropy. V evropských institucích se k francouzštině přistupuje jako k druhému nejdůležitějšímu jazyku, který si například v oblasti evropského práva a Evropského soudního dvoru drží svou první příčku.

Francouzština v členských státech dle klasifikace L1 představuje 12% evropské populace, pro kterou francouzština ztělesňuje mateřský jazyk, jinými slovy jazyk myšlení neboli první jazyk. Do klasifikaci jazyků francouzštinu jako L2 každodenně využívanou mimo mateřštinu by bylo možné zařadit převážnou část obyvatelstva Lucemburska a značnou část vlámské Belgie. Francouzština jako cizí jazyk L3 představuje v evropském měřítku 14%, čímž se společně s němčinou řadí na druhou příčku. Při součtu L1 a L3 získáme výsledek 26%, což znamená, že přibližně 125 milionů Evropanů mluví francouzsky, nebo více realisticky, že každý čtvrtý Evropan by se měl francouzsky domluvit. V porovnání s angličtinou se jedná o polovinu, neboť anglicky se domluví dnes již převážná část Evropanů.

Jakým směrem se bude francouzština ubírat? Jaká budoucnost jí bude očekávat ve své „rodné“ Evropě? Dle tendencí a vůbec vývoje v používání a upřednostňování jazyků v Evropě, ale i globálně, kdy si angličtina stále více upevňuje svou pozici

jako budoucí lingua franca EU, zdá se být francouzština pevně odstavena na „druhou kolej“. Zůstává pak otázkou, do jaké míry francouzština opustí i své nynější postavení. Obávám se, že ústupná tendence je nasnadě a že francouzština již nezažije žádnou zásadní expanzi. Avšak věřím, že obdivovatelé či příznivci francouzského jazyka, opomineme-li rodilé mluvčí, budou žít nadále a francouzština i mimo Francii bude stále „žít“ a kulturně vybarvovat naší Evropu.

Résumé

Téma diplomové práce „Postavení francouzštiny v současné politice mnohojazyčnosti EU“ se zabývá analýzou evropské jazykové politiky a pozicí francouzštiny v mnohojazyčné Evropě. Hlavní optika je zaměřená na francouzštinu z důvodu její dřívější hlavní role ve společných evropských strukturách a specifického přístupu Francie v otázce jazykové politiky a vůbec kulturní politiky jako takové. Zvláštní pozornost je proto věnována francouzské kulturní diplomacii a frankofonii jako způsobu boje za francouzský jazyk a kulturu, jinými slovy francouzský vliv.

Práce je členěna do tří hlavních částí. V samotném úvodu je analyzována role jazyka, jazykové politiky, aktéři jazykové politiky a terminologický aparát pro výzkum tématu. První část je více zaměřená na problematiku mnohojazyčnosti EU, definici mnohojazyčnosti, rozdělení evropské jazykové politiky na vnitřní a vnější (na národní a nadnárodní) a vymezení francouzštiny v rámci nich a vlivu politiky mnohojazyčnosti na evropské jazyky a francouzštinu. Tato část je vnímána pozitivnějším pohledem na politiku mnohojazyčnosti jako na možnou záchranu francouzštiny.

Druhá část je věnována francouzštině a jejímu měnícímu se statusu v EU, kde je evropská politika mnohojazyčnosti chápána z odlišné perspektivy, a sice ne jako pomoc francouzštině, nýbrž jako negativní důsledek prosazování velkého množství jazyků ve zvětšené a jazykově bohatší spojené Evropě. V této části je analyzován také vztah evropské populace k francouzštině, jak si francouzština stojí mezi ostatními evropskými jazyky. Jako důležitou součást francouzštiny a její pozice nelze opomenout iniciativu Francie, kterou vynakládá v tomto směru pro rozvoj a udržení francouzského jazyka ve světě prostřednictvím své kulturní politiky ať už formou kulturní diplomacie či frankofonie.

Poslední část se zabývá hodnocením pozice francouzštiny v EU, shrnutím faktického využití francouzštiny v evropských institucích, příkladem českého přístupu k evropské politice mnohojazyčnosti a francouzštině a přístupem české vlády během předsednictví k politice mnohojazyčnosti a šíření francouzštiny v ČR.

Résumé en français

Ce mémoire porte sur « La position de la langue française dans la politique du multilinguisme de l'Union européenne». Le travail s'occupe de l'analyse de la politique linguistique européenne et de la position du français en Europe multilingue. L'optique cardinale est orientée vers le français car le français avait joué un rôle principal dans les structures communes européennes. Ce qui est spécifique c'est l'attention qui est destinée à la question de la politique linguistique et les politiques culturelles eux-même. Une attention particulière est consacrée à la diplomatie culturelle de la France et de la francophonie comme une méthode de la lutte pour la langue et la culture française, autrement dit pour une influence française.

Le présent mémoire est réparti en trois chapitre. Au début il y a une analayse du rôle de la langue, de la politique linguistique, des acteurs de la politique linguistique et un apparat terminologique pour la recherche du sujet. En premier lieu, on définit la problématique du multilinguisme de l'UE, la definition du multilinguisme, la division de la politique linguistique européenne en deux, c'est-à-dire intérieure et extérieure politique (nationale et supranationale) et en même temps la limitation du français entre les langues européennes et aussi l'influence de la politique du multilinguisme pour ces langues européennes et la langue française. La premier chapitre peut être perçu avec un regard plus positiv, c'est-à- dire voir la politique du multilinguisme de l'UE comme un sauvetage possible pour le français.

Le deuxième chapitre parle du français et de son status modifiant dans l'UE, où la politique européenne du multilinguisme est comprise dans une autre perspective, comme la politique qui ne peut aider le français, mais comme la politique avec une promotion de grand nombre de langues en Europe plus grand et plus riche en langues et pour le français une situation plus difficile. Dans cette partie-là il y a aussi une analyse qui est consacrée à la position de la population européenne par rapport à la langue française et comment le français se positionne par rapport aux autres langues européennes. Comme un élément important du français et sa position il ne faut pas oublier l'initiative qui porte la France dans ce sens pour le développement et le maintien de la langue française dans le monde par le moyen de sa politique culturelle soit par la diplomatie culturelle soit par la francophonie.

Le dernier chapitre est orienté vers la appréciation de la position du français dans l'UE, de la récapitulation de l'utilisation du français dans les institutions européennes, comme un example est mentioné l'accès tchèque auprès de la politique européenne du multilinguisme et vers le français et l'accès tchèque pendant la présidence dans l'UE vers la politique du multilinguisme et vers la diffusion du français en République tchèque.

Resümee in Deutsch

Das Thema der Diplomarbeit „Stellung des Französischen in der gegenwärtigen Politik der Vielsprachigkeit der EU“ befasst sich mit der Analyse der europäischen Sprachenpolitik und der Position des Französischen in vielsprachigem Europa. Der Fokus richtet sich dabei auf das Französische aufgrund deren früheren Hauptrolle in den gesellschaftlichen europäischen Strukturen und der spezifischen Herangehensweise Frankreichs in der Frage der Sprachenpolitik und der Kulturpolitik überhaupt. Besondere Aufmerksamkeit ist deshalb der französischen Kulturdiplomatie sowie der Frankophonie als Form des Kampfes für die französische Sprache und Kultur gewidmet, mit anderen Worten dem französischen Einfluss.

Die Arbeit ist in drei Hauptteile untergliedert. In der Einführung werden für die Erforschung des Themas die Rolle der Sprache, die Sprachenpolitik, die Akteure der Sprachenpolitik sowie die Terminologie analysiert. Der erste Teil ist mehr auf die Problematik der Vielsprachigkeit der EU, die Definition der Vielsprachigkeit, die Aufteilung der europäischen Sprachenpolitik in Innen- und Außenpolitik (national und international) und die Abgrenzung des Französischen in deren Rahmen sowie den Einfluss der Politik der Vielsprachigkeit auf europäische Sprachen und das Französische. Dieser Teil wird als der positivere Blickwinkel auf die Politik der Vielsprachigkeit und als eine mögliche Rettung des Französischen betrachtet.

Der zweite Teil widmet sich dem Französischen und dessen sich änderndem Status in der EU, wo die europäische Politik der Vielsprachigkeit aus einer anderen Perspektive begriffen wird – nicht als Hilfe dem Französischen, sondern als negative Folge der Durchsetzung einer großen Menge an Sprachen in einem größeren und an Sprachen reicherer vereinten Europa. In diesem Teil wird auch die Beziehung der europäischen Bevölkerung zum Französischen analysiert, sprich welche Stellung die französische Sprache unter den anderen europäischen Sprachen einnimmt. Als einen wichtigen Bestandteil des Französischen und dessen Position darf die Initiative Frankreichs nicht außer Acht gelassen werden, welche in Richtung Entwicklung und Behauptung der französischen Sprache in der Welt mittels seiner Kulturpolitik ausgerichtet ist, sei es in Form der Kulturdiplomatie oder der Frankophonie.

Der letzte Teil befasst sich mit der Bewertung der Position des Französischen in der EU, der Zusammenfassung der faktischen Nutzung des Französischen in europäischen Institutionen, dem Beispiel der tschechischen Ansatz zur europäischen Politik der Vielsprachigkeit und zum Französischen sowie mit der Herangehensweise der tschechischen Regierung zur Politik der Vielsprachigkeit und der Verbreitung des Französischen in der Tschechischen Republik während ihrer Ratspräsidentschaft.

Resumen en español

El tema de esta tesis „La posición de la lengua francesa en la política actual de la plurilingüe Unión Europea“ se ocupa de analizar las políticas lingüísticas europeas y la posición de la lengua francesa en una Europa plurilingüe. El punto de vista principal está dirigido a la lengua francesa debido a la importacia que tenía en las estructuras comunes europeas y al acceso específico de Francia a cuestiones de política lingüística y en general a la política cultural. Por ello se ha dedicado especial atención a la diplomacia cultural francesa y a la francofonía como modo de lucha por la lengua francesa y la cultura, en otras palabras el impacto francés.

Esta tesis está dividida en 3 capítulos principales. En la introducción misma se analiza el rol de la lengua, las políticas lingüísticas, actores de la política lingüística y el aparato terminológico para la investigación del tema. El primer capítulo está más dirigido a la problemática plurilingüe de la Unión Europea, definición de lo plurilingüe, división de las políticas lingüísticas europeas en internas y externas (en nacionales y multinacionales) y las limitaciones de la lengua francesa dentro de ellas; y el impacto del política plurilingüe en las lenguas europeas y en la lengua francesa. El primer capítulo tiene una percepción hacia la política plurilingüe más bien positiva, como posible salvación de la lengua francesa.

El segundo capítulo trata la lengua francesa y a su cambiante estado en la Unión Europea, en donde la política plurilingüe europea es entendida desde distintas perspectivas, no como apoyo a la lengua francesa sino como resultado negativo de la imposición de una gran cantidad de idiomas en una Europa unida que es más amplia y más rica en lenguas. En este capítulo se analiza también la relación de la población europea con la lengua francesa, cómo se encuentra la lengua francesa entre las demás lenguas europeas. Como parte importante de la lengua francesa y su posición no se puede pasar por alto la iniciativa de Francia, que lucha en este sentido por el desarrollo y conservación de la lengua francesa en el mundo mediante su política cultural bien sea por la diplomacia cultura o la francofonía.

El último capítulo trata sobre la evaluación de la posición de la lengua francesa en la Unión Europea, la compilación efectiva de los usos de la lengua francesa en las instituciones europeas, el paradigma del ingreso checo a la política plurilingüe europea

y a la lengua francesa y el paradigma del gobierno checo durante la presidencia hacia una política plurilingüe y difusión de la lengua francesa en la República Checa.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přehled rozdělení evropských jazyků

Příloha č. 2: Mateřský jazyk v jednotlivých členských zemích dle výzkumu Eurobarometru

Příloha č. 3: Rozhodnutí Rady EU o mnohojazyčnosti

Příloha č. 4: Evropský den jazyků

Příloha č. 5: Nejčastěji používané jazyky v EU

Příloha č. 6: Přehled jednotlivých zemí dle znalosti cizích jazyků nad rámec mateřského jazyka na základě průzkumu Eurobarometru

Příloha č. 7: Přehled členských zemí frankofonie

Příloha č. 8: Mapa členských zemí frankofonie

Příloha č. 9: Memorandum o provádění víceletého programu výuky francouzštiny v české státní správě

Přílohy

Příloha č. 1: Přehled rozdělení evropských jazyků

Evropské jazyky jsou tedy tvořeny třemi hlavními jazykovými rodinami (indoevropské, ugro-finské a ostatní), které se ještě dále dělí na dílčí podskupiny.

A) Mezi jazyky indo-evropské se řadí jazyky:
   1) baltské – lotyština, litevština
   2) keltské – bretonština, irština, skotština, gaelština (skotská keltština) a velština
   3) germánské – dánština, holandština, angličtina, frýzština, němčina, islandština, norština, skotština, švédština
   4) románské – katalánština, francouzština, gallština, italština, okcitánština, portugalština, rétorománština, rumunština, sardinština a španělština
   5) slovanské – běloruština, bulharština, chorvatština, čeština, makedonština, polština, ruština, srbština, slovinština, slovenština, lužická srbština, ukrajinština
   6) samostatné – řečtina, albánština, arménština

B) Mezi rodinu Ugro-finskou se řadí:
   1) balto-finské – estonština, finština, livonština, karelština, vepština, vogulština
   2) ugrické – maďarština, chandština, mansijština,
   3) volžské – mordvinština, marijština
   4) permské – udmurtština
   5) laponské – samština

C) Samostatné evropské jazyky:
   baskičtina, maltština, turečtina a kavkazské jazyky

Příloha č. 2: Mateřský jazyk v jednotlivých členských zemích dle výzkumu Eurobarometru[104]

členská země	mateřský jazyk se statutem oficiálního jazyka EU[105]	další jazyk EU[106]	další jazyky[107]
BE	vlámština 56%, francouzština 38%, němčina 0,4%	5%	3%
CZ	98%	2%	0,7%
DK	97%	2%	2%
DE	90%	3%	8%
EE	82%	1%	18%
ES	španělština 89%, katalánština 9%, galicijština 5%, bask. 1%	1%	2%
FR	93%	6%	3%
IE	angličtina 94%, irština 11%	2%	0,2%
IT	95%	5%	1%
CY	98%	2%	1%
LV	73%	1%	27%
LT	88%	5%	7%
LU	lucemburština 77%, francouzština 6%, němčina 4%	14%	0,8%
HU	100%	0,8%	0,6%
MT	97% maltština, 2% angličtina	0,6%	

NL	96%	3%	3%
AT	96%	3%	2%
PL	98%	1%	1%
PT	100%	0,6%	0,1%
SI	95%	1%	5%
SK	88%	12%	2%
FI	finština 94%, švédština 5%	0,8%	0,4%
SE	95%	5%	2%
UK	92%	3%	5%
BG	90%	0,4%	11%
RO	95%	6%	0,7%

[104] European Commission, *Special Eurobarometr 243/Wave 64,3 – TNS Opinion & Social*, February 2006
Průzkum Eurobarometru dokazuje, že respondenti odpovídali na otázky determinace jejich mateřského jazyka velmi spontánně a jednotlivé procentuální vyjádření přesahuje hodnotu 100%.

[105] Mateřský jazyk s oficiálním statutem národního jazyka v rámci národního státu a regionu EU. Regionální jazyky s oficiálním statutem EU jsou katalánština, galicijština a baskičtina.

[106] Mezi kategorii další jazyky EU patří oficiální jazyky EU, kterými se mluví na území národního státu, kde daný oficiální jazyk EU nepřestavuje národní (mateřský) jazyk.

Příloha č. 3: Rozhodnutí Rady EU o mnohojazyčnosti

Council Conclusions on multilingualism

1. the conclusions of the Lisbon European Council of 23 and 24 March 2000, which included foreign languages within a European framework for the definition of basic skills to be provided through lifelong learning1;

2. Article 22 of the Charter of fundamental rights of the European Union, which recognises the principle that the Union shall respect cultural, religious and linguistic diversity2;

3. the conclusions of the Barcelona European Council of 15 and 16 March 2002, which called for further action to improve the mastery of basic skills, in particular by teaching two foreign languages to all from a very early age3;

4. the Commission communication of 24 July 2003 "Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: an Action Plan 2004-2006"4, and the subsequent Commission report of 25 September 2007 on the implementation of that Action Plan5 ";

5. Decision No. 2241/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 on a single Community framework for the transparency of qualifications and competences (Europass)6;

6. the Commission communication of 22 November 2005 "A new Framework Strategy for Multilingualism", which encompasses both internal and external action on the promotion of languages and communication with the citizens7;

7. the Council conclusions of 19 May 2006 on the European Indicator of Language Competence8, which reaffirmed that foreign language skills, as well as helping to foster mutual understanding between peoples, are a prerequisite for a mobile workforce and contribute to the competitiveness of the European Union economy;

8. the Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning9, one of which is communication in foreign languages;

9. the Resolution of the Council of 16 November 2007 on a European Agenda for Culture10, which sets multilingualism as one of the priority areas for action to promote cultural heritage, and in the light of the discussions during the Ministerial Conference on Multilingualism held on 15 February 2008,

CONSIDERS that

• linguistic and cultural diversity are distinctive features in the daily lives of an increasing number of European citizens and companies as a result of increased mobility, migration and globalisation;

[107] Další jazyky jsou jazyky, které nemají oficiální statut jazyka EU, např. ruština, turečtina a další jiné.

• linguistic competences are a desirable life-skill for all EU citizens, enabling them to enjoy the economic, social and cultural benefits of free movement within the Union;

• successive reports and recommendations by various stakeholder groups have shown that insufficient account is still taken of language needs in European society;

• the importance attached to multilingualism and other language policy issues in the context of common EU policies imposes the need to pay these matters the attention they deserve, as well as the need for the European institutions to re-emphasise their long-standing commitment to the promotion of language learning and linguistic diversity.

AFFIRMS that

1. Multilingualism policy encompasses the economic, social and cultural aspects of languages in a lifelong learning perspective.

2. The linguistic diversity of Europe should be preserved and parity between languages fully respected. The European Union institutions should play a key role in pursuing these objectives.

3. As well as contributing to personal and cultural enrichment, a knowledge of languages is one of the basic skills European citizens need to acquire in order to play an active part in the European knowledge society, and one that both promotes mobility and facilitates social integration and cohesion.

4. Since language needs may vary according to each individual's interests, work and cultural background, the broadest possible range of languages should be available to learners, with the support of new technologies, innovative approaches and networking between educational providers.

5. With a view to promoting economic growth and competitiveness, it is important for Europe also to maintain a sufficient knowledge base in non-European languages with a global reach. At the same time, efforts should be made to uphold the position of European languages on the international stage.

6. Quality teaching is essential for successful learning at any age and efforts should therefore be made to ensure that language teachers have a solid command of the language they teach, have access to high quality initial and continuous training and possess the necessary intercultural skills. As part of language teacher training, exchange programmes between Member States should be actively encouraged and supported.
7. To help them integrate successfully, sufficient support should be provided to migrants to enable them to learn the language(s) of the host country, while members of the host communities should be encouraged to show an interest in the cultures of newcomers.

8. Linguistic and cultural competences lie at the heart of education. Proficiency in the first language may facilitate the learning of other languages, while early language learning, bilingual education and Content and Language Integrated Learning (CLIL) are effective means of improving language learning provision.

9. Quality interpretation and translation is needed to ensure efficient communication between speakers of different languages, while greater attention should be paid to linguistic considerations in the marketing and distribution of goods and services, in particular audiovisual media services.

INVITES THE MEMBER STATES, WITH THE SUPPORT OF THE COMMISSION, TO:

1. Work together to enhance European cooperation on multilingualism and - in consultation with the relevant stakeholders - pursue the above-mentioned policy orientations, making use as appropriate of the open method of coordination to facilitate the exchange of experience and good practice.

2. Take appropriate steps to improve effective language teaching and continuity for language learning in a lifelong learning perspective, including by making existing resources and infrastructure more widely available, accessible and attractive to all, developing resources and increasing the diversity of languages offered.

3. Promote the learning of their national languages in other Member States, including through greater use of distance learning technologies, and encourage the learning of less widely used EU languages, and non-European languages.

4. Use existing tools to confirm language knowledge, such as the Council of Europe's European Language Portfolio and the Europass Language Portfolio.

5. Encourage measures to facilitate language learning by people with special needs, as a means of contributing to their social inclusion, better career opportunities and welfare.

6. Cooperate with international organisations working on issues relating to multilingualism, in particular the Council of Europe and UNESCO.

INVITES THE COMMISSION TO:

1. Support the Member States in their efforts to pursue the above priorities.

2. Draw up proposals by the end of 2008 for a comprehensive policy framework on multilingualism, which takes due account of the linguistic needs of citizens and institutions, including by respecting their right to communicate with the institutions of the European Union in any one of its official languages."

Příloha č. 4: Evropský den jazyků

Příloha č. 5: Nejčastěji používané jazyky v Evropské unii[108]

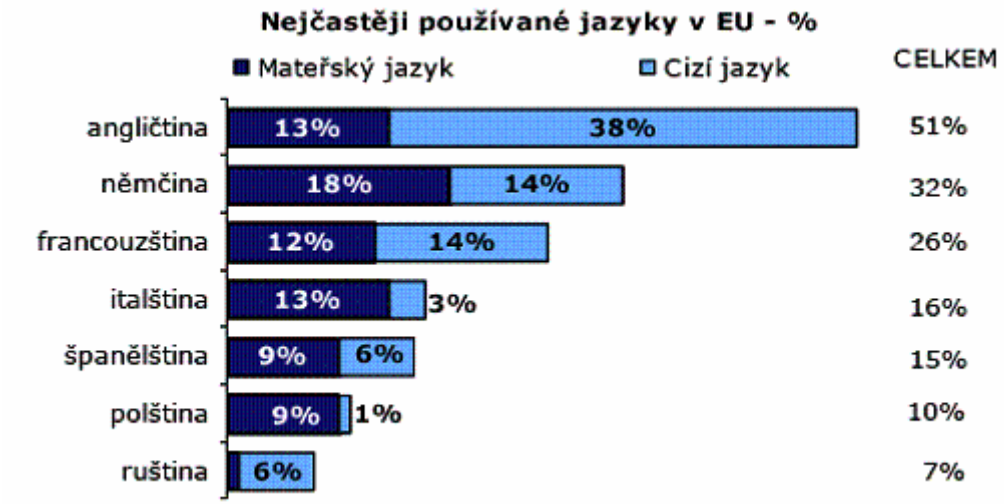

[108] Studie zpracovaná Českým statistickým úřadem 20.11.2007, *Evropané a jejich jazykové znalosti,* dostupné na [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropane_a_jejich_jazykove_znalosti – 27.2. 2009].

Příloha č. 6: Přehled jednotlivých zemí dle znalosti cizích jazyků nad rámec mateřského jazyka na základě průzkumu Eurobarometru[109]

Země EU	Minimálně 1 jazyk	Minimálně 2 jazyky	Minimálně 3 jazyky	Žádné
LU	99%	92%	69%	1%
SK	97%	48%	22%	3%
LV	95%	51%	14%	5%
LT	92%	51%	16%	8%
MT	92%	68%	23%	8%
NL	91%	75%	34%	9%
SI	91%	71%	40%	9%
SE	90%	48%	17%	10%
EE	89%	58%	24%	11%
DK	88%	66%	30%	12%
CY	78%	22%	6%	22%
BE	74%	67%	53%	26%
FI	69%	47%	23%	31%
DE	67%	27%	8%	33%
AT	62%	32%	21%	38%
CZ	61%	29%	10%	39%
PL	57%	32%	4%	43%
FR	51%	21%	4%	49%
ES	44%	17%	6%	56%
HU	42%	27%	20%	58%
PT	42%	23%	6%	58%
IT	41%	16%	7%	59%
UK	38%	18%	6%	62%
IE	34%	13%	2%	66%
BG	59%	31%	8%	41%
RO	47%	27%	6%	53%

[109] Průzkum Eurobaromentru byl uskutečněn ve všech členských zemí EU a zúčastnilo ho téměř 30 tisíc Evropanů. Eurobarometer, kdy byl zjišťován vztah občanů jednotlivách států EU k mnohojazyčnosti a vícejazyčnosti, tedy konkrétně jejich jazykové schopnosti. Reporty jsou dostupné na [http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_en.htm – 15.2. 2009].

Příloha č. 7: Seznam členských zemí Frankofonie[110]

Albánie		
Andora		
Arménie	–	přidružená země
Belgie		
Belgické francouzské společenství		
Bénin		
Bulharsko		
Burkina Faso		
Burundi		
Centrální Afrika		
Čad		
Dominikánská republika		
Džibutsko		
Egypt		
Francie		
Gabon		
Ghana	–	přidružená země
Gruzie	–	pozorovatel
Guinea		
Guinea Bissau		
Haiti		
Chorvatsko	-	pozorovatel
Kambodža		
Kamerun		
Kanada		
Kanada nová – Brunswick		
Kanada – Québec		
Komorské ostrovy		
Kongo		
Konžská republika		
Kypr		

[110] Aktuální seznam členských zemí na oficiálních webových stránkách Mezinárodní organizace Frankofonie dostupný na [http://www.francophonie.org/oif/membres.cfm – 14.3.2009].

Laos		
Libanon		
Litva	-	pozorovatel
Lotyšsko		
Lucembursko		
Madagaskar		
Maďarsko	-	pozorovatel
Makedonie		
Mali		
Maroko		
Mauricius		
Mauritánie		
Moldávie Monako		
Mozambik		
Nigérie		
Polsko		
Pobřeží slonoviny		
Rakousko	–	pozorovatel
Rovníková Guinea		
Řecko		
Senegal		
Seychely		
Slovensko	–	pozorovatel
Slovinsko	–	pozorovatel
Srbsko	-	pozorovatel
Svatá Lucie		
Svatý Tomáš a Princův ostrov		
Švýcarsko		
Thajsko	–	pozorovatel
Togo		
Tunisko		
Ukrajina	–	pozorovatel
Vanuatu		
Vietnam		

Příloha č. 8: Mapa členských zemí Frankofonie

Příloha č. 9: Memorandum [111]

MEMORANDUM O PROVÁDĚNÍ VÍCELETÉHO PROGRAMU VÝUKY FRANCOUZŠTINY V ČESKÉ STÁTNÍ SPRÁVĚ

Mezinárodní organizace Frankofonie, Francie, Lucemburské velkovévodství, Francouzské společenství Belgie a vláda České republiky,

vědomy si úlohy, kterou může a musí hrát Frankofonie v mezinárodních vztazích a v Evropě,

připomínajíce, že Česká republika má statut pozorovatele u Mezinárodní organizace Frankofonie,

uznávajíce důležitost vztahů mezi Francií, Belgickým královstvím, Lucemburským velkovévodstvím a Českou republikou,

s odkazem na závazky přijaté zeměmi příslušejícími k Mezinárodní organizaci Frankofonie ohledně užívání francouzského jazyka v mezinárodních vztazích pokaždé, když nemohou používat svůj vlastní jazyk,

vědomy si úlohy, kterou hraje francouzština v evropských institucích jako druhý pracovní jazyk, v situaci neustálého reálného oslabování jazykové plurality v Evropských společenstvích,

považujíce za nutné věnovat větší pozornost prosazování francouzštiny jako cizího jazyka běžně užívaného ve státní správě a jiných veřejných institucích a jako komunikačního jazyka v mezinárodních vztazích, zejména ve vztazích s evropskými institucemi,

prohlašují:

Za podpory Mezinárodní organizace Frankofonie, Francie, Francouzského společenství Belgie a Lucemburského velkovévodství a s cílem posílit postavení francouzského jazyka jako oficiálního a pracovního jazyka v evropských a mezinárodních institucích se Česká republika zavazuje zdokonalovat znalost francouzštiny zaměstnanců správních úřadů a diplomatů, kteří se zabývají evropskou problematikou, z nichž někteří by mohli pracovat v evropských institucích.

V této souvislosti bude prováděn plán výuky francouzštiny v české státní správě se zaměřením na evropskou problematiku.

Jeho cílem je postupně v průběhu tří let vyškolit přibližně 1300 zaměstnanců správních úřadů. Očekává se, že po absolvování této přípravy by většina z nich měla být schopna ve francouzštině vést jednání, francouzsky psát a obecně používat francouzštinu jako pracovní jazyk.

[111] Memorandum o provádění víceletého programu výuky francouzštiny v české státní správě dostupný na [http://www.france.cz/IMG/pdf_OIF-Memorandum_version_CZ_signee_28.04.2006.pdf – 4.4.2009].

Tento program je zaměřený na zaměstnance správních úřadů v České republice zařazených do Národního programu vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech k zajištění předsednictví České republiky v Radě Evropské unie schváleného vládou České republiky usnesením č. 40 z 11. ledna 2006.

Na základě podkladů jednotlivých správních úřadů poskytnutých Úřadu vlády České republiky bude Mezinárodní organizaci Frankofonie každoročně nejpozději 30. listopadu předložen národní plán výuky, který stanoví požadavky na posluchače a osnovy.

Mezi jednotlivými správními úřady a Francouzským institutem v Praze budou uzavřeny smlouvy stanovující způsob poskytování služeb (vzájemná očekávaní, rozvrh kurzů, potřebné materiály, způsob hodnocení a kontroly docházky). Výuka bude zajišťována Francouzským institutem v Praze.

Program jazykové přípravy je zaměřen na francouzštinu používanou v evropských institucích. Výuka bude střídavě probíhat v extenzivních a intenzivních kurzech.

Kromě národního plánu výuky budou moci být na přímou žádost podanou Mezinárodní organizaci Frankofonie poskytovány jazykové stáže ve francouzštině, a to nejvýše pěti vysoce postavených státním úředníkům ročně.

Česká vláda oceňuje tuto podporu poskytovanou Mezinárodní organizací Frankofonie, Francií, Francouzským společenstvím Belgie a Lucemburským velkovévodstvím za účelem zvyšování jazykových schopností zaměstnanců správních úřadů, kteří se zabývají evropskou problematikou.

V Praze dne 28 -04- 2006

Jiří PAROUBEK
předseda vlády České republiky

Joël DE ZORZI
velvyslanec Francie
v České republice

Abdou DIOUF
generální tajemník
Mezinárodní organizace Frankofonie

Olivier GILLET
zástupce Francouzského
společenství Belgie
v České republice

Guy DOCKENDORF
první vládní rada
ministerstva kultury, vysokého
školství a výzkumu
Lucemburského velkovévodství

Seznam použitých zdrojů

Primární zdroje:

Statistická data dostupná na CIA The World factbook [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/contributor_copyright.html – 25.1. 2009].

Statistická data dostupná na CIA The World factbook [https://www.cia.gov/library/publications/the-world factbook/docs/contributor_copyright.html – 25.1. 2009].

Statistická data dostupná na Institut national de la statistique et des études économiques [http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=99&ref_id=CMRSOS02137 – 20.1. 2009].

Statistická data dostupná na National Statistics UK [http://www.statistics.gov.uk/CCI/nugget.asp?ID=6 – 20.1. 2009].

Statistická data dostupná na The World factbook [https://www.cia.gov/library/publications/the-world factbook/docs/contributor_copyright.html – 25.1. 2009].

Zákon Toubon dostupný na [http://www.langue-francaise.org/Loi_toubon.php – 20. 1. 2009].

Journal officiel n.C191 dostupný na webovém linku [http://eur-lex.europa.eu/fr/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html– 20.1. 2009].

Zákon č. 122/1920 Sb., § 129 ústavní listiny Československa

Amsterdamská smlouva, dostupná na webovém linku [http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf– 11.9. 2008].

Charta základních práv a svobod EU dostupná v plném znění na webovém linku [http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm - 21.9. 2008].

Evropská komise, Office des publications officielles des Communautés européennes 2008 Luxembourg, *Multilinguisme et traduction*, s. 1-19.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, *Národní plán výuky cizích jazyků*, dostupný na [http://aplikace.msmt.cz/PDF/JT010NPvyukyCJnaNet.pdf – 20.2. 2009].

Rada Evropy (Council of Europe), *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*, Manual for relating Language Examinations to the Common European Framework (CEFR) k dispozici ke stažení na [http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Manuel1_EN.asp#TopOfPage – 20.2. 2009].

Strategický plán pro mnohojazyčnost je dostupný na [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/organes/cult/cult_20060712_1500.htm – 20.1. 2009].

Special Eurobarometer 243/Wave 64,3 – TNS Opinion & Social, 02/2006

A new framwork strategy for multilingualisme, dostupný na webu: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0596:FIN:EN:PDF- 25.10. 2009].

Memorandum o provádění víceletého programu výuky francouzštiny v české státní správě dostupný na [http://www.france.cz/IMG/pdf_OIF-Memorandum_version_CZ_signee_28.04.2006.pdf – 4.4.2009].

Pracovní program českého předsednictví *Evropa bez bariér,* dostupný na webovém linku [http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/programme-and-priorities/program-a-priority-478/ - 4.4.2009].

Statistické informace týkající se výuky jazyků v členských státech EU dostupné na webovém linku [http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/061EN.pdf – 15.4.2009].

Monografie:

Calvet Louis-Jean., *La guerre des langues et les politique linguistiques*, (Hachette, Paris, 1999), 294 s.

Delefosse Odéric., *Les langues dans l'Europe de demain,* sous la direction de Fernard Carton, (Presses de la Sorbonne Nouvelle Paris), Paris, 168 s.

Druhák Petr., *Teorie mezinárodních vztahů,* (Portál, Praha, 2003), 220 s.

Funda A. Otakar., *Znavená Evropa umírá,* (Karolinum, Praha, 2002), s. 179.

Hagège Claude., *Combat pour le français: au nom de la diversité des langues et des cultures* (Odile Jacob, Paris, 2006), 256 s.

Kratochvíl Petr., *Slovník teorie mezinárodních vztahů* (VŠE Praha, Fakulta mezinárodních vztahů, Praha, 2007), 67 s.

Labrie Normand,. *La construction linguistique de la Communauté européenne*, (Honore Champion, Paris, 1993), 450 s.

Lecherbonnier Bernard., *Pourquoi veulent-ils tuer le français?*, (Albin Michel, Paris 2005), 249 s.

Phillipson Robert., *English – only Europe?: challenging language policy*. (London, 2003), 247 s.

Saussure Ferdinand., *Écrits des linguistique générale,* (Gallimard, Paris, 2002), 353 s.

Spolsky Bernard., *Language policy,* (Cambridge University Press, 2003), 262 s.

Tomalová Eliška., *Kulturní diplomacie, Francouzská zkušenost,* (Ústav mezinárodních vztahů Praha, 2008), 128 s.

Wolton Dominique., *Demain la francophonie,* (Flammarion Paris, 2006), 196 s.

Sborník

1) Trabant Jürgen., *L'antinomie linguistique, Quelques enjeux politiques,* (Michael Werner, Politiques et usages de la langue en Europe, Éditions de la Maison des sciences de l'homme Francie, 2007), s. 67 – 79.

Odborné články, periodika:

1) Hnízdo Bořivoj., *More Languages, Less French*, (Perspectives 24/2005), Prague 2005,
Ústav mezinárodních vztahů, s. 61-68.

2) Hnízdo Bořivoj., *K úloze jazyků v současné mezinárodní politice*, (Politologický časopis 1/2004), Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity Brno 2004, s.72-78.

3) Hnízdo Bořivoj., *Plurilingualism and European Identity*, (The Annual of Language & Politics and Politics and Identity 2007), Praha 2007, Istitute of Political Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University Prague 2007, s. 7-12.

4) Pool Jonathan., *Language planning,* (International journal of sociology of language 1/90), Walter de Gruyter 1990, 103 – 126.

5) Sitek Pavel., *Kolonizace myslí a kulturní imperialismus?*, (Mezinárodní politika 9/2005), Prague 2005, Ústav mezinárodních vztahů, s. 27-28.

6) Slama-Cazacu Tatiana., *Quelques aspects psycholinguistiques du plurilinguisme, multilinguisme*, (Les langues dans l'Europe de demain), Paris 1994, Presses de la Sorbonne Nouvelle, s. 61-63.

7) Szul Roman., *The linguistic situation in Europe: between regionalism and European integration*, (The Polish Foreign Affairs Digest 1/2004), Varšava 2004, Polish institut of international relations, s. 127-167.

8) Šlosarčík Ivo., *Jazyková politika v členských zemích EU a její potenciální konflikt s komunitárním právem,* (Integrace 3/2002), Praha 2002, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, s. 30-33.

9) Šmejkalová Martina., *Jazyk československý na českých a slovenských středních školách mezi učebními osnovami z let 1919 a 1927,* (Slovo a slovesnost 1/2005), Praha 2005, Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, s. 32-47.

10) Tomalová Eliška., *Francie blízká i vzdálená,* (Mezinárodní politika 6/2007), Prague 2007, Ústav mezinárodních vztahů, s. 9-11.

11) Tomalová Eliška., *Kulturní diplomacie a mezinárodní vztahy,* (Mezinárodní politika 8/2007), Prague 2007, s. 4-6.

12) Tomalová Eliška., *Francouzská zahraniční audiovizuální politika: globální vysílání po francouzsku,* (Mezinárodní politika 7/2006), Prague 2006, Ústav mezinárodních vztahů, s. 12-14.

13) Truchot Claude., *Les conditions du plurilinguisme*, (Les langues dans l'Europe de demain), Paris 1994, Presses de la Sorbonne Nouvelle, s. 79-85.

Další zdroje:

Rozhovory:

Rozhovor s Mgr. Martinou Peleškovou, reprezentantkou Generálního ředitelství pro překlady v Evropské komisi dne 24. 9. 2009 při Zastoupení Evropské komise v České republice.

Rozhovor s Mgr. Martinou Peleškovou, reprezentantkou DGT Evropské komise ze dne 9.4. 2009.

Rozhovor s PhDr. Michelem Perottinem, PhD., tajemníkem Cefresu v Praze, dne 13.5. 2009.

Rozhovor s Michalem Jiráčkem, reprezentantem Stálého zastoupení České republiky při Evropské unii, dne 2.5. 2009.

Rozhovor s Miroslavou Žilkovou, Odbor logistiky a organizace, Úřad vlády ČR, dne 15.4. 2009.

Webové stránky:

Článek *Komise je připravena přivítat od 1. ledna 2007 tři nové úřední jazyky,* dostupný na webových stránkách [http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1854&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=fr – 24.3.2009].

Leonard Orban, fórum o mnohojazyčnosti dostupné na webovém linku [http://forums.ec.europa.eu/multilingualism/cs/ - 7. 4. 2009].

Roberto Pella, Evropský výbor regionů a jeho činnosti dostupné na webovém linku [http://www.cor.europa.eu/eppweb/activities/educ.htm – 7.4. 2009].

Evropský parlament a mnohojazyčnost - informace dostupné na linku [http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=CS&id=155 – 10.4.2009].

Novial je mezinárodní pomocný jazyk, jehož základnu tvoří germánské a románské jazyky a gramatická část je silně inspirována anglickou gramatikou. [http://en.wikipedia.org/wiki/Novial – 18.11. 2007] – ověřené v elektronickém Slovníku cizích slov.

Lingua Sistemfrater – Frater je jazyk konstruovaný na bázi slovní zásoby pan-evropské, ale s gramatikou pan-asiatskou se zjednodušenou fonetikou. [http://en.wikipedia.org/wiki/Frater – 18.11. 2007] – ověřené v elektronickém Slovníku cizích slov.

Zastoupení Evropské komise v České republice data dostupné na [http://ec.europa.eu/ceskarepublika/index_cs.htm – 20.1. 2009].

Informace o EP a jazykové praxi jsou k dispozici na [http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=155&pageRank=2&language=CS – 27.9. 2008].

Strategie mnohojazyčnosti Evropského parlamentu ke stažení na [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/organes/cult/cult_20060712_1500.htm – 20.1. 2009].

Informace o ESD a jazykové praxi jsou dostupné na: [http://curia.europa.eu/en/instit/services/traduction/regime.htm - 28.9. 2008].

Výbor regionů a Evropský hospodářský a sociální výbor k dispozici na [http://www.eesc.europa.eu/index_en.asp – 10.2. 2009] a [http://europa.eu/institutions/consultative/cor/index_en.htm – 10.2. 2009].

Evropský účetní dvůr a jazyková politika k dispozici na [http://eca.europa.eu/portal/page/portal/aboutus/PresidentandMembers/multilingualism – 15. 2. 2009].

Síť evropských agentur k dispozici na [http://europa.eu/agencies/community_agencies/index_en.htm – 15.2. 2009].

Přehled evropských národních a regionálních jazyků s oficiálním statutem dostupný na [http://ec.europa.eu/education/languages/languages-of-europe/doc139_en.htm – 15.2. 2009].

Český statistický úřad, *Evropané a jejich jazykové znalosti*, článek dostupný na [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropane_a_jejich_jazykove_znalosti – 25.2. 2009].

Convention relative à l'Agence de coopération culturelle et technique – smlouva uzavřená 20. března 1970, dostupná na[http://www.admin.ch/ch/f/rs/i4/0.440.7.fr.pdf – 15. 3. 2009].

Článek *Čeští úředníci se učí francouzsky* dostupný na webovém linku [http://www.france.cz/spip.php?article1678 – 4. 4. 2009].

Informace o DGT jsou dostupné na webové stránce: [http://ec.europa.eu/translation/index_en.htm - 27.9. 2008].

Článek publikovaný Dny Frankofonie v ČR 2009, publikovaný na oficiálních webových stánkách Ministerstva zahraničních věcí ČR dostupný na webovém linku [http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/frankofonie/dny_frankofonie_v_cr.html – 4.4. 2009].

Konečné znění 18-ti měsíčního programu Rady vypracovaného francouzskou, českou a švédskou delegací, dostupný na webovém linku [http://www.businessinfo.cz/files/2008/080728_programtriafinal.pdf – 4.4. 2009].

Studie zpracovaná Českým statistickým úřadem 20.11.2007, *Evropané a jejich jazykové znalosti,* dostupné na [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropane_a_jejich_jazykove_znalosti – 27.2. 2009].

Aktuální seznam členských zemí na oficiálních webových stránkách Mezinárodní organizace Frankofonie dostupný na [http://www.francophonie.org/oif/membres.cfm – 14.3.2009].